BIBLIOTECA Județ. Mureș SALA DE LECTURA

ANUL XXVI
9
(1 087)
Sîmbătă
5 martie
1983
8 pagini
4 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

PRIMĂVARA DE LÎNGĂ NOI

În suita sărbătorilor ei, primăvara așează una în dreptul inimii și al sentimentelor noastre fundamentale : 8 Martie, Ziua internațională a femeii. O zi ca un intim și calm răsărit de soare la orizontul tuturor zilelor lumii, simbol al existenței înseși, motiv de dragoste și de speranță, de omagiu și recunoștință. Pentru că — mamă, soră, fiică — eroină a vieții, femeia este o indiscutabilă forță a societății și mult, foarte mult din tot ceea ce legitimăm azi în procesul dezvoltării noastre materiale și spirituale îi datorăm. Progresul și civilizația patriei au în femeia română un reazim cît se poate de evident, condiția sa a traversat epoci în materie de implicare, voință și abnegație, împlinindu-se ca o adevărată operă în muncă, știință și cultură, în toate sferele producției și existenței umane, înnobilînd și exersînd în toate un patos și o luciditate caracteristice celui mai autentic și mai profund spirit creator.

Femeia României de azi, așadar, femeia în societatea românească actuală, această sărbătoare continuă de lîngă noi și această permanentă, eroică mărturisire de devotament prin care lumea capătă o înfățișare și mai bună și mai dreaptă și se constituie într-o parte inseparabilă a destinului contemporan. Femeia acestui tulburător sfîrșit de veac în care problemele lumii sînt și mai grele și mai contradictorii și care, în răgazul său dintre ore de muncă, emoții și evenimente, își găsește resurse să ne mai aducă și pacea cu care ne înconjurăm. Pacea propriei căminului, liniștei, gîndirii și creației dar și acea pace pe care, în lupta pentru salvgardarea ei, o doresc astăzi popoarele și au în vocea și apelul femeilor o nesfîrșită și cutezătoare aspirație ca și un motiv de solidară și uneori dramatică tensiune pentru că — nu-i așa ? — femeia ne face și mai incompatibile și mai abiecte armele, prezența lor într-un univers care ar mai avea totuși nevoie și de surîs și de flori.

Un tradițional obicei la noi, mărțișorul, inaugurează de fapt această sărbătoare care este Ziua femeii și consemnează, public, un tandru semn de prețuire și cinste, mutînd începutul de primăvară în noi. Și dacă, evident, simbolul acoperă un sentiment categoric al naturii, atunci nu este mai puțin adevărat că el este și o extracție a realității economice și sociale, dar și politice în cel mai înalt grad. Căci în multitudinea de preocupări și probleme ale acestei perioade marcate de efortul pentru înfăptuirea obiectivelor stabilite de Congresul al XII-lea și Conferința Națională ale P.C.R. femeile dețin un rol esențial. În nenumărate prilejuri, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a abordat necesitatea participării, a prezenței femeii în toate sectoarele de activitate și, ca atare, situarea însăși a condiției femeii în atenția generală a partidului și a societății, în consens cu drepturile și datoriile care decurg din sistemul nostru democratic. De aici și acele puternice sentimente de aleasă stimă și prețuire pe care milioanele de femei din România le nutresc față de secretarul general al partidului, ctitor al unei noi epoci de care se leagă și participarea, prezența cea mai amplă a femeilor în toate compartimentele vieții economice, politice și sociale. Partidul, sublinia în această ordine de idei tovarășul Nicolae Ceaușescu, dă o înaltă apreciere spiritului de abnegație al femeilor, contribuției lor la realizarea sarcinilor din domeniul producției materiale și al vieții spirituale, la educarea tinerei generații, la conducerea întregii societăți. În știință, în cultură și artă, în creație locul și rolul femeii au un sens distinct, putînd fi urmărit la altitudinea celor mai de seamă realizări ale anilor noștri. Fapt care, în esență sa, probează deplina egalitate satorniciță în practica muncii și vieții societății, condițiile create pentru afirmarea neîngrădită a personalității, dar și uriașa forță pe care o dă unanimitatea de idealuri și de efort pentru înfăptuirea acestora, liantul nobil pe care îl consacră munca și creația în folosul tuturor, pentru propășirea socialistă a patriei. Un exemplu de cea mai adîncă semnificație îl reprezintă în acest sens activitatea tovarășei Elena Ceaușescu, personalitate de frunte a partidului și statului, avînd înalte răspunderi în conducere, în elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe, om de știință de renume mondial și totodată un emoționant exemplu ca soție, ca mamă. De 8 Martie gîndurile și sentimentele noastre se cuprind de înflăcărătul îndemn pe care îl exprimă în întregime opera și activitatea sa prodigioasă, patriotismul unei munci și vieți puse cu desăvîrșire în slujba poporului, a prezentului și viitorului națiunii noastre.

O sărbătoare a primăverii sau primăvara de lîngă noi, această zi de opt martie este și un semn de mulțumire și de recunoștință, omagiul cald pe care îl exprimăm.

Luceafărul

Desen de Sabin Ștefănuță

O oază de flori

EDGAR PAPU

Treburile m-au readus pentru două zile la Iași, unde am simțit, ca totdeauna bucuria de a trăi. Am revăzut în grabă, pentru o suta oară, greaua horbotă domnească a Trei-Ierarhilor, țesută bătut din fire subțiri de marmură aurită ; m-am oprit o clipă în fața vechii mitropolii, ornamentată, cum ar fi spus Blaga, catabasic, adică cu retragere înlăuntru, cu lucrături nu convexe, în relief, ci concave, scobite adînc în zid, pe aceleași motive în acoladă, am suit, în sfîrșit, către acel tezaur de frumusețe și de liniște, care este complexul reinnoit al Cetățuii.

Această mișcare a produs în mine o violentă declanșare asociativă. Gîndul mi-a mers mai departe asupra întregii țări, cu vestigiile ei de coloane sculptate de briuri, cornișe, ciubucuri și lespezi delicat înflorate, cu grațioase edificii îmbrăcate pînă în tălpi în ametitoare mantii de fresce. Apoi mi-au venit în minte toate broderiile în lemn ale unor mîini mdiastre, de la porți, stîlpi și cerdacuri fin ajurate, pînă la uși străvechi, strane și timple mărunt și bogat lucrate. În sfîrșit, mi-am amintit de umilele geamlicuri ale îndepărtatei mele copilării, despre care distinsul arhitect Constantin Joja susține, cu argumente de neclintit că nu au nimic turcesc, ci provin numai din acoperirea cu geamuri a rusticelor noastre prispe. Ele alcătuiau ansambluri ușoare, aeriene, așa cum ar fi astăzi pereții de sticlă.

Este un peisaj al spiritului românesc deopotrivă de semnificativ ca și acela al privelиștilor naturale. Poate că toți vecinii noștri sînt mai „serioși", mai solizi, impunînd respect și, desigur, admirație; sînt, fără îndoială și mai monumentali, posedînd fiecare din ei, după intuiția fecundă a lui Răzvan Teodorescu, acel monumentum *princeps care nouă ne lipsește. În mijlocul lor, însă, Țara Românească — coroană de aur pe creștetul sud-estului — este o oază de flori. Aceasta în ciuda grelelor încercări istorice. Pentru a-i regăsi la aceeași altitudine mesajul de zîmbet al vieții trebuie să străbați pînă la Bizanț, pînă la Veneția, sau pînă în depărtatul Caucaz.*

CODRUL

Codrul (grădină edenică, pădure fabuloasă) este elementul îndrăgit și plin de farmec al poeziei eminesciene, prezent și el, covîrșitor sau abia amintit, în desfășurarea marilor drame. Ceva ocrotitor, pornit din origini, își semnalează prezența oricînd apare, în plină măreție ori numai schițat, redus la semn, codrul. Prin natura sa, el convorbește cu zeii, este egalul acestora, zămislitor la rîndul său de zeități. Împărtășindu-se din puterea autorităților supreme, în ordinea heraldicei astrale, în blazon cu luna, soarele și luceferii, el este prin excelență împăratul bătrîn de înțelepciune. Blîndețea lui, sunătoare de din departe, amestecînd freamătul și vuietul, cîntarea de bucium de os și de corn de argint și de aur, este propice în aceeași măsură nașterii și morții, în profuziunea unui timp mereu definit și mereu indefinibil. Revenirea la el înseamnă revenirea la copilărie, la tinerețe, la puritate, la starea sau măcar la simulacrul stării zeești, reverberînd minunea formelor dintîi. În ordinea imediată, el este cel mai apropiat omului, convorbind cu el, alinîndu-l, transmițîndu-i fără de încetare fiorul eternității. În orice împrejurare va fi invocat, el nu se va desminți, lenta lui fantasmă insinuindu-se, unind și potolind patimi, emanînd, prin reflexivitate, un soi de magnetică și liniștitoare somnolență, părînd să știe cu mult mai multe decît spune, inițiind cu măsură și delicatețe, poate chiar cu pudoare, în taina acelei zone ultime, oarbă de uitare, vecina lui în veșnicie. Codrul nu este atotputernic prin sine, ci prin ceea ce reprezintă, o singură creangă ori frunză, chiar numai o unică zvonire a lui, în regie rituală, fiind capabile să transmită ceva din forța supremă ce-l stăpînește. Dar, trebuie să o spunem, adecvindu-se unei forțe supreme, codrul o face cu o demnitate fără egal, aproape fără a trăda nimic din această legătură. Codrul este opus nu strălucirilor orbitoare, pentru a le putea zări cîte puțin, ci întunecimilor dense, cu care ne obișnuim pe măsură ce aburoasa lui luminiscență le străbate. Un farmec dureros, care este și al lunei, dar mai ales al codrului.

În **Memento mori (Panorama deșertăciunilor)**, codrul, imemorial vrăjit, este el însuși capabil de vrajă, de întrupare multiplă : **Apoi iar se pierde-n codrii cu trunchi groși, cu frunza deasă, / Unde-n arborul din mijloc e vrăjita-mpărăteasă. / Unde-n sălcii mlădioase sunt copile de-mpărat / Codrul — înaintea vrajei / o cetate fu frumoasă. / A ei arcuri azi is ramuri, a ei stîlpi sunt trunchiuri groase, / A ei bolți streșini de frunze arcuite-ntunecat. / / Sara sună glas de bucium și cerboaice albe-n turme / Pin cărările de codru, pe de frunze-uscate urme, / Vin rupînd verzile crenge cu talangele la git ; / Și în mijlocul pădurii ocolesc stejarul mare / Pin' din ei o-mpărăteasă iese albă, zimbitoare / Pe-umăr goi doniță albă — stemă-n părul aurit. / / Din copaci ies zine mîndre, de-mpărat frumoase fete, / Ținînd donițe pe umeri, gingașe, nalt-mlădiete, / Albe trec pin umbra verde, la cerboaice se înclin, / Ce sub dulcile lor mîne își oferă răbdătoare / Ugerele lor implute, și în doniți sunătoare / Laptele-n cadență curge, codru-împlînd e-un murmur lin.**

Codrul, Pădurea, Grădina, care nu se deosebesc între ele, însuflețite și însuflețind, respirînd legenda, povestea, basmul de început, se înșiruie vertiginos, întunericul dar mai ales lumina lor fiind fără de capăt. Îndărătul și prin intermediul lor se manifestă lumea zeilor, cu care sînt în consonanță imemorială, răspunzînd sunetului din corn de aur cu adîncul lor vuiet — cîntare la cîntare, suflet la suflet înviind melodios : **Citeodată-un corn de aur ei răsună-n depărtare, / Trezind sufletul pădurii, codrilor adînci cîntare, / Cheamă caii lor ce-aleargă cu-a lor coame-mflate-n vînt ; / Vin în herghelii de neauă, pe cărări de mult bătute, / Și pe ei zeii încalic străbătînd pe întrecute / Codrilor nalț întuneric, fără' de capăt pe pămînt.** Oricît ar fugi zeii de repede, sau tocmai datorită acestei viteze, ei nu-și pot depăși mediul, codrul

Grigore Hagiu

Continuare în pag. a 7-a

IN PAGINA A 3-A

● Interviurile «Luceafărului» ● Paul Cornea : „Sociologia literară nu are nimic comun cu sociologismul anilor '50" ● Poeme de Mircea Micu

● În acest număr : ● Carnet de scriitor : „Zăpezile de acum un veac" — articol de Mihai Pelin ● Cronica literară de ● M. Ungheanu și ● Artur Silvestri ● Viața cărților ● Breviar ● Proză de ● Sabina Drăgănel și ● Tudor Octavian ● Poezii de ● Liliana Ursu ● Ioana Ieronim ● Corneliu Vadim Tudor ● Lucian Avramescu ● Cartea de debut de Voicu Bugariu ● „Gala Galaction" de Nicolae Ciobanu ● Repere de Aurel-Dragoș Munteanu ● Pseudo-cultura pe unde scurte ● Sport de Fănuș Neagu

Odă cu ochi dulci

Ca să-ți aduci mereu aminte
de ochii ce te luminară
voi pune dragoste-n cuvinte
și-n dragoste voi pune-o floare

și-n floare voi aprinde focul
oricît de strimb ar fi norocul
să nu se întineze tina
din care picură lumina

podind cu vis a vieții cale
și convingîndu-i pe hitiți
de importanța mondială
a ochilor îndrăgostiți.

Ion Nicolescu

Argument de primăvară

Acum, cînd intrăm cu pași siguri în martie, cînd satele, pe care le iubim nu numai pentru că ne-am născut acolo, își schimbă geografia, natura, într-o aleasă împăcare cu sine își începe gloria în semințele proaspete. Mă întorc pe drumuri știute în josul cîmpiei, printre oameni destoinici care cunosc puterea pămîntului și nu o mai socotesc un miracol, puterea pămîntului păstrată și apărată de ei, țăranii de azi, lucrători ai agriculturii moderne. În fața ogorului, cuprinzător ca o metaforă, se prelungesc străfulgerări noi și înțelesuri străbune în mișcări de forță și repetiții după dialectica existenței.

Am fost în acest început de martie în imensul cîmpiilor, unde certitudinea permanenței se remarcă-n oceanul verde al grîului înfrățit sunînd ca argintul, ca apoi, îngemănat cu soarele, să se tezaurizeze în rumene pîini. Țărani și agronomi, tractoare și semănători sînt fața de a scrie încă o dată, din vocație, o operă îndelung și pe deplin pregătită. Operă de mare frumusețe și vitalitate la care generații și generații și-au pus pecetea. Pentru că agricultura este o ucenicie continuă, un cumul de experiență, un cumul de încredere și aptitudine.

Pînă la declanșarea campaniei agricole de primăvară timpul se numără în ore. De curînd am avut ocazia să vorbesc cu mulți săteni. Și la Snagov și la Nuci și la Balotești discuția începea și se termina pe o singură temă : campania de primăvară ; un mod real de a vibra, de a gîndi la temperatura înaltă a faptelor și idealurilor, de a dimensiona rezultatele. O preocupare obsedantă, dar firească, stăruie-n mintea acestor oameni ai ogoarelor și o angajare totală, pentru obținerea unor recolte cît mai mari. Țăranii socotesc cu exactitate ce se poate și cît, dar în special cum ; ei sînt meșteri ai cîmpului, pentru că azi nu se mai poate lucra holda după tipare vechi, a fi țăran este o meserie. Trebuie să cunoști procesele complexe de fertilizare, ierbicizare, irigații, să amplasezi culturile în funcție de zonele petoclimatice. Oamenii de la sate gîndesc viitorul după implicațiile muncii lor în prezent.

Primăvara se întoarce acasă, intră în drepturile ei. Trece un zvor dulce prin aer și dintr-odată te afli în fața unei eflorescențe de culori. Natura își începe călătoria. Călăuzei îi stă în putere să o poarte așa cum dorește. Între om și natură se stabilește o relație originală și de referință, după legi bine acordate. Țăranii întîmpină primăvara cu sentimentul curat al aspirațiilor, cu sufletul izvorînd spre frumos.

Pavel Pereș

Realismul dezbaterii (II)

Pînă atunci considerăm utilă o scurtă privire asupra celor deja întreprinse de unele reviste în sprijinul limbii și al literaturii române în școală. Prin urmare, pînă la finele anului 1982 (pînă la data cînd scriem aceste rînduri), în „România literară" (nr. 43—47), Ion Bălu a publicat un ciclu de „consultații" tratînd opere înscrise în programa de liceu, precum și cîteva materiale de sinteză, apoi revista (nr. 48—52) a întreținut pagina de profil cu „Personaje ale romanului românesc interpretate de...", extrasele din scrierile criticilor aparținînd profesorilor Constantin Popovici și Ștefan Năstăsescu ; în „Steaua" (nr. 10), V. Fanache comentează „Bacovienele : **Plumb, Lacustră, Singur**", iar (în nr. 11) David Opreanu se ocupă de **Plugarii** de O Goga ; rămîne să revenim asupra altei inițiative a revistei „Steaua" și asupra suplimentului editat de „Tribuna" ; deocamdată, intîile păreri despre materialele mai sus enumerate.

Cele cîteva sinteze semnate de I. Bălu sînt meritorii, pentru că autorul, detașîndu-se de o anumită rutină inerentă manualelor, dar nu și de spiritul programei, oferă elevilor o variantă de sistematizare a observațiilor asupra universului creației unui mare poet **(Particularitățile liricii lui Lucian Blaga)**, ori asupra stăpînirii și a îmbogățirii limbii, a inovării în arta cuvîntului **(Contribuția lui Tudor Arghezi la dezvoltarea limbii literare)**, asupra unei teme fundamentale dintr-o întinsă și diversă activitate scriitoricească **(Poezia naturii în opera lui Mihail Sadoveanu)**, ori asupra integrării unor autori în epocă și în sfera curentelor literare ale vremii etc. **(Interferența curentelor literare în opera lui I. H. Rădulescu și Grigore Alexandrescu)**. Considerăm fertile aceste sinteze cu cît vin să umple golul lăsat în programa școlară de reducerea severă a orelor destinate cîndva recapitulărilor de după anumite etape în parcurgerea materiei. Sînt utile asemenea sinteze întocmite în mod special pentru elevi, fiindcă, în general, nu apar în alte publicații. În fine, materialele de acest fel, în condițiile arătate, susțin eforturile profesorului de a-l pune pe elev în situația să gîndească, să opereze asocieri și generalizări, adică să-i trezească interesul pentru recitirea textelor studiate, pentru lărgirea lecturii.

Altfel stau lucrurile cu prezentările de scrieri ce se studiază în clasă. Din păcate, cele mai multe din „consultațiile" semnate de I. Bălu în „România literară", cît și celelalte două, publicate de V. Fanache și, respectiv, D. Opreanu în „Steaua", aparțin acestei categorii. „Consultațiile" lui I. Bălu : „D. Cantemir : **Istoria ieroglifică**", „T. Arghezi : **Nehotărire**", „Octavian Goga : **Rugăciune**", „G. Coșbuc : **O scrisoare de la Muselim-Selo**", urmează cu pregnanță manualul. Spațiul nu ne permite să punem față în față textul din revistă cu acela din manual, dar operația stă la îndemîna oricui. Dacă revistele vor continua astfel, vom ajunge la... rescrierea manualelor, la variante ale lor. Dar... acesta e scopul ?

Pe de altă parte, „Lecturile literare" pentru clasa a VIII-a, manualul pentru clasa a IX-a, cît și cel pentru a X-a caută să prezinte operele literare într-o manieră euristică (implicînd elemente de problematizare, descoperire etc.), îmbinînd expunerea (comentariul) cu întrebări, exerciții, spre a-i activiza pe elevi în desfășurarea lecției, pentru un legitim contact direct cu textul literar, în vederea formării deprinderii de a recepta frumusețea și valoarea operei. Cînd însă elevii găsesc lecția „făcută", o „învață" de acolo. Mai exact, o memorează. Dacă intenția a constat și de data aceasta în a oferi modele de comentarii, e potrivit să precizăm că elevii au la îndemînă o revistă trimestrială care li se adresează anume : „Limba și literatura română", editată de Societatea de științe filologice (Apropo și de comentariul lui D. Opreanu, la „Plugarii", de O. Goga : în mai sus-numita revistă există un asemenea material). O supraproducție de comentarii-model ajunge periculoasă. Pe lîngă

Florin Pietreanu

Continuare în pag. a 6-a

Închinare de martie

In treacăt

Se întîmplă, adesea, mai ales cînd e vorba de lucruri obișnuite, ca viața să alunece ca o apă molcomă ducînd la vale, pe oglinda ei adormită, înțelesuri care abia tîrziu, cine știe din ce pricini tainice ți se aprind, de-odată, în minte, iau foc și o grămadă de lucruri uitate, șterse, se regrupează cu vitalitate și cu pregnanță sub comanda unei semnificații noi.

Cred că era primăvară cînd am observat, prima oară, că într-o cooperativă agricolă din Dobrogea, acolo unde era locul femeilor, la vaci, la găini și la giște, lucrau bărbați. N-aș putea spune că n-am văzut picior de femeie, dar mult mai des, lîngă șistarul de lapte, se ivea cîte un bocanc de bărbat. În schimb afară, pe cîmp, de problema numărul unu, a grîului, și de problema numărul doi, a porumbului, se ocupau femei. Se ocupau cu sapa și cu prășitul, de dimineața și pînă seara, pe toată întinderea aceea acoperită de verde, între mare și cer. Și cred că era și la Reșița, primăvară, — așa se vedea prin fereastra atelierului, — cînd am constatat cu uimire că înșiratul cumplită numită „Wottan", formată din sute

Nicolae Velea

Continuare în pag. a 6-a

CONFABULE

Un țăran trece strada

Grădina zoologică / duminica vara sau toamna / mult praf și mult zgomot / din cînd în cînd / pe deasupra tipetelor celorlalte / se aud țipetele leilor plictisiți / de atîta lume venită să-i vadă / cu bilete de intrare / tălpile șterse pe o pistă umezită cu dezinfectant / cînd un grup de elevi și eleve / pionieri din clasele mici ale unei școli comunale / abia dați jos din autobuzul închiriat / ca să vadă și ei Bucureștii / între care și această grădină vestită / treceau de la o cușcă la alta / mirîndu-se / acolo unde învățătoarea le împărtășea din cunoștințele sale / ursii se plimbau de la un colț la altul / cum se plimbă oamenii / cînd iau decizii importante / nu-i băgau în seamă / numai maimuțele / văzîndu-i la fel de mici ca și ele / începură să alerge / și să chiuie / sărind din pomii uscați care închipuiau pomi tropicali / cele mai îndrăznețe chiar se agățară de gratii / în fața copiilor / însoțiți de cîțiva părinți / care o ajutau pe învățătoare / să nu se piardă vreunul / prin oraș / o fetiță îi întinse maimuței semințe / iar aceasta le primi cu plăcere / le sparse între dinți / sculpă cojile / tatăl fetiței întinse și el palma / cu semințe / dar cînd maimuța vru să i le ia / repede și-o trase înapoi / de frică / numai maimuța nu-l înțelese și-i sculpă / drept în vîrful nasului / iete / a dracului dihanie / zise omul / și vru s-o sculpe și el / dar maimuța îi întoarse spatele.

Iulian Neacșu

CRONICA LITERARĂ

DUMITRU CORBEA: «Memorii»

Cartea de memorii a lui Dumitru Corbea impune prin simplitatea ei. Ea nu vrea să facă din trecutul literar și politic pe care-l evocă o remorcă sau un instrument al actualității literare, ci să conserve în liniile nedilatate împrejurări și oameni de altădată. Într-un moment în care o memorialistică justificativă și vindicativă încearcă să fixeze imaginea epocilor scurse într-un tablou retușat, eliptic ori îngroșat, pagina calmă și onestă a scriitorului Dumitru Corbea este reconfortantă moral.

Dumitru Corbea întreprinde după scurta evocare a asprei lui copilării rurale o recapitulare necronologică și discontinuă de întîmplări. **Memoriile** sale nu sînt o poveste întocmită pe luni și ani ci file răzlețe dintr-o biografie, dispuse după un fir conducător care ne scapă. Interesul lor stă ca în orice memorii autentice în cantitatea de informație nouă, inedită pe care o înfățișează. Meritul cărții lui Dumitru Corbea vine din introducerea firească în pagina sa de evocări a unor aspecte despre care ni se vorbește îndeobște prea puțin. Peripețiile autorului, pe frontul de răsărit, în timpul marii retrageri din ultimul război mondial sînt de un mare interes. Ochiul prozatorului prinde imagini memorabile, cum sînt balcoanele de care atîrnă ciorchini de spînzurați, locuitori ai Odessei pedepsiți pentru vina de a fi adăpostit dezertori români sau germani.

Dumitru Corbea are o sobră predilecție pentru dramatic și paginile lui capătă din această pricină gravitate, deși autorul nu construiește aproape deloc, lăsînd faptele nude, fără ramă, fără micul aparat de șoc care să le sublinieze noutatea și semnificația. Împreună cu Mihail Sadoveanu, Dumitru Corbea a fost martor la procesul lui Ion Antonescu și micul reportaj memorialistic pe care-l închină procesului, inedit ca tematică, mărturisește o atenție de prozator dedicată comportamentelor și gesturilor semnificative. Figurile asupra cărora-și concentrează atenția Dumitru Corbea sînt : acuzatul Ion Antonescu și martorul Iuliu Maniu. Dumitru Corbea nu face comentarii prisoselnice împrejurarea este ferită de adjective de prisos, fiind privită mai ales din punctul de vedere al mișcării psihologice și morale. Dumitru Corbea este și un moralist. Cînd insistă asupra figurilor întîlnite, ochiul esențializează, iar privirea este sarcastică. **„Galeria de figuri interesante de la Sinaia era completată de un tînăr, fiu de scriitor, care la fiecare masă, chiar la ceai, cerea să i se aducă o ceapă. Minca ceapă pînă și la prăjitură, la sfîrșitul meselor. Părinții susțineau că handicapatul se născuse și, mai ales fusese conceput, în plin regim de fascizare a țării. Toată vina era a fasciștilor, a regimului hitlerist, a legionarilor... Acest părinte a cerut azil politic în Occident, de unde a solicitat și obținut, și o sumă mare de bani, ca despăgubire pentru fătul conceput după ce Hitler a venit la putere...“**

Dumitru Corbea s-a întîmplat a fi și la marea manifestație din 1946 din Piața Palatului, cînd s-a tras în mulțime. Situația nu este recreată literar, redimensionată, ci relatată cu simplitate: **„Din cei trimiși la pămînt nu se știa care este mort, care rănit. De pretutindeni se auzeau strigăte de ajutor și vaiete. Lîngă mine se afla Mihnea Gheorghiu. Alți scriitori nici nu cred că mai erau în fața Palatului, sub gloanțe. Ca prin minune mitralierele au încetat. Mihnea a încercat să se ridice, dar a constatat că era rănit la picior. Era plin de sînge. L-am ajutat și l-am condus pînă la postul de prim ajutor sanitar“.** Îmbucurătoare la aceste pagini memorialistice ale unui veritabil activist și scriitor de stînga este absența frazelor bombastice, care în loc să edifice destramă. Faptele sînt văzute și descrise tot timpul din interior.

Trăsătura superioară a cărții este inconformismul ei. Dumitru Corbea nu ezită să se apropie de teme și aspecte ignorate, să le amintească, să le povestească, să insiste asupra lor. Documentarea lui asupra vieții și răscoalei lui Horia, în Munții Apuseni, procură pagini dintre cele mai interesante orîn contactul cu lumea vie a Apusenilor, îndîrjită și nemulțumită de existența cotelor, de măsurile otovă care se luau în timpul cooperativizării agriculturii. Ele reflectă o stare de spirit proprie autorului, care a fost o prezență discretă a literaturii române, rezervată chiar atunci cînd nu s-a mai simțit sincron cu evenimentele. Un consilier îi propune o funcție în suprastructura culturală și Dumitru Corbea refuză. Mai important decît refuzul este detaliul de epocă pe care relatarea îl conține, deși și acest răspuns este semnificativ și concordant atît cu biografia scriitorului și literatura lui, cît și cu tonul acestor memorii care nu se sfiesc să treacă praguri netocite.

Amintirile literare ocupă locul cel mai mare din **Memoriile** lui Dumitru Corbea. Ele aduc informații parțiale de epocă, confirmă sau le precizează pe cele în circulație, introduc verigi noi în cunoașterea unor etape literare trecute. Punct forte al **Memoriilor** lui Dumitru Corbea rămîne capitolul **Întîlnindu-mă cu Arghezi**, care-l surprinde pe marele poet mai ales în perioada de restriște a vieții lui. Dumitru Corbea nu este partizanul idilei. El mai are și bunul obicei de a nu apela la vorbe goale cînd poate apela la fapte. Dumitru Corbea nu caută să îndulcească situația în care a fost pus Tudor Arghezi în vremea dizgrației sale politice, cînd ajunsese păstor de capre la Mărțișor. Chemat la o recepție oficială unde era prezent Iosif Broz Tito, care voia să-l cunoască, Arghezi simte că repunerea în drepturi este aproape. **Memoriile** lui Dumitru Corbea participă astfel fără estompă la restituirea unei file de istorie literară pe care alte condeie încearcă s-o îndulcească sau s-o justifice așezînd-o alături de mai vechile avataruri ale poetului Tudor Arghezi. Dumitru Corbea își propune să stea sub semnul adevărului.

Fără a fi combativă, memorialistica lui Dumitru Corbea mărturisește o atitudine. Inaderența scriitorului la spiritul epocii care l-a maltratat pe Arghezi și o bună parte a literaturii române este evidentă. Dar aceste memorii sînt eliptice și lacunare. Scriitorul a lucrat în redacția **Flăcării** și a **Luceafărului**, a revistei **Albina**. Doar ultima publicație ocupă un loc special în cartea lui pentru a ilustra modul în care s-a alterat existența unei vechi reviste pentru țărani. **Luceafărul** a fost pomenit doar atunci cînd se vorbește de reintrarea lui Tudor Arghezi în viața publică a țării. Cît despre **Flacăra** ea lipsește din amintirile lui Dumitru Corbea. Fără a zice că fosta **Flacăra** ar merita o liturghie, ar fi fost interesant de știut opiniile lui Dumitru Corbea despre revista care a dispărut din lipsă de cititori. Aceste absențe ne îndreptățesc să credem că firul memoriilor lui Dumitru Corbea nu se sfîrșește aici și că el va continua cu alt prilej, oferindu-ne segmentele acum lipsă.

Numărul persoanelor de mare suprafață socială și politică pe care le-a cunoscut Dumitru Corbea a fost mare. În **Memoriile** lui avem surpriza de a descoperi un personaj astăzi uitat, pe care scriitorul îl indică prin inițialele M. R. **„Prietenul meu,** scrie Dumitru Corbea, **se socotea mai mult decît era în realitate. El se compara cu Iorga și Pârvan, cu Giurăscu și Daicoviciu. Ba, cred că se socotea ceva deasupra acestor savanți care nu minuiau ca el materialismul istoric și filozofic...“** M. R. era academician, șef de catedră, prezent în nenumărate comitete și comiții. Nu disprețuia munca altora, în sensul că tipărea rezultatele muncii subalternilor lui sub numele său. Personaj important, M. R. a avut chiar o dispută publică cu Petru Groza pe teme de istorie românească. **„M. R. a trebuit să părăsească sala în mod rușinos, primind o lecție cum se cuvenea din partea unui patriot român, care-și iubea cu ardoare țara și neamul, trecutul istoric al pămîntului natal.“** M. R. nu suporta dealtfel nici o opinie. Prietenia lui cu autorul memoriilor, dacă prietenie a fost, s-a sfîrșit brusc tot din pricina unui litigiu pe teme istorice, deoarece M. R. nu admitea decît viziunea sa. **„Nici un mare domnitor din trecutul nostru istoric,** ne spune Dumitru Corbea, **nu era pe gustul și placul lui M. R. Mihai Viteazul nu era viteaz, Ștefan cel Mare nu era mare... Nu-i vorbă, acest lucru l-a afirmat și la unul din cursurile sale, în fața studenților. Și-a început prelegerea cu aceste cuvinte : «Acum să vedem noi cît de viteaz a fost Mihai Viteazul și cît de mare a fost Ștefan cel Mare».“** Discretul reflector al memorialistului s-a oprit aici asupra unei figuri defuncte a istoriografiei postbelice, caz ilustru de istoriograf care nu iubea istoria poporului și pe care ținea s-o scrie. Este după toate semnele vorba de un impostor ale cărui manuale goliseră pe vremuri istoria României de personalități, de la care se trage meteahna ascunsă a rollerismului, carie veche a multor lucrări românești de istorie.

M. Ungheanu

«Dialoguri / Dialoge»

Insolita antologie comparatistă „Dialoguri/Dialoge“ („Biblioteca Manuscriptum“, 1982), subintitulată „contribuții la valorificarea moștenirii clasice și romantice în literatura română și germană“ este o culegere în totul memorabilă, a cărei semnificație depășește simplul fapt editorial. Această inițiativă în a cărei finalizare și-au dat mîna „Muzeul literaturii române din București“ și „Naționale forchungsund Gedenkstätten der Klassichen deutschen Literatur“ din Weimar este la noi întîia întreprindere de acest fel, care ar putea fi continuată, am impresia că fără probleme, prin „dialoguri“ noi cu istorici literari sîrbi, unguri, sovietici sau polonezi, dacă nu chiar și din alte zone geografice, alcătuind, după o vreme, o adevărată „bibliotecă“ aplicativă de însemnătate capitală. Așa cum e croită de Alexandru Oprea, inimosul inițiator al „dialogurilor“, și de Walter Dietze, omologul lui de la Weimar, antologia critică româno-germană este, probabil, tot ceea ce dinspre partea românească, putea garanta solidaritatea. Cinci istorici literari din toate generațiile, Edgar Papu, Al. Oprea, Dim. Păcurariu, Paul Cornea și Fănuș Băileșteanu au venit aci cu cîte o contribuție, care, în cîteva cazuri, rezumă studii întinse și verificate, unele esențiale. Impresia de „familiaritate“ nu se naște exclusiv la examinarea studiilor românești ci, într-un chip oarecum imprevizibil, și la citirea acelora germane. Acești istorici literari, care, după bibliografii, sînt autori de contribuții însemnate, nu gîndesc, în cîteva chestiuni fundamentale, altfel decît românii: dialogul rezultat de aci nu e, prin urmare, un simplu efect al hazardului, el provine dintr-o sforțare comună, independentă spiritualicește, în a rezolva cu originalitate teme de studiu care nu se deosebesc mult. A observa că la Weimar și la București un număr de istorici literari își pun cam aceleași întrebări și le rezolvă, fără să știe unii de alții, în baza unor raționamente aproape comune, dovedește, întrucît ne privește pe noi, că interogația care ne preocupă nu e „provincială“, ba dimpotrivă. „Europa“, unde ideile teoretice fierb e, cum vă zică, acolo și aici. Să și exemplific, ca să se înțeleagă mai bine. Un eseu solid de Walter Dietze, cu un titlu parcă nesfîrșit („Literatura germană clasică și romantică în oglinda confruntărilor spirituale ale epocii noastre“) pornește, de exemplu, de la observația care e la îndemînă și o făcuse, indirect, și René Wellek, în „Conceptele criticii“, că istoricește clasicismul e un curent literar întins „diacronic“ pe 400 de ani, cu felurite „faze de culminare“, așadar heterogen. Nu e cu putință, sugerează W. Dietze, să vorbim de „clasicism“ ci de „clasicisme“ după cum nu ar exista „romantism“ ci „romantisme“. „Naționalizarea“ curentelor literare, care nu e un fapt de tot nou, are însă, dacă e întreprinsă cu consecvență, consecințe considerabile, dovedind încă o dată că o literatură are „ora“ ei autonomă și că absența unui curent sau a altuia, la un moment „sincronic“, nu e un semn de întîrziere ori de provincializare. „Punctele de virf“, sub raport axiologic, notează remarcabil W. Dietze, sînt repetabile dar nu și realitatea lor concretă. Cine cunoaște bine ideile literare românești, active acum, identifică ușor descentralizarea „protocronistă“, emanată, la noi, din două eseuri mai vechi ale lui G. Călinescu (..Elogii pentru libertate“ și „O lămurire“, din 1927, despre care unii nu suflă, se înțelege, o vorbă). Eliminarea centralismului cultural „difuzionist“ propune, nu incape îndoială, o perspectivă nouă asupra literaturii universale, așa cum observă și Wolfgang Heise, într-un studiu despre „raportul dintre noi și clasicism“: „Conceptul de literatură universală nu se referă după opinia noastră la o răspîndire formală a unei literaturi pe tot cuprinsul lumii, prin intermediul mass-mediei și al pieței /.../. Reiese de aici că literatura universală nu constituie un fond imuabil, ci este ea însăși un proces și o funcție, nu este niciînd o posesiune a cuiva iar continuitatea ei se verifică tocmai prin creația pe care o dezvoltă în vederea modelării vieții și spiritualității popoarelor pe pămîntul nostru din ce în ce mai mic“.

Cît privește ideea „priorităților“ ea lucrează puternic și în istoria literară germană, preocupată, așa cum detectăm în studiul lui Bernd Leistner, despre „Peter Hacks și tradițiile estetice schilleriene“ în a releva „Künstelrisch anti-ziplerenden Vermogen“ (capacități artistice anticipatoare). Anticipator, zice criticul german, ar fi Schiller, în teatrul de intrigă unde inițiază specia, înaintea lui Eugene Scribe, în „drama destinului“, înaintea lui Houwald. Mai sînt desigur și altele, se vede bine, mai ales în domeniul teoretic.

Nu doar astfel de idei, care, la noi, se întîlnesc mai cu seamă în teoria protocronistă, pot fi identificate în eseurile nemțești din „Dialoguri“ ci și o „problemă a tradiției“, repetabilă și în critica românească, aci însă cu o altă finalitate. Interesul pentru „tradiția“ națională, pentru criticii germani foarte întemeiat, nu pare a le stîrni vreun complex așa cum se întîmplă la unii dintre români, nu prezenți, e dreot, în antologia pe care o discut : „problema tradiției“ e, în orice cultură serioasă, un domeniu viu și activ și cine o examinează științific nu merită nicidecum apelativul, cu sens peiorativ, de „tradiționalist“. Din acest punct de vedere, criticii germani ca și aceia români, veniți aici, sînt „tradiționaliști“, preocupați adică să explice cît mai temeinic „tradiția“ și s-o obiectiveze la maximum. Observațiile „nemțești“ sînt, înrăși, recognoscibile și în polemicile care se produc la noi, așa încît voi insista asupra lor. În general, examenul tradiției întreprinse de cei cinci critici de la Weimar este „obiectivist“ și pune bază, cum se pune corect pe legități. Pentru W. Dietze, „formele clasice“ nu apar decît „atunci cînd sînt întrunite anumite condiții obiective“. Wolfgang Heise întocmește chiar o teorie a recuperării tradiției, pornind de la editarea integrală (operațiune „filologică“), apoi studiu istoric și sociologic („reconstituirea istorică“) și, în fine „actualizarea“ voind să îmbrățișeze literatura „în continuitatea dezvoltării ei“ în care prezentul e azi cosleșitor însă mîine va fi un „trecut“, o „tradiție“. Pentru Bernd Leistner raportul cu tradiția este obligatoriu căci are adeseori o „valoare constitutivă“. Deși fiecare artist important are „tradiția“ lui totuși materia tradițională trebuie obiectivată, printr-un punct de vedere „condiționat istoric“. Idei despre tradivedere „condiționat istoric“. Idei despre tradiție au și Peter Goldhammer și Hans-Dietrich Dahnke, acesta chiar și cu un studiu asupra opticii lui Schiller asupra istoriei. Ar mai fi totuși de discutat și ceea ce adaugă, la acestea, criticii români convocați în „Dialoguri“. Ei vin, într-adevăr, cu valoroase contribuții, originale, solide : Dim. Păcurariu rezumă un volum mai vechi și explică, de pildă, „clasicismul“ romanticilor și micul clasicism luminist. F. Băileșteanu pornește de la „clasicismul“ lui G. Călinescu și dezvoltă un tablou de teoreticieni români ai „clasicismului“ (T. Vianu, V. Streinu) unde apar, pentru intîia dată, și „proporționaliștii“ Matila C. Ghyka și Pius Servien (observație esențială și nouă), Paul Cornea explică prefacerea materiei istorice (în romantismul românesc) din „pretext“ în „text“ și chiar în „sub-text“, stabilind cîteva „trăsături proprii“ românești ale „literaturii de inspirație istorică“ (observații cum sînt acelea despre „naționalizarea“ ruinelor și „ecumenismul“ național, care e și „democratic“, sînt capitale). În nota curentă, pentru noi, eseul lui Edgar Papu despre „Romantism și clasicism la Eminescu“ a stîrnit, probabil, un interes considerabil pentru cititorul german ; simțul formulistic, definitoriu pentru E. Papu, care vorbește despre „categoria plurivalentă“ de scriitor, despre „contopirea“ tendinței romantice și clasice și nu de „paralelismul lor“, lucrează și aici admirabil. Cît privește eseul lui Al. Oprea, despre — „Semnificațiile clasicismului și romantismului și preocupările cercetării literare românești“, el este, în realitate, un tablou, care trebuie avut mereu în vedere, al perspectivelor noi, cîștigate de istoria literară românească. Idei precum „protocronism“, „poligeneză“, dezvoltare autonomă a unei literaturi naționale sînt prezente peste tot și merită discutate și separat, dacă nu cumva criticul se va hotărî să revină asupra lor, cu prilejul unei ediții.

Aceste „Dialoguri/Dialoge“, căci am uitat să spun că volumul apărut în „Biblioteca Manuscriptum“ este bilingv (conținînd toate studiile în română și în germană) deschid încă o fericită cale de difuziune a literaturii noastre și probează, admirabil, că avem o ideologie critică interesantă, solidă, „modernă“.

Artur Silvestri

VIAȚA CĂRȚILOR

Literatură și viteză

Cunoscutul comparatist francez Claude Pichois, autor împreună cu istoricul și criticul literar Dim. Păcurariu al volumului *O carte și zece personaje*, consacrat traducerii poeziilor lui Dimitrie Bolintineanu în limba franceză, revine în atenția publicului românesc cu o nouă carte *) ce urmărește raporturile dintre literatură și progres în creația literară europeană, semnalînd începuturile și evoluția unei teme, aceea a mijloacelor de călătorie și a efectelor vitezei asupra sensibilității artistice. Primul „mare maestru al magiei vitezei“ este, după autor, Gerard de Nerval cu un poem („Le rêveil en voiture“) analizat cu subtilitate. Urmează un capitol privind impresiile cinetice încercate de alți scriitori între care Victor Hugo, Theophile Gautier, Charles Reynaud, Gustave Flaubert. Criticul restituie procesul de constituire a temei și obținerea „dreptului de cetățenie poetică“, precum și pe acela de metamorfozare a imaginii lumii prin viteză nu numai în literatura franceză, dar și în aceea engleză, germană, soaniolă, italiană și rusă. Un capitol aparte este dedicat „literaturii cinetice“, autorul trecînd în revistă direcțiile ce se conturează în legătură cu acest subiect în literatura europeană. Estetica vitezei este definită ca „realism magic“, iar transformarea lumii prin viteză este produsul unei concepții moderne despre artă, care face obiectul volumului criticului francez, avînd caracterul unui eseu realizat cu mijloacele comparatismului.

Prezentînd în traducere proprie cercetarea tematică a lui Claude Pichois, Dim. Păcurariu alătură un capitol pe care îl consacră literaturii române. Elaborarea acestuia pornește de la observația că „există la scriitorii români, foarte de timpuriu, un larg interes pentru mijloacele de locomoție (balonul, vaporul și locomotiva cu aburi, mai apoi automobilul și avionul) menite a schimba viziunea tradițională asupra lumii“. De la Dinicu Golescu, Ion Codru-Drăgușanu, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Nicolae Filimon și Ion Ghica pînă la scriitorii veacului XX (N.D. Cocea, I.I. Mironescu, N. Iorga, Gala Galaction, Liviu Rebreanu) la contemporanii noștri, Marin Preda, Eugen Barbu, Radu Tudoran sau Dan Grigorescu, subiectul călătoriei, cu notația impresiilor, cu descrierea efectului subiectiv al mișcării, a fost prezent în literatura română în ipostaze dintre cele mai diverse.

Dim. Păcurariu distinge tipuri particulare de călători, după formația spirituală și după structuri ce corespund epocii, precum și tipuri de călătorii, după mijloacele de deplasare, urmărind paralel evoluția acestora și pe aceea a sensibilității și a puterii de redare literară a vitezei, mișcării, creației.

Pe de o parte, autorul consemnează „prelungirea masivă a romantismului, cu inclinația către patriarhalismul rural“, generînd atitudini specifice la Odobescu și Sadoveanu, care fac elogiul călătoriei „domoale“, contemplative, făcute cu mijloacele tradiționale. Pe de altă parte, începînd cu Al. Macedonski în nuvela „Nicu Dereanu“, 1886, spre fascinația vitezei, entuziasmul progresului, dezvoltarea imperiilor cinetice : „călătoriile cu trenul, dar mai ales cu automobilul, prilejuiesc unor scriitori români — în epoca interbelică și în cea contemporană, dominate tot mai mult de beția vitezei, cînd viteza „se interiorizează“ — și stări de neliniște, proiectate asupra peisajului contemplat, evocări febrile, tinzînd către halucinant, către un fantastic angoasat“ ca la Gib Mihăescu, Lauențiu Fulga, D.R. Popescu sau Geo Bogza.

Traducerea eseului lui Claude Pichois îi prilejuiește lui Dim. Păcurariu demonstrația modernității literaturii române prin prezența în spațiul ei a temei vitezei, ilustrată semnificativ în scrierile secolelor XIX—XX. Demersul care structurează capitolul istoricului literar român pledează pentru descoperirea unei viziuni noi asupra lumii, a unei noi estetici, a vitezei, adăugînd cercetării lui Claude Pichois un spațiu literar care se dovedește perfect integrat aceluia european la care se referă criticul francez. Fără a se limita, în spațiul totuși restrîns al unui singur capitol, la inventarierea faptelor literare, Din. Păcurariu relevă sensurile intelectuale ale atitudinii diferențiate a scriitorilor români, descifrînd în reflecțiile unor autori ca Ion Gheorghe și Marin Preda imolicarea morală într-o problematică specifică lumii contemporane. Este o nouă etapă a colaborării mai vechi dintre Claude Pichois și Dim. Păcurariu, ca o întîlnire mereu reluată a două spații de cultură cu numeroase afinități.

Gheorghe Buluță

*) *Claude Pichois, „Literatură și Progres. Viteză și viziune a lumii“, Editura „Univers“, 1982*

Bulbii cugetării

Un poet care practică predilect intimismul, stare confesivă, poate fi, totodată, un raționalist grav și lucid, un cugetător pe teme socio-civice și filosofice? Nu cumva egolatria propriei sale narative de viață îi blochează automat căile de acces spre aceste universuri tematice, „dăruite“ în principiu doar temperamentelor socialmente generoase și (esteticește) explozive?

Un cugetător — și, vai, se uită tot mai mult azi poezia este fruct al cugetării — te îndeamnă mai repede și mai eficient la meditație decît un liric parcimonios ce-și impune cu fală austeritatea ori, la antipod, stilul clamoros-retoric.

Dan Orghidan *) — aflat ca vîrstă biologică și intelectuală pe treapta deplinei maturități — este, și la acest (abia) al doilea volum, un intimist care nu-și cruță setea de a se confesa profund, adică în **ritmurile gîndirii**, într-o poezie care impune, înainte de toate printr-o nobilă și invidiabilă „desuetitudine“; ca toți intimiștii, el „re-clasicizează“ structurile poemului. Vreau să spun limpede : am citit și recitit această rotundă carte de poeme — în care o serie de cîteva sonete ar putea impresiona mai puțin, din cauza acelui greu egalabil competitor care este strălucitul Tudor George, mai ales prin recentul **Inventar celest** —, dar în care uimește cu adevărat algebra ingemănată a sunetului și sensului. Adică acea clasică alianță care conferă cuvintului poetic, un **eidos** al gîndirii : statut de **idee**. Uimește, adaug, dar nu într-o formulă poetică nouă, ci printr-o voită inserire personală a unor structuri mult mai vital moderne ale intimismului, deja adult, adică de mult validat în poezia românească prin Em. Bucuța, Al. Claudian sau George Dumitrescu... Îl plasez firesc pe Dan Orghidan în această frumoasă familie — care nu ține deloc de minoratul artei, cum fals ar putea crede unii — și-mi amintesc de locul pe care i l-a acordat, de pildă, G. Călinescu lui Al. Claudian în marea sa **Istorie** (aproape toată pagina 770 în ediția princeps) pentru doar 21 de poezii publicate antum de „paralizantul de discreție“ poet, învins în mare de filosof și sociolog.

Tot ce dorește Orghidan este să fie crezut în sinceritatea lui elementară — și cînd rîde și cînd plînge (reticent, dar și cînd ironizează fin ca **un adolescent tîrziu, cu aer postum** ca să parafrazez propria-i autodefinire din poezia „Neliniștea ca un parfum“. Fiindcă în lirica lui meditativă, sobră, cu relief mereu egobiografic, întemeiat doar pe trăiri și experiențe proprii — chiar întelepciunea cărților topite în vers și sentimentul acut al istoriei apar îngemănate sub filigramul acestei șoapte a fondului său socio-existențial — cititorul se simte atras permanent ca într-o frumoasă capcană a multelor adevăruri **ultate** (și simple tocmai de aceea) : „În ce anotimp, în ce zi / va răsuna semnalul răscoalei / — căci răscoală va fi — / și **lucrurile vor refuza să ne mai slugărească?** (s.n.) **(Acalmie)**. Sau, iată, viața poeziei ieșită ca o cugetare dintr-o filă de jurnal (pe cît de personal pe atît de universal) : „Caut un cuvînt din care să iasă zvelt un fulger / să plouă des și loessul să fete griu de-argint. / Dar fiul meu mă sună la telefon sclipind / și mă anunță candid că a făcut un ulcer“.

Așadar, pentru intimiștii **angajați** (de propriul lor destin), luciditatea privirii în afară prin cercurile lăuntrului nu-i înspăimîntă și tocmai din această coliziune se ivește — ori de cîte ori harul există — poezia. Vreau să spun ca monodia gîndirii lor lirice apare cu atît mai vibrantă cu cît ei nu se sfiesc să-și zvînte în soare bulbii micile și marile răni din subteranele spiritului uman, prea vătuit(e) în alte genuri și limbaje poetice : „De n-am mîhniri de stofă suferindă / am însă disperare de oglindă / ce trebuie să nască-ntruna gemeni“.

Puritatea și discreția cugetării, infuzie în ritmurile îmbătimat muzicale ale versului, vin la Dan Orghidan, repet, din acea sinceritate funciară cu care-și mărturisește candoarea de a filosofa asupra locurilor comune ale lumii. Ca în această „Rană de zeu“ — ironie a duratelor și evenimentelor istorice triste pe care individul de pe Terra se face a le uita : învelit în mătase, biciul rămîne bici și cu acest „bici“ autorul îi invită pe semeni la luciditatea ultimă : „Orion agitat singerînd / ca o rană de zeu... — O, dar ce vezi tu acum / s-a întîmplat în anul 491 / cînd au invadat ostrogoții Italia... / Nu mai plînge, sufletul meu !“.

Dacă proaspăta „editură“ Astra de sub egida revistei brașovene cu același nume — condusă de energicul prozator Daniel Drăgan — va continua să editeze cărți de acest nivel estetic, vom vedea atunci cum se reinnoadă tot mai mult o strălucită tradiție.

Constantin Crișan

*) **Dan Orghidan : „O, Terra“, poeme, Editura „Astra“, Brașov, 1982.**

N.B. Titlul insemnărilor noastre nu e original ; citez dintr-un poem : „Anul nu voia să-nceapă / decît printr-un bulb de ceapă“. (Joc de cuvinte).

CARTEA DE DEBUT

UN POET

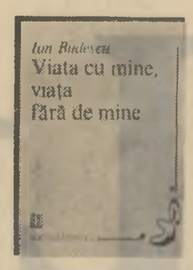

Spre patruzeci și cinci de ani, virstă la care debutează Ion Budescu (**Viața cu mine, viața fără de mine**, Editura **Eminescu**, 1982), poeții pe care succesul îl-a poleit sînt atinși de blazarea consacrării ; pentru ei, marile surprize literare sînt ceva de domeniul trecutului ; premiile au fost luate, ditirambi au fost citiți și auziți, reeditările s-au produs ; în bună măsură, evoluția lor viitoare este o chestiune de rutină. Dar ceilalți autori de versuri aflați la respectiva etate ? Unii dintre ei aleg drumul unei crîncene tenacități tipografice, alții pe cel al unei lente renunțări, nu lipsită de savoare. Există și o a treia categorie. Ea include poeți autentici, pe care nu condițiile obiective i-au împiedicat să aibă succes, ci propriile lor ezitări editoriale, inițial ușor explicabile prin prezența unor scrupule artistice neobișnuit de persistente, dar apoi pe nesimțite transformate într-o acrădulce neputință a prelungirii actului de a scrie versuri prin cel al prezentării unui manuscris la o instituție care „scoate“ cărți, Ion Budescu face în mod vădit parte din ultima categorie. El ar fi avut toate îndreptățirile să fie recunoscut ca bun poet cu mulți ani în urmă. Dar, iată, de abia acum el se hotărăște să debuteze.

Caracteristică poeziei lui Ion Budescu este o furie exasperată, a rostirii, expresie a sentimentului că retorica, fictiva coerență a lumii este în permanență amenințată de obscure forțe răuvoitoare. De aici tonul de profet minios și melodios-confuz. Nu este, bineînțeles, vorba despre lumea obiectivă, ale cărei minusuri sînt cu grijă ocolite în versificările jurnalistice, ci despre universul subiectiv, asupra căruia fiecare om are drepturi depline. Este bine să repetăm : nu declarația optimistă face poezia, ci expresivitatea, dincolo de sentimentele care o pun în mișcare. În poeziile lui Ion Budescu, spontaneitatea furioasă colorează în chip inedit o serie de poezii de factură elegiacă Se obține astfel un aliaj neașteptat, format din melancolie și revoltă, ca în poemul intitulat **Goarna inversă** : „Abia mă azvîrlirăprin inelul celest / nămolurile somnului grase, mătăhăloase / Mi se părea mie sau chiar zburam ? Aripile înfipte / ca două securi în umerii mei / vijiind purificau aerul de ultima ta absență // Cînd deodată am înțeles că în dreptul gurii / cineva îmi atîrnase o goarnă / o goarnă metalică neagră strălucitoare / Nimeni nu bănuia ce soi de metal e acesta, negru / complet negru. / Și ea astfel zburam / veșnic cu goarna aceea vămuindu-mi / secundele, respirația, zestrea de nouți [...] — Nu vezi ? nu pricepi ? Goarna ta / e așezată de-a-ndoaselea : El e cel care / și-a virit buzele în mușchiul goarnei — / pîinia goarnei urlă în carnea, în timplele tale / Ulte cum i se umflă obrajii / de atîta suflat în bietul de tine / uite cum se opintește nerușinatul, uite / cum ecourile goarnei se revarsă / în tine, pe o vale cu singele prea răbdător // Îndă-ăt-nicule, de ce nu-l ucizi ? de ce îl iubești ? / Uite cum suflă în goarnă el, Demonul“.

Dovezi ale faptului că Ion Budescu este un poet și nu doar un sîrguincios beneficiar al unui context cultural generos sînt și imaginile memorabile, prea numeroase pentru a fi puse pe seama întîmplării — prietena versificatorilor fără de har.

De menționat este și forța viziunii, remarcabilă în cîteva dintre cele mai semnificative poeme. Amintesc, în acest sens, poemele **Înecații (un Babilon marin), Septentrion, Poartă la Troia, Capricornul**. Citez din **Înecații (un Babilon marin)** : „Nu ne primește marea Cînd / spre miezul său secrete funii / ne trag extatic murmurînd — / Ea-i zvîrle surd la țărm pe unii // Împinși de-un minios avort / cum zac duhnind pe plaja goală / par forma unui suflet mort / din muzica primordială // Aproape mulți, aproape beți / urnim urmuri de plumb și sare ; / stinși ochi mei se fac peceți / iar funii dulci ne-absorb spre mare [...] Gregar noi stăruim spre ea / dezmoșteniți ai Primei Grații / și-adîncul nu va înceta / la țărm să-și scuipe înecații // O, mare, biblic Babilon / cu turnul răsturnat în golul / acelui stins din lume zvon / Migrăm spre tine — noi. Nămolul“.

Există în **Viața cu mine, viața fără de mine** și cîteva alcătuiri care respectă trista modă poetică a răcelii „spirituale“. Dar ele nu întunecă ansamblul unui debut de o valoare incontestabilă.

Voicu Bugariu

BREVIAR

■ **LA EDITURA „UNIVERS“, ALTE DOUĂ LUCRĂRI DE TEORIE LITERARĂ.** Consecventă cu propriul program de lucru, editura „Univers“ continuă a „livra“ ritmic și în canitați apreciabile, diferite volume de teorie, critică și istorie literară străină, contribuind, astfel, în chip eficient, la alcătuirea mult dorului corpus bibliografic circumscris domeniului în cauză, atît de necesar tuturor acelora — și nu sînt puțini — care sînt interesați de complexa și agitata mișcare a ideilor literar-estetice în plan universal. Între cele mai recente apariții se situează studiile **Teoria criticii** de Murray Krieger și **Romanul inceputurilor și începuturile romanului** de Marthe Robert. Ceea ce se cuvine a fi reținut numaidecît în ambele cazuri rezida în faptul că avem de-a face cu lucrări ce aparțin, așa-zicînd, contemporaneității imediate ; studiul lui Murray Krieger, profesor la catedra de literatură engleză a Universității California, datează din 1976, iar al Marthei Robert, reputată eseistă franceză din ultimele două decenii, din 1972 Versiunea românească a volumului **Theory of Criticism — A Tradition and Its System** aparține lui Radu Surdulescu (totodată, și autorul unei instructive prefețe) iar a volumului **Roman des origines et origines du roman** Paulei Voicu—Dohotaru. Despre prefața Angelei Ioan, la cel de al doilea volum, bogată în informații și sugestii, am spune totuși că se cam pierde în generalități și divagații superflue, în dauna analizei a obiect. Cititorul, ușor derutat, observă lesne că în prefața Angelei Ioan se vorbește mult și de toate, dar prea puțin despre Marthe Robert și studiul ei.

■ **Ș. CIOCULESCU N-A RĂSPUNS !** După cele două exacte, implicit, revelatoare „scrisori“ ale Mitzurei Arghezi și Mariei Zagora cu privire la volumul **Tudor Arghezi autoportret prin corespondență** inocmit de Barbu Cioculescu și la „breviarul“ lui Șerban Cioculescu consacrat respectivului volum, era de așteptat ca eventualul răspuns la cele două întîmpinări să facă dovada (în sfîrșit !) maximei probității profesionale. Cînd colo, ce ne este dat să constatăm ? Cu superbă, mai degrabă cu suspectă, detașare, Barbu Cioculescu ne oferă un soi de „precizare“ **(Romania literară**, joi 24 II a.c.) din care, sinceri să fim, dincolo de malițiozitățile voit detașate, dar, vai, în realitate, atît de căznite, ce impăunează textul, nu se poate înțelege nimic altceva decît că, pur și simplu, preopinentul, într-o stare de imperturbabilă seninătate, nici „nu știe“ măcar despre ce anume este vorba, la ce anume se referă cele două întîmpinări. În fața unei asemenea „inapetențe“ pentru dialog, vorba poetului, îți vine să-ți lași bulta interesele.

■ **A. DE HERZ REDESCOPERIT.** Preocupată în chip salutar de „paginile uitate“ din dramaturgia românească interbelică, emisiunea „Teatru T.V.“ de marți 1 martie a.c. oferă în premieră comedia **Incurcă lume** a foarte productivului și cunoscutului, în epocă, A. de Herz. Text dramaturgic abil „lucrat“ de autor — un adevărat profesionist în materie —, dar cam „subțirel“ ca substanță (judecînd după opiniile lui G. Călinescu, ar fi fost de preferat o alegere din seria **Pălanjenul, Bîmbul și Mărgelus**), totuși, **Incurcă lume** s-a dovedit un spectacol antrenant, cu momente comice realmente izbutite, amuzante, așa cum îi stă bine unei emisiuni T.V. de 1 martie. Succesul, în regia cumpănită a lui Constantin Dinischiotu, se datorează, indiscutabil, reputaților Radu Beligan, Ion Marinescu și Mihai Fotino, acompaniați, adevărat cam ca „de pe margine“, de Stela Popescu și Eugenia Maci.

■ **„FOAIE LITERARĂ“.** Profesorul Constantin Petcu, îndrumătorul cenaclului „Al. Sahia“ al Cas

PAUL CORNEA:

«Sociologia literară nu are nimic comun cu sociologismul anilor '50»

INTERVIURILE «LUCEAFĂRULUI»

— Toate cărțile pe care le-ați tipărit probează circumscrierea interesului Dvs. la literatura română a secolului XIX. Este vorba de o specializare sau de o predilecție ?

— A fost și specializare și predilecție sau, dacă vreți, o specializare născută din predilecție și o predilecție consolidată pe măsura specializării. Mă explic. Cînd am intrat în catedra de Istoria literaturii române de la Universitate și s-a pus problema repartizării mele la unul dintre anii de studii, m-am oferit să mă ocup de literatura premodernă și modernă. Îmi luasem cu puțin timp înainte licența în Litere și filozofie, cu o teză la D. Gusti — una dintre ultimele pe care le-a condus ilustrul sociolog — avînd drept temă lupta de idei în problema formării societății românești moderne. Citisem în acest scop pe sociologii, economiștii, eseiștii care abordaseră chestiunea (Gherea, Zeletin, D.V. Barnoschi, I.C. Filitti, V. Madgearu, E. Lovinescu, Lotar Rădăceanu, L. Pătrașcanu etc.) și-i recitisem pe marii semănători de idei ai secolului al XIX-lea, de la Heliade, Bălcescu, Kogălniceanu și Bărnuțiu la Maiorescu, Hașdeu, Eminescu. În plus, fiindcă urmasem și cursurile Facultății de istorie, ajungînd în 1948 pînă în pragul licenței și fiindcă în anii studenției făcusem o pasiune pentru cartea lui D. Popovici : **La Litterature roumaine à l'époque des lumières**, aveam (sau mi se părea că am) solide cunoștințe atît asupra literaturii moderne, cît și asupra contextului socio-politic și cultural. Subiectul tezei la D. Gusti mi l-am ales incitat de profesorul Henri H. Sthal, unul dintre oamenii cărora formația mea le datorează mult. Optiunea pentru secolul al XIX-lea a fost deci preparată. Dar după distribuirea sarcinilor în catedră, ea a devenit o specializare, care a nutrit, la rîndu-i, pe baze încă mai trainice, predilecția... Sînt lucruri de care te saturi și altele pe care, cu cît le aprofundezi, cu atît le guști mai mult, descoperindu-le mereu noi laturi delectabile. Cred că-i cunosc pe pașoptiști mai intim decît pe cei mai apropiați prieteni și totuși nu o dată se întîmplă să mai am surprize. În tot cazul, mă simt excelent în societatea lor...

— Specializarea pe epoci devine obligatorie pentru istoricul literaturii române de astăzi sau este o chestiune de latitudine personală ?

— Dezvoltarea contemporană a științelor se face în direcția unei specializări din ce în ce mai înguste, care ne împinge să știm tot mai mult despre tot mai puține lucruri. Că o voim sau nu, că ne place sau nu, trebuie să luăm act de fenomen, încercînd doar să-i limităm consecințele negative. Și în istoria noastră literară diviziunea muncii tinde să se instituționalizeze, iar ariile de competență să se restrîngă. Încă în perioada interbelică s-a manifestat bifurcarea între „vechiști" (de obicei universitari) și „contemporaniști" (indeosebi, critici). Acum se conturează o trifurcare : între cercetătorii de veche, de modernă și de literatură actuală. Spre a înlătura neajunsurile acestei parcelări (care duce la izolare, provincialism, pierderea simțului măsurii) sînt necesare cel puțin două lucruri. Mai întîi, antitudinea de a integra „felia" în orizontul ansamblului, asadar obligația de a cunoaște temeinic (chiar dacă nu la nivel de „expert") întregul parcurs istoric al literaturii române, de la origini pînă în zilele noastre. În al doilea rînd, tinerea la zi cu evoluția științelor umane și a diverselor tehnici investigatorii. Această de-a doua cerință, nesocotită de unii confrați, e totuși vitală : în zilele noastre, de acută sensibilitate epistemologică, în orice demers operatoriu e implicat un „discurs asupra metodei".

— Care sînt problemele și obstacolele care caracterizează studiul literaturii române din secolul XIX ?

— Nu există probleme „speciale" legate de studierea secolului al XIX-lea (sau, în tot cazul, cele care subsistă, privind subiectele prioritare ori strategiile abordării nu-mi par a fi de primul plan). În schimb, ca și pentru alte epoci, este de cea mai mare importanță să se accelereze la maximum munca în cele trei sectoare esențiale, de care depinde, în ultimă instanță, însăși soarta exegezei românești : editarea integrală a patrimoniului clasic ; explorarea metodică și valorificarea materialului arhivistic ; elaborarea instrumentelor de lucru. Pași înainte s-au făcut și se fac în toate trei direcțiile. Totuși, în unele, de pildă pe tărîm bibliografic, continuă să dăinuie grave rămîneri în urmă. Răspunzînd acum cîteva luni la o anchetă a „Flacării", am amintit faptul aproape incredibil că bibliografia cărții, bibliografia periodicelor și bibliografia manuscriselor — lucrări fundamentale pentru orice cultură — deși începute încă înainte de primul război mondial, în baza unui plan elaborat de I. Bianu la 1895 (!), se află astăzi împotmolite, foarte departe de soroc.

Cred, dealtfel, că statutul cărții de erudiție ar trebui să facă obiectul unei discuții între specialiști și organele de resort. Realizări există, unele remarcabile (vezi **Dicționarul literaturii române de pînă la 1900**, continuarea ediției Perpessicius, bibliografia cărților populare etc.) ; cu toate acestea, de o vreme încoace s-au acumulat o serie de obstacole care frînează în mod nedorit buna desfășurare a muncii. Mă refer la remunerarea puțin stimulativă a autorilor, la dificultatea editurilor de a face față costurilor ridicate (de unde neîncetate tergiversări), la caracterul aleatoriu al planificării (nu se știe niciodată cînd va apare vol. II al unei serii...), la insuficienta popularizare și dezbatere critică a apariților. Privitor la punctul din urmă, permiteți-mi să-mi exprim încă o dată părerea (deși poate predic în deșert...) că presa literară și culturală nu-și face în general datoria : lucrări de mare valoare, înmagazinînd o muncă trudnică, de ani de zile, trec aproape neobservate ori consemnate formal (ceea ce e cam același lucru). O cronică ținută cu competență, bună credință și spirit critic, ar trebui să existe la toate publicațiile importante, așa cum e cazul deocamdată la „Luceafărul", „Transilvania" și, incidental, la alte cîteva reviste. Întrucît mă privește, sensibilizat prin proprie experiență de avatarele cărții de erudiție (mă refer la soarta ingrată, a ediției facsimilate a „Propășirii", fără să mai vorbesc de vol. III din **Documente și manuscrise**, conținînd corespondența B.P. Hasdeu—Iulia Hasdeu) am înțeles că trebuie întreprins ceva concret. Prin bunăvoința și cu sprijinul lui Al. Oprea am preluat deci la „Manuscriptum", cu începere de la nr. 1/1982, rubrica pe care sper că o cunoașteți...

— „Originile romantismului românesc" este o cercetare de istorie culturală și literară al cărei obiectiv este în primul rînd surprinderea mentalității de epocă. În sfîrșit, e vizibil că încercați o altfel de istorie literară foarte atentă la contexte nu numai la textele literare urmărite. Acest mod de a scrie istoria literaturii poate fi propriu studiului literaturii trecutului ?

— Depinde ce înțelegeți prin „trecut". Trecut înseamnă și ziua de ieri și epoca lui Mihai Viteazul. Pentru cine dorește să conjuge istoria literară cu istoria culturii și istoria socială, într-o perspectivă de semiotică a mentalului colectiv, trecutul recent și foarte recent constituie un handicap. În primul rînd, fiindcă apropierea de obiectul cercetării tulbură seninătatea judecății și reduce șansa unui diagnostic adecvat (din cauza copacilor riscăm să nu distingem pădurea). În al doilea rînd, fiindcă pentru perioadele mai noi lipsesc studiile preliminare și monografiile parțiale, care să inlesnească sinteza — studii și monografii cu atît mai necesare, cu cît informația de dominat e mai bogată (și, ca să dau un exemplu, informația e cu mult mai bogată și mai „entropică" pentru, să zicem, perioada interbelică, decît pentru cea pașoptistă). În fine, în al treilea rînd, fiindcă domeniul de consens, deci spațiul de acord între specialiști e invers proporțional cu distanța în timp (crește pentru pașoptism și scade pentru avangardism).

— „Originile romantismului românesc", studiile și articolele din „Regula jocului" și alte studii și cercetări de istorie literară din alte volume ne indică în Dvs. un partizan și un practicant al sociologiei literaturii. Cum definiți, sau mai bine zis, cîte definiții are astăzi sociologia literaturii ?

— M-am ocupat de această problemă în **Regula jocului** și nu cred că e nevoie să revin. Voi spune doar că sociologia literaturii oferă un paradox : se află în plină expansiune și, în același timp, nu există ca disciplină unitară. Ea nu constituie un corp omogen de cunoștințe, ci o sumă diversă de activități, reunite sub o denominație destul de generală, un fel de termen-„umbrelă". La un colocviu din 1979, desfășurat la Ottawa, s-a vorbit de „sociologiile" și nu de „sociologia literaturii". Se pot, în adevăr, distinge cel puțin cîteva direcții (cu grade relative de autonomie) : sociologia creației literare (cu aplicații îndeosebi la studiul romanului), sociologia conținuturilor și a mentalității (cu aplicații la studierea paraliteraturii), sociologia instituției literare (urmărind relațiile reciproce între instanțele care se ocupă de producerea, difuzarea, consumul literaturii), sociologia istorică și tipologică a literaturii (înrudită cu literatura generală, vizînd în special genurile și curentele), sociologia receptării (analizează reacțiile publicului : cine, ce, cît și cum citește), socio-critica (elucidarea textului ca discurs al socialității). Dacă ar fi vorba să definesc numitorul comun

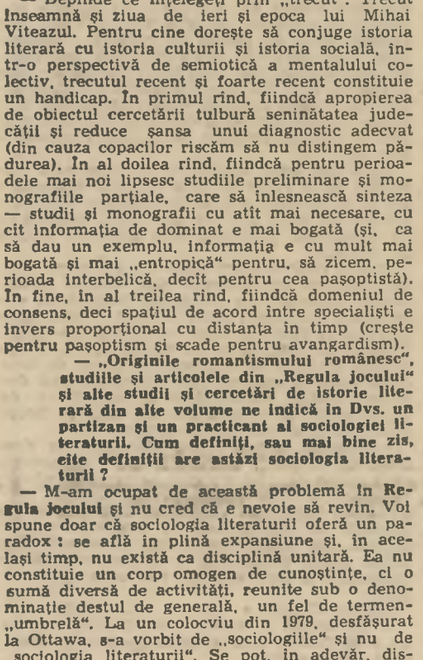

Desene de Liliana Niculescu

al acestor activități aș spune că sociologia literaturii e știința care se ocupă sistematic de articularea socialului cu literarul, studiind aparatele colective (instituționalizate sau nu) care condiționează jocul literaturii și modalările discursului social în spațiul intra- și extratextual. Dar această definiție, pe lîngă că e incompletă, are și aspectul unui mic monstru frazeologic...

— Care sînt avantajele pe care le aduce studiului literaturii cercetările de sociologie literară ?

— De vreme ce socialitatea impregnează literatura la toate nivelurile și sub toate ipostazele, e evident că studierea sistematică a înrădăcinării sociale a imaginarului ori a condiționărilor materiale ale creației nu poate fi decît utilă și binevenită. Cercetările întreprinse în acest sens au și avantajul că ne debarasează de o serie de prejudecăți estetizante și intelectualiste. De pildă, avem senzația că lectura e o manifestare a singularității. Mergem la librărie, ne cumpărăm o carte, apoi începem s-o citim în liniștea camerei de lucru ori poate în autobuzul care ne duce la serviciu. De îndată ce acțiunea ne „prinde", ne izolăm de ceilalți, repercutînd peripețiile pe ecranul interior. Felul mai lucid ori mai fantastic de a ne integra în universul ficțiunii, răspunsurile pe care le dăm stimulilor textuali constituie prerogativa noastră inalienabilă...

Această imagine a lecturii nu e falsă, e însă insuficientă și, în parte, iluzorie. O primă observație : accesul la lectură depinde în mod evident de ambianța socio-istorică (într-o societate violent inegalitară, defavorizații n-au nici timp, nici condiții să citească). Apoi — și lucrul e încă mai important — alegerea cărților pe care le citim e mai mult a altora decît a noastră însine. Cele care ajung la noi traversează o veritabilă rețea de filtre, dispuse în pîlnie, deci cu sita din ce în ce mai fină : editorul triază manuscrisele, tipărind doar ce-l interesează ; librarul triază producția editorială spre a stabili ce va expune în vitrină ; criticul triază cărțile din librărie, emițînd judecăți de gust ; un „leader" de opinie triază recomandările criticului sfătuindu-mă ce să cumpăr sau ce să citesc... Dar, chiar și în actul de lectură propriu-zis, „libertatea" noastră de mișcare e foarte limitată. Orice operă literară e creată — se știe — pe baza unor norme de coerență și expresivitate, aparține unei taxinomii a genurilor, e ambalată potrivit unor uzanțe determinate de practicile signifiante ale momentului. Însă aceste norme, taxinomii și uzanțe corespund unui „consens" pe care fiecare membru al grupului îl cunoaște și-l asumă. Condiția de existență a lecturii rezidă tocmai în aceasta, în faptul că cititorului îi sînt familiare normele utilizate de scriitor, că între cel dintîi și cel din urmă e instaurat un același protocol de codificare.

Sociologia literaturii, sub oricare din formele sale, desacralizează noțiunea de literatură, demontîndu-i antecedentele prozaice și relativizîndu-i sfera de aplicație. Însă în exemplul dat cîștigul nu e doar de ordin teoretic. Studiul științific al receptării deschide largi perspective practice : el poate sta la baza elaborării unei politici raționale a cărții și, în egală măsură, a adoptării unor strategii adecvate de pedagogie a lecturii — fapt de cea mai mare însemnătate pentru profesori, educatori, și bibliotecari.

— În prefața „Regulei jocului" vorbiți despre „amintirea încă proaspătă a schematismelor brutale ale anilor '50", care fac sociologia literară suspectă multora. Care e diferența dintre sociologia literară diversificată de astăzi și cea brutal schematizată a anilor '50 ?

— În esență, sociologismul anilor '50 s-a caracterizat, pe de o parte, prin postularea unei relații primitive, vulgarizatoare, între creația artistică și infrastructura socio-economică, pe de altă parte, prin transformarea criticii într-o simplă ilustrare a lozincilor politice ale zilei (ceea ce a dus la ponegrirea ori scoaterea din circulație a unor scriitori reprezentativi și promovarea, în schimb, cu girul forurilor de consacrare, a unor mediocrități). Caracterul profund dăunător al acestor tendințe a fost sporit de faptul că ele erau impuse de forurile de îndrumare, cu mijloace mai mult sau mai puțin coercitive, ca o „rețetă" sau un „standard".

Sociologia literară nu are nimic comun cu sociologismul anilor '50. Ca orice știință, ea nu evaluează, ci descrie, clasifică și explică, deplasînd cercetarea — cum face și structuralismul — dinspre axiologic spre semantic. Ocupîndu-se de corelațiile discursului literar cu contextul sociohistoric, ea ține seamă de rolul instanțelor „mediatoare", inclusiv de cele specifice „seriei literare" care guvernează practica textuală și asigură productivitatea scriiturii. În fine, nu în ultimul rînd ca importanță vine și deosebirea dintre sociologia literară și critica sociologică : cea dintîi caută în opere „numitorul comun", cea din urmă — unicitatea, timbrul propriu și irepetabil ; prima lucrează în perspectiva „multiplului" și a „departelui", cea de-a doua, ca orice tip de critică, în perspectiva „individualului" și a „aproapelui". Ceea ce se făcea în anii '50 cu erori mai mici sau mai mari, era o critică sociologică, nu o sociologie a literaturii. Dealtfel, trebuie reamintit că sociologia ca atare a fost aspru condamnată de dogmatici iar cîțiva ani de zile a dispărut pur și simplu din programa de învățămînt...

— Critica anilor '50 a pus problema valorificării moștenirii literare și a rezolvat-o în felul știut. Se mai poate salva astăzi ceva din concepția, metodele, contribuția critică și istoriografică a anilor '50 ? Poate fi ea în vreun fel valorificată?

— Cred că problema criticii și istoriei literare a anilor '50 nu poate fi rezolvată prin judecăți expeditive. Și, în orice caz, nu manicheismul constituie modalitatea potrivită de caracterizare a celor întîmplate. E adevărat că s-au comis atunci mari erori dar nu toți cei ce au scris au să-și facă reproșuri (și, în tot cazul, nu în egală măsură) și nu tot ce s-a făcut trebuie hulit. Mai mult, în pofida climatului neprielnic, anii '50 au cunoscut nu numai proliferarea unei literaturi de politizare forțată și meșteșug precar, ci și — ca să iau drept exemplu proza — apariția unor opere importante, printre cele mai importante din anii postbelici (chiar dacă sînt probabile diferențe de apreciere într-un caz sau altul) : **Desculț** (1948) de Zaharia Stancu, **Întîlnirea din pămînturi** (1948) și **Moromeții** (1955) de Marin Preda, **Nicoară Potcoavă** de M. Sadoveanu (1952), **Bietul Ioanide** de G. Călinescu (1953), **Sfîrșit de veac în București** de I. M. Sadoveanu (1955), **Groapa** de Eugen Barbu (1957), **Străinul** (1956) și **Setea** (1958) de Titus Popovici. La fel, în istoriografia literară, domeniu mai puțin atins decît critica de intoleranța ideologizării forțate și pe care-l cunosc mai bine, există numeroase lucrări citabile. Nu, desigur, în sensul că totul în ele ar fi excelent, ci în măsura în care renovează și îmbogățesc (în parte sau în totul) informația asupra temei propuse ori schițează sinteze provizorii, acceptabile ca ipoteze de lucru, în condițiile materialului obiectiv disponibil la ora respectivă. Aceste lucrări adaugă, în fapt, cărămizi edificiului pe care-l construim azi (la un înalt nivel, ni se pare nouă, fiindcă nu e cine să ne tragă de mînecă !) și pe care urmașii noștri îl vor duce mai departe în secolul al XXI-lea (reproșîndu-ne, să nu ne îndoim, de pe pozițiile „lor", tot felul de neajunsuri). Exemplific, întîi, cu cîteva ediții de clasici : M. Eminescu, **Poezii postume**, vol. IV (1952), și vol. V (1958) din marea ediție Perpessicius ; V. Alecsandri, **Poezii** de G. C. Nicolescu, prefață de N. I. Popa (1954) ; **I. Neculce** de Iorgu Iordan (1955) ; **M. Kogălniceanu** de Dan Simonescu (1955) ; **I. Codru-Drăgușanu** de Romul Munteanu (1956) ; **Cezar Bolliac** de Andrei Rusu, prefața de George Munteanu (1956) ; **I. Budai-Deleanu** de J. Byck, prefață de I. Oană (1956) ; **Gr. Alexandrescu** de I. Fischer, prefața de S. Iosifescu (1957) ; **N. Filimon** de G. Baiculescu, prefața de G. Ivașcu (1957) ; **Caragiale** de Al. Rosetti, Ș. Cioculescu și Liviu Călin (I—II, 1959—1960). Li se pot adăuga ediții de unor scriitori de al doilea raft : **C. Mille** de G. C. Nicolescu (1954) ; **George Sion** de Radu Albala (1956), două cataloage de corespondență : **Alecsandri** de Marta Anineanu (1957) și **Kogălniceanu** de Augustin Z. N. Pop (1959) precum și D. Păcurariu : **I. Ghica, Documente literare inedite** (1959). Dar iată și cîteva studii monografice, discutabile sub un raport sau altul și, desigur, inegale, dar care, toate, au adus servicii, iar unele continuă să aducă (reținînd doar volume) : pe primul plan, stau desigur, lucrările lui G. Călinescu : **Gr. Alexandrescu** (1955) și **N. Filimon** (1959) ; apoi : S. Iosifescu, **Caragiale** (1952) ; Ion Manole (Roman), **Anton Pann** (1954) ; Gavril Scridon, **Coșbuc** (1957) ca și **Probleme de stil și artă literară** (1955) și **Literatura universală și literatură națională** (1956) de Tudor Vianu, Mircea Zaciu, **I. Agîrbiceanu** (1955) ; Al. Săndulescu, **Topîrceanu** (1958) ; Al. Piru, **Opera lui Ibrăileanu** (1959) ; Savin Bratu, **Ibrăileanu — omul** (1959). De amintit și **Mențiunile de istoriografie și folclor** ale lui Perpessicius (1957). Fără îndoială, lista aceasta, întocmită în fugă, și care, de aceea, conține probabil omisiuni, nu răspunde decît în parte întrebării Dvs. Ea vrea să sugereze doar că cel puțin pe terenul istoriografiei literare, anii '50 n-au fost nici pe departe atît de sterili cum persistă impresia printre unii confrați mai tineri.

— Din lista Dvs. lipsește cu totul istoricul literar Paul Cornea. De ce ?

— Din lipsă de activitate. Între 1948—1957 contribuțiile mele de critică și istorie literară se reduc la foarte puțin : în speță, cred, la trei articole ocazionale, despre Anton Pann, Bălcescu și Caragiale. Prima mea carte e din 1962. În 1957 mi-am reînceput activitatea istorico-literară prin studii publicate în reviste. Dar în lista de mai sus n-am reținut decît volume.

— Versiunile moderne ale sociologiei literaturii își propun să reabiliteze critica genetică ?

— Ancheta genetică rămîne o obsesie pentru sociologia literaturii. Totuși ea traversează actualmente o eclipsă. După Lucien Goldman, care a încercat să demonstreze existența unei relații de omologie (pe baza viziunii comune despre lume) între operele de vîrf și grupul social, făcînd economie de instanța auctorială, îndeosebi după Sartre, a cărui uriașă întreprindere de explicare a „producerii persoanei și a produsului acesteia (opera)" pe cazul lui Flaubert s-a soldat cu un semieșec, nimeni nu mai pare dornic să reia problema sub aspectul ei teoretic. Cel puțin deocamdată, cîtă vreme nu se vor înregistra progrese concludente în elaborarea unei teorii a subiectului, ca reluare al discursului socialității.

— Ați aplicat cu precădere rigorile sociologiei literaturii, mă mențin la acest termen imprecis dar cuprinzător, la literatura secolelor trecute. Ce foloase ar aduce o cercetare sociologică literaturii contemporane ? Să încercăm să exemplificăm !

— Aș vrea să vă dau un exemplu concret. Un student al meu face în momentul de față o cercetare asupra titlurilor volumelor de poezii apărute la noi între 1950—1980. Primul demers, arid, obositor, punînd răbdarea la grea încercare e al constituirii corpului. O dată stabilite cele cca. 3 000 titluri de volume și puse pe fișe, urmează etapa clasificării, în funcție de recurențele tematice (determinate prin cuvinte-cheie, care se repetă, ori prin concepte, fără suport lingvistic manifest, care exprimă o serie de similitudini inaparente). Într-o a treia fază, grupările rezultate vor fi dispuse pe tranșe cronologice. Finalmente, se va putea confirma sau infirma ipoteza de lucru și anume că pînă și într-o operație atît de intimă și de personalizată ca aceea a titrării volumelor de poeme autorul acționează sub influența unor mode literare și ale unor curente difuze de sensibilitate de natură socială. Interesul unei cercetări ca cea despre care vorbesc e evident : ea ne poate spune mai mult, într-un fel mai nuanțat și mai convingător despre corelația dintre literatură și societate decît ar putea-o face o lungă și pretențioasă dizertație, pe de-asupra suspectă de apriorisme arbitrare.

Necazul e că lucrările de sociologie literară sînt foarte anevoioase ; ele reclamă multă muncă în faza culegerii materialului și aplicarea unei metodologii riguroase. De aceea, prea puțini studenți rezistă pînă la urmă efortului și chiar cercetătorii cu state de serviciu dezertează, căutîndu-și subiecte mai „rentabile". Aceasta e probabil explicația faptului că dintre toate domeniile sociologiei literare, cel mai bătătorit — și nu numai la noi — e al sociologiei creației, prin excelență speculativ și ca atare mai aproape de practica obișnuită a criticii literare.

— O problemă care intră în cadrele sociologiei literaturii este sigur cea a literaturii „obsedantului deceniu". Suita de romane incadrabile aici reprezintă în egală măsură un fenomen literar și unul social. Cum ar explica un psiho-sociolog, un socio-critic înflorirea acestui roman în termeni specifici disciplinei ?

— Înainte de a „explica" fenomenul ar trebui să-l „studiem". În acest scop, ar fi nevoie să convenim asupra conceptului de „obsedant deceniu", apoi să citim toate romanele respective, precizînd pentru fiecare caz în parte ce e comun și ce e specific. Chestiunea nu e foarte simplă, dar nici foarte complicată ; e vorba, în primul rînd, de aplicarea tehnicilor „analizei de conținut", ceea ce se poate face cu bune rezultate, dacă sîntem dispuși să acordăm cercetării timpul necesar și să adoptăm metodologia indicată. Evident ar fi mai simplu (și nu fără interes) să formulăm un punct de vedere pe bază intuitivă, așa cum se procedează îndeobște. Însă Dvs. mi-ați cerut să plasez problema pe terenul „sociologiei literaturii". Mă tem că vă dezamăgesc dar n-am încotro. E mai bine să știm că strugurii sînt acri decît să revenim la vechiul nărav al transformării științei într-o unealtă conjuncturală.

— Ce loc ocupă judecata de valoare a literaturii în inițiativa sociologului literaturii ? Vă pun această întrebare pentru a preveni reaua înțelegere a demersului de acest fel. Cu alte cuvinte, sociologia literaturii tinde sau nu să la locul celorlalte tipuri de cercetare a literaturii, de demersuri critice ?

— Sociologia literaturii nu tinde în nici un caz să ia locul altor tipuri de cercetare a literaturii. E o disciplină complementară, avînd — așa cum am mai spus — limite precise de adecvare și eficacitate, în afara cărora i-am căuta zadarnic utilitatea. Ea nu se substituie nici esteticii (care fundează ontologic Frumosul), nici criticii (care circumscrie individualitatea operelor, spunînd Literatura cu mijloacele literaturii), nici istoriei literare (care ține în ordine Antologia, în funcție de consensul existent), nici altor științe specializate ale literaturii. Ambiționînd să se structureze ca o știință, sociologia literaturii își interzice judecățile de valoare ; vizînd autenticitatea sub vălul aparențelor, ea se exercită în depistarea capcanelor și stratagemelor ideologiei.

— Am urmărit în „Regula jocului" raportările la antecedentele românești de sociologie literară și am întîlnit doar numele lui Gherea și Ibrăileanu. Contribuția românească anterioară n-ar merita oare o valoare mai atentă, pe măsură ?

— În **Regula jocului** nu mi-am pus problema valorificării metodice a contribuțiilor românești mai vechi în sociologia literaturii. De aceea numele lui Gherea, Ibrăileanu, Ralea apar acolo doar incidental. Noi însă avem tradiții valoroase nu numai în ceea ce aș numi, cu un termen mai cuprinzător, științele sociale ale literaturii, ci cu deosebire poate în sociologia culturii. Ambele domenii ar merita să facă obiectul unor cercetări speciale. Să nădăjduim că ele nu vor întîrzia.

— „Regula jocului" vorbește despre sociologia literaturii în viziunea lui Wellek-Warren, a lui Lucien Goldmann, a Graziellei Pagiano-Ungari, a lui Robert Escarpit etc. Care este opțiunea Dvs. ?

— E o întrebare la care am încercat să răspund printr-o carte întreagă. Aș prefera să nu mă rezum aici. Nici nu știu dacă aș reuși s-o fac satisfăcător și, bine înțeles, succint. Cunoașteți celebra butadă : n-am destul timp ca să fiu scurt....

— Sociologia literaturii a revizuit vechea concepție a influențelor, vechea metodă de lucru a literaturii comparate, a introdus noțiuni și metode noi de lucru. Cît de mobilă este cercetarea literară românească în receptarea acestor noutăți de metodă și perspectivă ?

— Fiindcă în anii din urmă am avut ocazia să călătoresc mult și să mă confrunt cu specialiști din diverse țări în numeroase congrese,

M. Ungheanu

Continuare în pag. a 6-a

Poeme de MIRCEA MICU

Mamei

A nins ca o nădejde tîrzie și mă tem
de-ndepărtarea ta ca de-un blestem.
Ți-aș scrie zilnic ca să știi că sînt,
dar mîna mi-e de iarbă și pămînt.
M-aș duce să te văd și nu m-am dus
și-mi port destinul trist precum Isus.
Nu pot să dorm și-ascult cum de departe
minutul scurt al vremii ne desparte.
Și către zori, cu lacrima pupilei,
topesc zăpezi cu primul glonț al zilei.

Rar

Atît de rar și-atît de fără sens
Mai cînt și eu o salcie de verde.
Orașul greu și sumbru și imens
În somnolența lui de fum mă pierde
Ca pe-o șopîrlă circulînd invers.

Mă scol în zorii zilei ca bunicu,
Sudoarea nopții mă mai ține-n frîu.
Privesc oglinda... Eu sînt Mircea Micu
Care sătul de smog și de desfrîu
M-aș sinucide pentru-un spic de grîu.

Scrisoare

N-am fost în iarna asta să te văd...
Am auzit că nici la schit n-a nins,
Se zice c-a-nflorit cătina albă
Și șerpii foșcăind prin frunze vechi
Se-ncolăcesc la soare ca și vara.
E-adevărat că ai bătut trei zile
Și tot atîtea nopți toaca bătrînă
Cu lemnul ei de fildeș subțiat,
Rugindu-te să se deschidă cerul
Și că oieri pribegi veniți de-aiurea
Te-au ascultat smeriți bătînd mătănii ?
Și că-n a patra zi, spre zori
A început să ningă deșănțat ?
O revărsare grea de fulgi cît nuca
Și tu-ai rămas întreaga zi acolo
Pînă te-a fost acoperit zăpada
Cu puritatea ei fără egal ?
Și că un vultur mirosind primejdii
Ți s-a lăsat pe creștet ca un semn
Și-a scormonit cu ghiarele fraterne
Să nu te lase pradă morții lente ?...

Răzleață

Ce să vorbim în seara asta, doamnă,
cînd toamna s-a trecut și n-a fost iarnă ?
Sînt gol pe dinăuntru și în mine
stiletul vremii singeră răsine.
Știi bine că n-am somn și-n noaptea castă
un cerb ciudat îmi bate la fereastră.
Mă cheamă undeva, spre nu știu unde
și cînd il strig dispare și se-ascunde.
Știi bine că mă tem de la o vreme
de moarte, cum de naștere m-aș teme.

Tango

Apropie-te ca de-un sloi de mine,
acoperă-mi un ochi, să nu te simt.
Nici nu mai știu cum îți miroase părul,
nici nu mai știu cum te numeai, Nu mint...
Acum, visez increneniri polare,
sînt ca un ren în tundra lui uitat.
Privește-mi dîra vieții pe zăpadă :
Briciul Uitării m-a decapitat.

Eu sînt

Eu sînt copilul ce visează
în orice noapte numai cai
sălbatici, nărăvași și tineri
gonind spre mine în alai.

Coamele, lungi, electrizate
îmi lasă dire pe obraz
și cînd nechează se-nfioară
foșnind pădurile de brazi.

Aburul lor, din nări brumate
închipuie sub geam stafii,
Ei sînt uitarea aminată,
sufletul foștilor copii.

Îi văd în bezna nopții mele
de insomnii fără temei
și mi-e atît de dor de dînșii
cum numai grecilor de Zei.

liliana ursu

Cu simplitate

Cu simplitate ar trebui rostite vorbele,
neimblinzitele parce cu simplitate udă florile,
se scaldă, își trec uneia alteia firul.
Un fluture mi se așază în palmă
ochii îi fură culoarea, mișcările.
Pe noi cine ne pradă cînd privim
și ne gîndim cum Miine ni-se va așeza tot astfel
în brațe, cu simplitate.

Claritate

Ce clar vezi crăpăturile în zid
precum în carnea ta urmele unei bătăli pierdute.
Și cum se adîncește întunericul în brațele arămii,
printre obiecte. Doar un pumn de obiecte
— reflectorul memoriei încins peste ele —
și un fum subțire se ridică
în natură.

Herbstmanöver

O cofetărie cu scaune albe, cu mese albe
cu fete pistruiate. O, dulce atîtare a verii în București !
Aici te aștept de cîteva secole,
nici nu mă mai recunoști și te așezi la o masă verde
paharul cu sucuri mieurii ușor aburit acolo unde buzele tale
l-au atins, mă emoționează mai mult decît, șoaptele tale
de dragoste.

Masa la care te aștept e o masă de biliard.
Bila albă rostogolită în spațiu
nu o mai pot opri. Cineva privește peste umărul meu
mișcarea liberă a zilelor, țopăiala cuvintelor
— herbstmanöver — da, manevre de toamnă traduci tu
ușor amețit de verdele ochilor mei.

Descriere după natură

Privim împreună dealul. Pînă nu-l mai vedem.
Și clinicile — obstacol alb, obstacol negru —
în calea privirilor atît de fericite azi.
Să-ți recapeți vederea și auzul
după o noapte de iubire,
doar trăznetul te-ar putea lecui
precum șoferul orb din Arizona
după o viață de întuneric și tăcere
miraculos vindecat de o furtună.
Ne privim,
ne atingem
Seara,
Pe micul peron doar o vrabie zgribulită ramîne
și eu dincolo de ziua ce nu o mai putem împărți.

Dimineața,
Un debarcader alb dintr-un nordic fior
și ziua sură, cu nori agățați de vapoare
și pescărușii singurateci, Sybellus — un început de capitol —
de n-ar fi între noi camera obscură a memoriei.

Pe stradă o dubă neagră și ei, palizi,
nerași, în lumina nemiloasă de iulie
așteaptă în fața ușii albe. Dincolo
radiografiile încă umede, în ele nu vezi capetele rase
nici petele din suflet. Într-un colț un număr în loc de nume.
Un urlet le sfîșie gîtul — viața netrăită, viața !
Fata trecînd în fugă pe lîngă ei, speriată de prezența lor
nu-i timpul care i-a uitat ?

Absența devine obiect. Un obiect dur, ascuțit. Pericules.
Nu are nume, nici miros. Nu poate fii identificat
și totuși, știi și tu prea bine, în cameră lasă
o umbră subțire ce crește odată cu seara.

tudor octavian

PAROLA

— Cauza pentru care un om se simte singur — zicea Sever Speranțiu, cîntîndu-l pe Camus cu aerul că-și cerea iertare pentru că avea mijloacele și, evident, îndreptățirea s-o facă — este lașitatea celorlalți.

Din motive greu de pătruns, ceea ce îmi stîrnea sentimentul confuz și apăsător de milă era tocmai energia lui. Pentru că o vedeam trosindu-se și știam că nu există soluție. Uneori, îmi venea să mă ridic în picioare și să-i spun așa, fără nici un echivoc :

— Profesoare, aici nu-i rost să înveți pe nimeni. Lașitatea ar fi o explicație. Numai că nu explică totul.

La terminarea orelor de seminar, desfășurate ca de obicei într-o atmosferă sinistră, în care oportunismul întotdeauna savant al celor cîtorva fecioare silitoare te mîhnea mai mult decît insolența speculativă a pușlamalelor anului, provenind, ca peste tot în clasele de umanioare, din fiăcăi de la margini, fălcoși și îndîrjiți, cu atît mai îndîrjiți cu cît pricinile se arătau mai mărunte, din fiii unor slujbași, a căror onoare dovedea, ca toate cele negociabile, un tarif fluctuant, din cîțiva băieți cumsecade, dar cu o educație sexuală atît de compromisă de bigotismele familiei, încît unica rezolvare a chestiunii părea, în ce-i privea, licitația licențioasă, la sfîrșitul celor două ceasuri, prin urmare, de teatru cabotin am hotărît că trebuie să întreprind neapărat ceva.

Mă gîndeam la o explicație sau ceva în genul acesta, deși pentru o explicație, pentru genul de explicație care ar fi putut să folosească eram amîndoi prea bătrîni.

Și prea mîndri.

Îmi făceam loc prin mulțimea limbută revărsată pe coridoare, îmi venea greu să mă țin după el, avea un mers ce putea să se cheme foarte bine cultivat, fanda prețios în stînga și în dreapta, își păstra cadența și nu atingea pe nimeni. Un tip uscat fără să pară, totuși, costeliv. În orice caz, o persoană bine crescută din moment ce, chiar și după cele mai plate răspunsuri, găsea motive să rămînă cîtva timp meditativ și, ce-i mai ciudat, să le tălmăcească favorabil.

— Dumneavoastră, cugeta vîrstnicul nostru asistent universitar la catedra de literatură universală, Sever Speranțiu, văditi o frumoasă inclinație spre senzualism. Mă refer, desigur, la problemele esențiale ale cunoașterii. Vă interesează, dacă-mi îngăduiți să presupun, Locke. Cred că aveți dreptate... Uneori mă întreb, și vă rog să fiți convins de onestitatea desăvîrșită a observațiilor mele, dacă nu cumva sufletul omului nu-i la naștere, cum socotea englezul, o tabula rasa, dacă nu cumva pierdem, cu fiecare prunc ce vine pe lume, ocazia de a scrie pe fila imaculată a acestui suflet singura lecție care contează : a prieteniei. De fapt, încă un nume al lașității. Ocazia pierdută, vreau să spun. Vă plac concertele pentru pian și orchestră de Mozart ? Amintiți-vă atunci „Andantino"-ul și blînda disperare a fiecărui sunet din concertul al nouălea. Cîte ocazii pierdute ! Cîte ocazii pierdute.

Omul, căruia Sever Speranțiu îi destăinuia, cu inocenta persoanelor într-adevăr foarte bine crescute, spaima lui de singurătate se numea Mihalache Iorgu, i se zicea Talanu, cînd se simțea în apele lui cînta ceva cu „mă dusei" și „mă-ntorsei", și, în general vorbind, era un bou fără pereche. Talanu avea un cap imens, înclinația spre senzualism o dovedeau, de bunăseamă, buzele lui groase, obrajii cărnoși, ochii veșnic umezi, dar pe Locke, asta era sigur, nu-l citise. Mihalache Iorgu, student la filologie română, anul al III-lea, nu citea decît „Sportul". Singurul lucru hotărît în mintea lui Talanu odată pentru totdeauna era să ia ce nu înțelegea drept insultă. Cînd credea că s-a umplut paharul, zicea, așa, minios și fără o adresă anume : Le arăt eu lor, nici o grijă !

M-am apropiat de vîrstnicul nostru asistent și l-am atins ușor pe umăr. Unora e suficient să le simți căldura trupului prin haină ca să ai în podul palmei, vreme îndelungată, amintirea a ceva viu, fremătător, încordat. Un bărbat atît de suav, de discret în întreaga lui alcătuire, încît toți cei din jur păreau burtoși și dizarmonici.

— Cunosc tot pasajul, am spus.

— Ați vrea să fiți mai deslușit ?

— Cunosc întreg pasajul din Camus. L-am învățat pe de rost, cu toate că nu-mi dau interesul să țin minte citate. Știți doar : „Cauza pentru care un om se simte singur este lașitatea celorlalți. Trebuie să ne străduim să înțelegem și această lașitate ? Dar e peste puterile mele. Iar pe de altă parte, nu sînt capabil de dispreț". Sună a parolă.

— Interesant.

— Într-un fel sau altul, vă referiți mereu la Camus. La reflecțiile lui privind solitudinea. Tema e potrivită pentru un referat.

— Da, a spus el destul de ambiguu, pentru un referat e o temă bună.

Îl descopeream pe Camus. Și pe Papini. Citisem, printr-o întîmplare, „Un om sfîrșit" și ideea de a da odată totul pe față mă urmărea. Aș fi vrut să povestesc unele scene din ceea ce obișnuim să numim „viața grupei", deși viața aceasta semăna tot mai mult cu o agonie. Spiritul era cel care agoniza și dacă își punea cineva problema unei acțiuni, acțiunea trebuia să fie radicală.

Aș fi povestit cum mergeam eu în fiecare după-amiază la biblioteca municipală și cum luptam să mă instruiesc, în timp ce la mesele cu două locuri, aliniate soldățește sub ochii bănuitori ai custodelui, o armată de oameni de toate vîrstele se prezenta zilnic, ca și mine, tot pentru instruire și lupta cu căldura, cu somnul perfid indus de pancreasul copleșit de ciorbe grase și mîncăruri de varză, cu tomurile grele și veștede, cu indolența creierului la începutul oricărei întreprinderi intelectuale, care cerea durată și sacrificiu.

Studența mea se petrecea cu sentimentul unei umilințe cronicizate. Ardeam puternic pentru o seamă de idei, simțeam cum ideile îmi impregnează carnea și au consistență, cum îmi rafinează trăsăturile și privirea, cum irigă toate cotloanele minții mele somnoroase de băiat sărac și cu educație săracă, și trăiam din toate aceste motive senzația că sînt permanent privit, măsurat, suspectat. Ceva asemănător unui persistent ultraglu de pudoare. Melancolia celui condamnat să simtă totul în exces.

— M-am gîndit, i-am spus, la un eseu de patru, cinci pagini. Într-o discuție despre lașitate, orice om se simte provocat. E ca și cum ai vrea să te explici. Un fel de aconto la eventualitate. Spovedania dinaintea unei fărădelegi. Există cuvinte ce nu fac nici o plăcere nimănui, ai prefera să nu le rostești niciodată. Pronunți cuvîntul și dintr-o dată te simți foarte obligat la ceva. La ce anume, însă, nu îți e prea clar.

— Ar putea să fie pasionant, îmi răspunse, fără nici o urmă de maliție, vîrstnicul meu asistent de literatură universală, Sever Speranțiu.

Fapt care putea să spună orice. Să spună, de exemplu, că Talanu va ridica mîna ca să explice grupei în ce chip vulește în el singurătatea cînd se trezește la cămin în dormitorul acela auster, cu paturi cazone de fier, cu linoleumul ars de țigări și plin de jeg prin colțurile camerei și pe sub dulapuri, cum stă el așa pînă spre miezul nopții, lungit și cu ochii în tavan, minunîndu-se cum de-a nimerit la filologie și cum trag toți de el și-l încoltesc cu tot felul de treburi care n-o să-i folosească niciodată la nimic.

★

Cîndva, toate acestea aveau să fie mai deslușite, în ciuda faptului că o seamă de detalii, acum importante, se vor pierde. Îmi voi aminti, de exemplu, că relația noastră, dacă-mi este permis s-o numesc astfel, s-a stabilit, și încă într-un chip clar, chiar din prima zi. Se afla din nou în fața unei grupe, nu trebuia să fii prea subtil ca să-ți dai seama că rigoarea și politețea practicate cu atîta ceremonie erau, în esență, efectul imediat al unor mari emoții, că ideea solitudinii îl tulbura. O discuta așa cum discuți un simțămînt de puterea căruia devii conștient. El știa bine ce vrea. Iar ceilalți, lași, se găseau în preajmă. Nenorocirea e că poltronul n-are niciodată sentimentul actului ireversibil, conștiința tragică de sine a dezertorului din tranșee. Lașitatea, dezertarea par situații acontate unei realități pur militare. Cineva, care fuge din linia frontului, știe cum se cheamă acțiunea lui și care-s consecințele ei.

Șovăielile unui adolescent la încercarea colegului de o vîrstă de a-și denunța singurătatea și, cu aceasta, nevoia de afecțiune sînt, deși nimeni nu pune într-un unic plan poltroneria cu dezertarea, premisele unei existențe clădite pe trădare.

În cîte rînduri n-am visat o schimbare ! Dispari dintr-un loc, părăsești niște oameni închiși pentru totdeauna în carapacea dorinței de comunicare reprimate, apari în altul. Primul ceas petrecut în mijlocul unei comunități e o șansă. Trebuie să cauți a o fructifica repede. Obișnuința, credința că mărturisirea nevoii de tandrețe poate fi aminată, sînt fermentul unei delațiuni subtile. Mărturisirea singurătății e de obicei motiv de ridicol. Îmi era milă de Sever Speranțiu pentru că era monoman.

— Prieteni, spune Sever Speranțiu la deschiderea seminarului de literatură comparată, unde părea să aibă statutul asistentului născut să încheie cariera asistent, privesc în ochii voștri și sînt îngrijorat. Vă e frică de adevăr. Nu-i ascultați pe dialecticienii de ocazie ai acestei noțiuni. Nu există mai multe adevăruri. Sau există numai în măsura în care izbutiți să vă cunoașteți și mai ales să vă recunoașteți sinele.

Talanu, firește, a rîs. Au rîs, dealtfel, toți.

— Ce ciudat, a spus Sever Speranțiu, reacția e de fiecare dată aceeași. La fiecare grupă nouă, vreau să zic.

M-a privit un timp și m-a întrebat :

— Dumneata, însă, n-ai rîs. De ce ?

Am fost numai pe jumătate laș :

— Dacă o grupă întreagă crede că există un motiv, probabil că așa este. În ce mă privește, lucrurile sînt simple. Reacționez mai greu. La înmormîntarea bunicii, n-am simțit nimic. Au trecut vreo patru ani de atunci. Mă gîndesc tot mai des la ea. La moartea bietei femei, vreau să spun. Cu cît trece timpul, mă cuprinde deznădejdea. E ca și cum aș pricepe, în sfîrșit, că trebuie să fac ceva și înțeleg că nu se mai poate face nimic. Un proces oarecum bizar : la bătrînețe am să sufăr mult pentru o mulțime de întîmplări pentru care s-ar cuveni să sufăr acum.

— E ceva cu conexiunile, m-a întrerupt Talanu. Unii au o chestie la conexiuni. Eu m-am dus să-mi scot o măsea. Mi-a făcut o injecție și cînd să bage cleștele am simțit că înnebunesc. Ce faci domnule, nu vezi că nu s-a anesteziat ? Ar fi trebuit să fie gata, a spus doctorul și a bătut cu fierul ăla al lui în maxilarul meu. Mamă ! am urlat. Ai o conexiune inversă, m-a lămurit țiitul. Am făcut injecția sus și a amorțit jos.

Sever Speranțiu îl asculta cu vădit interes.

— Căutătorii de aur, a spus el, nu caută propriu-zis aur. La începutul aventurii lor, cel puțin. Ei umblă să detecteze anume sulfuri ; sulfura de cupru, de exemplu. Sulfura asta e ceva ce se vede. Cînd dau de ea, știu că pe acolo trebuie să se găsească neapărat și aur. În fiecare grupă întîlnesc unul ca dumneata și mă bucur. Un jovial autentic e semnul că prin preajmă se află un solitar autentic, o persoană căreia nu-i vine greu să-și analizeze slăbiciunile. Și chiar să fie mîndru de ele. Sinceritatea este o slăbiciune. Și încrederea în semeni. Nevoia de tandrețe e o slăbiciune.

Vorbea, de fapt, numai pentru mine. Și asta avea să se întîmple de fiecare dată. Spunea :

— Ceea ce interesează nu-i, totuși, teoria literaturii. Circulația motivelor, familiile de teme, comparația structurilor și așa mai departe. Din niște studenți ca dumneavoastră, incapabili să vadă chestiunile de fond, nasc profesori care scriu cărți despre importanța scripturalului ori estetica frazelor-prag. E fatal ca elevii acestora să pună oiștea înaintea carului și totul să meargă din rău în mai rău. O știință care pierde din vedere calitatea specifică și esențială a obiectului ei, nu e știință. Calitatea specifică și esențială a literaturii este impresia pe care o produce.

— Păi, interveni lenes Talanu, ca unul acceptat în discuție din rațiuni subînțelese, ceva, ceva tot trebuie să fie important. Cît despre sinceritate, de aia ai nevoie întotdeauna la spovedanie.

Referatul, care ar fi urmat să aibă patru, cinci pagini dactilografiate s-a vădit a fi o treabă coplesitoare. Mergeam la bibliotecă imediat după încheierea cursurilor. Flămînd, lucram mai bine. Descopeream ca orbii ce-și recapătă într-o zi, cînd aproape că se obișnuiseră cu starea lor, vederea, că rațiunea supremă a cărților citite pînă atunci era solitudinea. Că, de fapt, cucerirea unui adevăr despre sine se plătea cu însingurarea. Că aceste cărți puteau fi citite în mai multe feluri, dovadă că Talanu punea pariuri — discutînd ca toți ceilalți despre importanța frazelor-prag în deschiderea unui roman — pe momentul în care cutare avea să se culce cu cutare și pe cauzele ce aveau să provoace despărțirea lui cutare de cutare.

Uneori, cu delicatețea ce-o arăți indeobște în cazurile fără soluție, tînărul nostru asistent universitar se interesa de stadiul cercetărilor mele.

— Tot ce vă pot spune, îi destăinuiam, e că mi-e greu. Scriu un cuvînt și îmi dau seama că el reclamă o sumedenie de explicații, de nuanțe, de precizări. Nuanțînd, pierd din vedere obiectul. Sau poate că abia acum mă găsesc pe drumul cel bun. Lucrez în bibliotecă, la aceeași masă, cu un student american. A primit o bursă pentru o teză despre sistemul vocalic al limbii române. Tema, adică, și-a fixat-o el. Crede că a suferit un soi de transfer de simțăminte. România e o țară îndepărtată. America era pentru el realitatea. România era ceva ireal. Tot ce-i îndepărtat e și pentru mine ireal. Ce-i aproape, pare mai important decît ce-i departe. Teza lui de absolvire, acolo, acasă, unde toate erau importante și aproape, trata o chestiune dialectală. Pentru mine, subiectul tezei sale de acasă, sună bizar. Ceva mult prea special. Aș fi vrut să-i spun : neînsemnat. Bineînțeles, din cauza aceluiași transfer de simțăminte. După șase luni de muncă intensă — ei, știți, sînt foarte metodici — a schimbat tema : numai vocalele anterioare. A mai trecut un timp, s-a înfundat în biblioteci. Și a schimbat iarăși tema. O treabă destul de modestă, în comparație cu prima : e și i în română și aromână în serii de cuvinte cutare, și cutare, și cutare. De la un timp e neliniștit. Îmi spune că bursa i s-a terminat și că e obligat, din onestitate profesională, la o schimbare. Se ocupă de „e" în prima jumătate a secolului trecut în termenii de origine latină. O bagatelă. Pare covîrșit de probleme și îi e frică de vastitatea ei. I-ar trebui, spune, o viață de om pentru o introducere cu oarecare temei științific.

Sever Speranțiu nu a ajuns niciodată lector la Universitate. Seminariile lui se desfășurau neglijent. Cel puțin acesta era termenul ce-i sancționa activitatea în fiecare an. Dealtfel, nici n-avea cum să fie mai mult decît asistent. Catedra primise o schemă de funcțiuni extrem de redusă. Trebuia mai întîi să se elibereze postul de profesor, ca să te gîndești la concursul pentru treapta superioară. Iar postul de profesor nu se elibera decît într-un singur mod. O situație de-a dreptul oribilă.

Îl întîlneam uneori pe coridor, avea același mers cultivat, fanda în stînga și în dreapta, păstrîndu-și totuși, cadența. Un mers pe care-l puteai numi foarte bine și caraghios dacă nu țineai neapărat la cuvîntul cultivat. Se spunea că vrea să părăsească învățămîntul sau că va fi pus pe liber, ceea ce era cam același lucru. Zvonurile mă deprimau dar nu am îndrăznit să-l întreb care era adevărul. Știam că pentru el **problema nu era importantă.**

Se înțelege că am fost reținut, la absolvire, asistent și anume la catedra de literatură comparată. Sever Speranțiu își dăduse demisia și postul, ei, da, un post ca oricare altul, trebuia ocupat de cineva. Tema mea de doctorat trata chestiunea solitudinii în literatură. Un subiect dificil, dar, socoteam eu, abordabil. Mă găseam, firește, în faza precizării conținutului, vitală în orice întreprindere științifică și aveam nădejdi pentru un lucru de durată.

— Cauza pentru care un om se simte singur, spuneam în deschiderea seminarului, este lașitatea celorlalți.

Desen de Nicolae Gadonschi

Acceptare și revoltă

După întîlnirea Maiorului cu Gherman, Ion-Publicistul, Nora și Vasile, două treimi din banii (ce constituiau premiul pentru prinderea lui Maciste) fură depuse la Banca națională pe numele lui Gherman și Ion. La insistențele Maiorului și a prietenilor săi, Vasile făcu o mină de om convins că nu se mai poate face nimic pentru salvarea marelui motan și acceptă să încaseze pe loc partea ce i se cuvenea în urma vînzării la care participase.

— Maiorule, și scumpii mei prieteni ! Sunt copleșit pur și simplu de norocul ce a dat peste mine și încă nu pot să-mi revin din uimire... Abia acum înțeleg ceva, adică foarte puțin, din semnificația faptei la care am participat cu toții. Nu mi-aș fi putut închipui vreodată că lăsîndu-l pe Maciste în libertate, faptul ar constitui un pericol incalculabil pentru toți locuitorii orașului nostru. La început am avut impresia că necesitatea disparității dintre noi a marelui motan nu poate fi decît o toană sau un capriciu al domnului Still, așa cum îi se întîmplă multor oameni să nu suporte prezența pisicilor, cîinilor ciobănești etc. ; dar acum sunt convins că neliniștea tatălui dumitale, dragă Nora, este un semnal de alarmă pentru prevenirea altor întîmplări nefericite în urbea noastră. De n-ar fi să vă reamintesc decît cuvîntul domnului Still, cu ocazia tristă a înmormîntării grefierului, și tot ar fi de ajuns spre a ne da seama la ce ne-ar fi expus libertatea de acțiune a marelui Maciste : „Înțeleg — spunea domnul Still — ca locuitorii orașului nostru să îngăduie pripășirea unor animale folositoare și în același timp cuviincioase, adică din acele rase bune pentru vînătoare, pentru plictiseala femeilor fără copii, și pentru stîrpirea rozătoarelor ; nu trebuie să îngăduim nicidecum existența printre noi a animalelor criminale, așa cum s-a dovedit a fi ucigașul vecinului meu, grefierul. Acel'ași patruped odios este autorul nenorocirii pe viață a unui tînăr medic, pe care l-a împins de la o mansardă situată la mai mult de zece metri. Înălțime. Închipuiți-vă că acest motan uriaș a apărut de mai puțin de doi ani printre noi, răstimp în care sălbăticia lui s-a dovedit fără de margini. Gîndiți-vă apoi că fiara nu seamănă cu nici un alt motan de pe pămînt, și s-ar putea să nici nu se fi născut pe la noi ; dar ce ne vom face dacă el va lăsa urmași sau, mai rău, dacă va atrage după sine și alte exemplare ? ! Într-o dimineață, e foarte posibil, cînd vom ieși din casele noastre, să ne întîlnim cu mari coloane de motani uriași mărșăluind pe toate străzile și transformîndu-se — precum l-am văzut pe acest Maciste — cînd în tigri, cînd în pantere, sperlîndu-ne copiii, femeile și bunicii, cînd, ridicîndu-se pe labele posterioare — lăsînd să le cadă blănurile și arătîndu-se în chip de tineri de o frumusețe stranie și nelumească, luîndu-le mințile fiicelor noastre, așa cum același motan criminal a apărut de cîteva ori chiar în fața mea. Odată cucerită o cetate, e ușor de presupus că vor fi cucerite și celelalte, urmînd ca toate să devină cetățile motanilor uriași. Dar noi să ne legăm — în fața acestei victime — prin hotărîrea de a nu permite ca soiul acesta de patruped criminal să se înmulțească, ci să piară din viața pașnicului nostru oraș !"

Am ținut — continuă Vasile, să citez cuvîntul vizionar al domnului Still, pronunțat cu acel prilej funebru, pentru a vă arăta încă o dată cît dreptate avea dumnealui atunci cînd ne-a solicitat participarea la prinderea marelui Maciste. Starea în care se află El acum, după vizita pe care am făcut-o la penitenciar, este într-adevăr cea mai potrivită, avînd în vedere pericolul pe care-l reprezintă. Așadar mă simt de-a dreptul fericit că am înțeles în sfîrșit sensul umanist al luptei în care ne-am angajat cu toții, își încheie Vasile severul și lungul său monolog. Nora, Gherman, Ion și Maiorul îl îmbrățișară pe rînd pe Vasile și, după ce mai închinară un pahar, se despărțiră.

Gheorghe Pituț

teatru

t

Ei, actorii...

Admițînd că genul dramatic presupune obiectivarea eului creator prin intermediul personajelor, cunoscînd și experiența histrionică de tinerețe a lui O'Neill, se justifică frecvența parantezelor care fie că în puține cuvinte condensează stricte indicații cu privire la trăirile eroilor, fie că se adresează direct interpreților furnizîndu-le elemente prețioase din biografia personajelor. Astfel că în paginile piesei există trasată în linii foarte ferme o diagramă a interpretării ce urmează să fie însuflețită odată cu fiecare montare, la fiecare reprezentație, de mereu alți artiști. De astă dată a venit rîndul actorilor Teatrului Bulandra să înfățișeze publicului **Luna dezmoșteniților.** Sanda Manu și Octavian Dibrov, propunîndu-și o transpunere fidelă, s-au menținut în limite „tradiționaliste" cu un aer cam vetust. În spectacol insolitul îl oferă actorii : la un pol divertisment, la celălalt performanță. Pentru că e de presupus că odată distribuția alcătuită, actorii s-au angajat într-o ambițioasă competiție urmînd să-și modeleze personalitatea individuală pe coordonatele sugerate în text, încercînd să nu se trădeze nici pe ei înșiși, nici intențiile autorului. Mai ales că performanța consta într-o permanentă disimulare : un soi de joc în care cei trei protagoniști se complac — tatăl se comportă ca un cabotin, Tyrone se declară măscărici de mina a treia, lui Josie i se recunosc aptitudinile de actriță ; cînd vor să depășească momentul, ei eșuează pentru că mistificarea nu iartă.

Valentin Uritescu în Hogan are o evoluție clovnească, vădește inventivitate inepuizabilă, accentuînd grotescul personajului și potențînd comicul de situație. Nu reușește (dar s-ar putea nici să nu-i fi stat în intenție) să realizeze și reversul tragic al condiției eroului său care, din plăcerea de a se folosi de trucuri, vrînd să înșele viața, se înșeală pe sine. Fără datele fizice pretinse în text, Mariana Mihuț și-a construit rolul pe datele intime ale eroinei ; o fată simplă care adoptă tactica sălbăticiunii se apără atacînd și afișează o vulgaritate contrafăcută. Fire voluntară și foarte lucidă, ea încearcă să-i trezească pe ceilalți la realitate dar se pierde cînd e vorba de propria-i soartă, cînd își dă seama că cel iubit nu mai are tăria să o ia de la început. Bonomia figurii, căldura emanată cu întreaga ființă nu pot înșela chiar cînd comportarea se vrea dură. Aparența se va topi treptat dezvăluindu-i puritatea și candoarea pe care a încercat o vreme să le apere cu îndîrjire dînd friu imaginației cu parcimonie. Cînd și ultima șansă, ultima speranță de fericire dispare, va ști să se resemneze pierzînd cu demnitate. Actrița sugerează cu discreție stările contradictorii prin care trece eroina : vocea îi este gîtuită de îndignare sau catifelată de emoție, nădușul e deviat în duioșie, sarcasmul se dizolvă în compasiune, ochii oblici i se micșorează în zîmbet ironic, sau se dilată cu uimire în clipele de tensiune. Partener îi este Victor Rebengiuc în această dramă a insingurării, a imposibilității de a comunica între doi oameni despărțiți prin distanța dintre gîndul nerostit și cuvînt. Pentru că nu-i suficient să dorești, trebuie să poți, trebuie să și vrei. Într-o spectaculoasă identificare cu personajul, Victor Rebengiuc realizează o creație memorabilă. Ușor adus de spate, cu mîinile adînc vîrîte în buzunare, oscilînd pe verticală în căutarea unui sprijin efemer, gravitînd în aburul alcoolului cu eleganță și distincție, Jim Tyrone e doborît doar cînd obsesiile năvălesc peste el și, dedublîndu-se, are izbucniri de trivialitate. Labilitatea sufletească îl face incapabil să primească ce i se oferă cu generozitate și dragoste. Vina de care nu are putere să se desprindă îl macină, închistat în drama sa de un individualism acerb, se lasă pierdut într-un total abandon.

... „De ce nu poți fi niciodată ceea ce ești în stare să pari ?"... Doar ei, actorii, sînt capabili să depășească regretul din acest leit-motiv o'neillian...

Irina Coroiu

film

f

Plecarea Vlașinilor

De multă vreme nu a mai avut Mircea Drăgan un prilej atît de bun, un scenariu care să-i ofere condiții atît de favorabile, apropiat de gustul și formația sa regizorală ca acela scris de Ioana Postelnicu după romanul Vlașinilor ; se află aici acel miez epopeic atît de căutat de cinematografia noastră în urmă cu un deceniu sau două — acel adevărat cult al grandiosului, al monumentalului, o epică a spațiilor mari în care eroi de dimensiuni statuare se mișcă purtați de interese politice și sociale contradictorii : o întreagă populație de oieri transilvani se împotrivește dictatului prin care Maria Tereza le lua cincisprezece din cei optsprezece munți pe care își păsteau turmele ; politica învrăjbirii națiunilor din imperiu, știința de a pune interesele să se lupte între ele a fost o constantă a dominației habsburgice și rezistența Vlașinilor la asaltul dat împotriva lor este exemplară pentru felul în care românii din Transilvania au știut să-și păstreze ființa și demnitatea. Dar adevărul istoric, dramatic pentru cei care l-au trăit, își găsește pe ecran o corespondență marcată de neajunsurile oricărei superproducții ; Mircea Drăgan este un foarte bun profesionist, capabil să conducă perfect un film, ca un strateg de înaltă clasă care și-a gîndit mai întîi bătălia pe hîrtie, ca pe o demonstrație perfect logică ; el este însă mai puțin un artist, un creator: **Setea, Lupeni '29, Columna, Ștefan cel Mare, Neamul Șoimăreștilor** au fost și ele, la vremea lor, mai curînd reconstituiri istorice făcute cu mijloacele filmului, documentare de popularizare, decît filmele unui artist ; ceea ce lipsește de aici este detaliul, este imprevizibilul, deși atît scenariul cît și regizorul își dau toată silința să umanizeze personajele ; conflictul își urmează însă cursul într-un crescendo demonstrativ, didactic și de pe acum, știind că urmează o a doua serie a filmului, adică **Întoarcerea Vlașinilor,** putem să ne închipuim în linii mari ce-o să se întîmple și cine o să învingă ; oierii își lasă așezările păzite doar de bătrîni și copii ca să treacă munții dincolo, în „Țară" și aici, în această dramă, ar fi trebuit scenariul și regizorul să caute substanța filmului, iar nu într-o intrigă în care oamenii sînt mai curînd niște reprezentanți decît ființe în carne și oase ; că Ioana Postelnicu și Mircea Drăgan încearcă încă din scenariu să dea personajelor acea doză de omenesc necesară pentru a le face credibile, ne este foarte clar, dar „mașinațiile imperialilor, trădarea fraților de către unul de-al lor, chiar dragostea pură dintre doi adolescenți, care se consumă în mirificul peisaj montan, sînt atît de conforme cu tiparul clasic, încît devin de-a dreptul plictisitoare.

Că se mai poate face astăzi o superproducție cu mijloace puține, economic, Mircea Drăgan o demonstrează ; că, profesional vorbind regizorul a ajuns la maturitate, iarăși este foarte clar : spectatorul de astăzi nu mai este însă acela de acum douăzeci de ani, omul nu mai poate fi adus în sala de cinematograf doar pentru a admira, pentru că între timp a învățat să judece, să compare, a devenit pretențios, a început să simtă diferența între produsul industrial și unicat. Personajele cu statură legendară pe care Ioana Postelnicu și Mircea Drăgan le aduc pe ecran au fără îndoială frumusețea lor și actorii, între care amintesc pe Emanoil Petruț și Silviu Stănculescu emană forță, au vigoare simbolică dar, am convingerea că asemenea calități nu sînt suficiente pentru a da audienței filmului ; întîmplările, îndepărtate în istorie, rămîn departe și de spectator ; regizorul informează fără să tulbure, cu siguranța de sine a celui convins că are dreptate. Frumusețea peisajului, fotogenia turmelor de oi, frumusețea muzicii lui Theodor Grigoriu rămîn închise în film.

Nicolae Mateescu

ioana ieronim

Stare

sensurile se scurg din lucruri
ca nisipul in zidurile vechi

cuvintele nu mai poartă
fiinele faptei, ci pasc
iarba prăfuită din şanţuri

fie-vă frică de sminteala aceasta,
rostea unul ce-şi zisese profet

căci văd, spunea el
– scaunul patruped tresări in somn –

văd cum se apropie clipa spaimei
şi pedeapsa, cum a fost pedepsit
zborul răsfăţatului Phaeton
fiul soarelui

Trecere

paharul cu botul blind
se lasă mingiiat in palmă
şi adoarme

serpentinele melancolice
ale chitarei

durerea se dezagregă
– plauri
insule plutitoare pe fluviu

Interior

Camera de hermit
cîteva obiecte amintiri
şi unghiuri se deschid, spre lumile
fără adăpost ale visului

in refluxul amiezii, pereţii pustii

speranţa ridică
un munte inverzit
pe cealaltă faţă a pămintului

Surdină

Luciri somptuoase pe oglinzi, porţelanuri
umbre lunecătoare in firidele
holului vast

bătrinul şi bătrina
singuri, in scaunele inalte chirciţi
la televizor
– flăcări umile verzui pe creştet

iluminarea
munţilor inzăpeziţi, noaptea

„ce vreme este, ce vreme este"
tresar bătrinii, tirziu

de pe ecran, asupra lor
curg valuri negre şi albe

Căile artei

La bursa tinereţii,
pe ai el umeri, şerpi bălai
curg riu

E bogată, livada – paradis terestru
ii umple neincetat cămările

cascade lină de iasomie
de pe acoperişe

prin curte, sunetul molcom al vieţii :
copiii, bătrinii
bărbatul ei brun, harnic şi iubitor,
vitele infrăţite

inchisă in odaie, Ea
desenează grăbit, cu ghearele
semne in serie
pe deseuri de tablă

Quasi una fantasia

Ba, făcusem toţi o ordine...
păcea veni şi F.B.I.-ul (ef-bi-ai-ul, adică)
povestea băiatului cu geacă de blug original
descheiată pe pieptul slăbănog (amintindu-l copil)
şi bronzat după luni de instrucţie

o bătrină in picioarele goale
cu fusta creaţă,
basmaua neagră-cenuşie strinsă pe frunte
şi faţa asudată
reuşi să treacă printre
tinerii aşezaţi la capătul vagonului

băiatul scoase un şervetel,
incepu să şteargă zeama de caş scursă din
coşniţa babei
pe cufărul lui de lemn, moştenire
chesaro-crăiască

sabina drăgănel

UN ANUMIT FEL DE IUBIRE

Multispititule Ulise,

mesajul iţi va fi adus intr-un vlic verde răsucit din fire de sulfină. N-o să-l zăreşti de prima dată la locul unde ştiam că te găsesc.

Vei fi plecat ca-ntotdeauna prin sfaturi sau războaie şi mintea-ţi iscusită tăind planuri de lucru alungă orice gind străin izbinzii. Pe urmă o să-ncredinţezi papirusului ce-i bine şi ce-i rău in lumea pe unde-ai trecut. Şi-al treilea timp de-abia te va incătuşa, ca-ntr-o clepsidră, iar eu ca ne-nţeleasă lipsă te voi cutremura. Intr-o zi goală de nesfirşit pustiu epistola o să-şi ivească rostul...

Veneam să te intimpin şi bucuria se revărsa scintei in jurul meu. Despre isprăvile troiane aflasem de la un sol duşman vinăt schimonosit pe cind se străduia să povestească in ce fel i-ai invins pe-ai lui. Şi-adăposteam două portrete in corsajul imaculatului veşmint : unul te-nfăţişa efeb cu ochi de intuneric — sclipeau invăluind ca nouptea ce-i apără pe-ndrăgostiţii iliciţi. E sigur că, de-au văzut poza, nefericiţi locuitorii Troiei n-au intuit cuceritorul, ci s-au lăsat păcăliţi de amănuntul urechilor oarecum poznaş indepărtate dinspre ţinutul lor de baştină. Dacă minia nu i-ar fi impiclit, capitulau fără vărsări de singe-naintea uitării tale.

Imaginea cealaltă surprinsese o clipă de contrariere pe chipul mai implinit de ani : rosteai ceva, ne-ncrezător. Nici zi, nici noapte nu mă despărţeam de micul trandafiriu medalion — lăcaşul tainic al figurii tale — cum te-aşteptam in orice clipă iar tu te arătai imprevizibil nu imi era ingăduit să n-am modelul cu care să te confrunt. Şi răsăreai cind tandru pasionat intr-un nestăpinit galop pe necosita vale a iubirii, cind bărbăteşte protejind la ceasuri de răstriste, cind rece reverenţios ca un necunoscut, cu-ndepărtat-politicoasă conversaţie.

Zeiţa Venus imi luminase-n somn, prin visuri clare, desluşite, secretul de a nu te pierde : să-mi schimb şi eu ades infăţişarea, făcindu-te să crezi că zburzi, că liber eşti s-alegi. M-ai cunoscut intii fecioară — galeş nubila Nausicaa te-ademenea spăimos maliţioasă, pe-nserat : războinic incercat, Ulise, ai cistigat-o nu cu promisiuni deşarte ci cu grai blind de-ademenit sălbăticiunea, cu mingiieri care-i slăveau candoarea lujerului neatins. Am fost in altă vreme nimfa Calipso : inflăcărat timid indrăgostită te urmăream cu mute implorări, plingind discret nefericirea. Ca să te leg prin vrajă mi-am jertfit pleteie de soare dar in zadar... Şi-am devenit de dragul tău amarnic voluptoasa Circe, făcind din sentimente un ţarc să te-ngrădesc pe veci.

...Din nou, ca Penelopa, iubire ţi-am oferit : sint toat-o aşteptare. Să mă prefac, să mint că ţes o pinză ? S-ascund adică, să mă sfiesc de nescăzuta mea

afecţiune ? Să tăinuiesc credinţa ?

★

...In ziua cind veneam spre tine, cu ochii după calul alb, nu mi-a păsat c-un muritor imi aţinuse calea. Cu focuri de-artificii-n suflet şi-ntoarsă către făptura ta de zeu, am schimbat fără bănuială o vorbă cu acel comediant. Nici nu aş şti să spun prea bine cum ce grăit-a arlechinul.

Din dor, nestinsa flăminda arşiţ-a dorinţei, deodată tu te-ai intrupat — cu ochi inveninaţi mi-ai cercetat făptura şi m-ai acoperit c-o mizgă ingheţată : indoiala... Dară lăstunii, vestitorii tăi, te-au inştiinţat vreodată că, celor care la locu-ţi au rivnit, le-am dat speranţe ? Ori ce te-a făcut să te-ndoieşti ? Ai refuzat să-ncordezi arcul, nu pui pe fugă peţitorii... „de ce te-ai lăsat dorită, bărbat aveai, intr-un tirziu la tine aş fi revenit, probabil... Şi-apoi eu cum mi-am opărit auzul turnind ceară fierbinte ca de tentaţie să fiu ferit ?! E-o mincinoasă faimă aceea de a aştepta neprihănită : tu singură ai născocit-o ca să devii celebră. Cine ar scrie opere nemuritoare despre-o banală, comună trădătoare ? Dacă intr-adevăr ţi-aş fi lipsit cum pretextezi te incutai in casă şi nu ai fi umblat prin pieţe cochetind. Noroc că te-am surprins, inger inşelător !"

Ulise, dar fluturii cei negri, pudraţi cu colb de-argint ? Spionii mei te urmăreau şi dacă se inapoiau fără vreo vlagă şi cu aripe scuturate ştiam că lupta sau lucrarea erau un scurt răgaz să zăboveşti nestingherit pe ling-o proaspătă sirenă...

Eşti vinovat, Ulise, de-a rătăci, de-a fi plecat. De fiecare dată altfel mă păraseai — fie te furişai după o noapte de alint, fie, departe stind, scrisorile-ţi date de intilnire false imi aduceau.

O singură putere mai am — să trec chinuitoarea probă a iubirii. Din cele zece frumuseţi, toate jurindu-ţi absolutul, doar o femeie poate bobul de perlă, lacrima, să slobozească, dacă o alungi : aceea-i Penelopa, umbra ta.

Scrisoarea, oricit va rătăci ve drum, iţi va ajunge proaspăt mingiietoare : ea reprezintă, fermecată, o ultimă de dragoste-ntilnire.

corneliu vadim tudor

Muncitorul

Şomerilor din lumea occidentală
şi, in general, tuturor dezmoşteniţilor Planetei

Cine-a aprins dimineaţa-n oraş
zorelele mari răstignite pe rouă
cine despică cu paşi uriaşi
marea cea moartă a nopţii in două ?

Cine îşi pune cămaşa din mers
şi lasă copiilor hrana mai bună
in vreme ce doarme-un intreg univers
iar trupul femeii se-ncarcă de lună ?

Cine miroase a soare şi fin
chiar dacă iscoadele verii trecură ?
cine, oh, cine ingroapă-n plămin
recife fierbinţi de tutun şi de zgură ?

Pe cine-au mintit pretutindeni pe glob
groparii cu gulere tari de scrobeală
punindu-l in jug de urzici ca pe-un rob
plătindu-l cu cecuri de foame şi boală ?

In numele cui se rostiră lozinci
iar unii din lideri făcut-au avere ?
el este ca vita, se scoală la cinci
şi n-are habar cind se naşte şi piere

Priviti-l in faţă : e omul cel bun
din cărţile voastre abstracte şi goale
dar oare cit timp să mai spere-n minuni
primind trădătorii cu flori şi urale ?

A strins pilitură in unghii şi-n păr
in rănile palmei ii pilpiie roze
sudoarea e singurul lui adevăr
iar somnul îi e zguduit de nevroze

Nu spuneţi că-i simplu, că inima lui
inaptă-i de glorii, de cintec şi rugă
el nu se destăinuie azi nimănui
căci prea l-aţi jignit şi v-a fost ca o slugă

Nu faceţi greşeala să rideţi pe-ascuns
el umblă neras si stingaci e din fire
şi totuşi, pe el demiurgul l-a uns
topindu-i choralul lui Bach in privire

El ştie mai bine ca toţi la un loc
miracolul simplu al vieţii şi morţii
işi ia puritatea din apă şi foc
frumosul, la el, are alte proporţii

El nu este lacom, el nu e perfid
povara Planetei o duce in spate
e melcul gigantic ce urcă pe zid
in zori argintindu-l cu lacrimi curate

De unde puterea aceasta a lui
de unde atita răbdare zeiască ?
voi faceţi parăzi, eleganţi şi sătui
şi-l ţineţi deoparte, să nu vă mînjească

Atunci cind se stinge pe-un pat de spital
sau cel mai ades cu unealta in mină
sirenele lumii vuiesc infernal
şi totuşi, doar el, numai el le înghină

El n-are medalii pe perne de pluş
şi nici un drapel nu se pleacă in bernă
iar sufletul lui — zbuciumat pescăruş
se-nalţă la cer cu o scirbă eternă

Pe crucea de brad cineva a săpat :
„Aici zace-un om fără ştiinţă de carte"
acum, in sfirşit, e pe veci ruinat
de ce vă e frică de el şi in moarte ?

Romanţă de iarnă

Ningea de-a dreptul infernal
rafale-n veci neintrerupte
şi lespezi mari cădeau pe deal
ca filele din biblii rupte

Ningea de parcă ruginea
coroana scitică-n pustie
iar astrolabul dintr-o stea
ne absorbea in veşnicie

Şi parcă un intreg pămint
era sicriul peste care
in chip de acoperămint
tot viscoleau cireşi in floare

Şi iar ningea, şi mai ningea
in duşmănie şi iubire
iar ciclul Lunii lepăda
un singe alb prin cimitire

Ningea cu porţelanuri reci
cu rochii smulse, de mireasă
intregul secol douăzeci
se intorcea să moară-acasă

Ninsoare fără inceput
apocaliptică putere
ştergind, precum un screper mut
prăpastiile dintre ere

Ningea cu indulgenţe vii
istoria intra-n găoace
mincat de proprii săi copii
Saturn cerea in lacrimi pace

Era un abandon total
delirium fără de remediu –
pe cind in faeton regal
treceam in zbor spre Evul Mediu

Şi peste fiece sărut
ningea uranic inainte
noi doi muream frumos pe scut
iar calul fumega fierbinte

Zăpezile de-acum un veac
au putrezit in luminare
şi nu ştiu, doamne, ce să fac
şi calul moare de-a-n-picioare

Refugiul meu, eroarea mea
revino cind o da zăpada
preadulce sărutarea ta
dezgroapă zeii din Elada

Intoarce-te intr-un oraş
care la risul tău renaşte
am să mă rog, ca un ocnaş
să ningă pină-n prag de Paşte

Trandafiri căţărători

N-am să revin, iubito, niciodată
o cruce-n briliante port la git
din toată slava care-a fost odată
am o gravură-n inimă, atit

Şi trandafiri căţărători fac boltă
la lerichon mari trimbiţi vor suna
cuvintele-n poem mi se revoltă
şi toate cer induplecarea mea

Dar mai curind mi-aş pune ştreangul mării
şi eremiţii ar cădea-n păcat –
in urma ta, statuia depărtării
imi pare că de-un veac s-a inălţat

M-am vindecat de tine pe vecie
şi totuşi, mai presimt un ultim val
va fi intr-o duminică tirzie
sfinţită-n fumul magic de santal

Vor răsări sub streşini de biserici
primulele cu flori liliachii
iar zorile – inchizitori iberici
in jurul meu mari ruguri vor urzi

Neputincios precum o Famagustă
mă va răzbi un dor imperial
trecind strimtoarea lacrimii, ingustă
voi fi rănit de fiecare mal

Atunci scăpa-vor leii remuşcării
o clipă doar voi fi ingenunchiat –
dar mai curind mi-aş pune ştreangul mării
şi eremiţii ar cădea-n păcat !...

Privind masca mortuară a lui Eminescu

Să trec uşor cu palma pe masca mortuară
(eu nu credeam vreodată s-ajung a o privi)
prin fagii Bucovinei să fie primăvară
un recviem să sune din corn in zori de zi

Ţăranilor din Putna le inflorească iia
să-i iasă dinainte ca unui voievod
căci pentru noi, românii, acesta e Mesia
cu tălpile in cuie şi singele pe rod

Aşa cum stă de singur ca intr-un metru antic
e ca o stea căzută in iarba altui veac
iar fruntea işi frămintă portalul ei gigantic
şi buzele a milă supremă se desfac

L-a ferecat durerea pe stinca zinei Dochii
in raza luminării pometii bat in mov
ca două piini bătrine i se afundă ochii
ii supurează somnul fintinile lui lov

Efigie in aur şi diamanticale
profil ca munţii Lunii purificaţi prin foc
pling spasmele genezei in cearcănele sale
ii muşcă timpul steaua cea fără de noroc

Şi telegrama Havas intirzie cu anii
peste scrisoarea treia sigiliul s-a răcit
de-un secol strigă Eli, oh, Lama sabachtani
pe el uitarea noastră de azi l-a-nebunit

Eu îi dezmierd cu palma acest vulcan de cretă
un tei afumă cerul pe dealul din Copou
păziţi-i bine masca, e arma lui secretă
răzbunător şi rece el va veni din nou !

lucian avramescu

Iubesc

iubesc in neştire
iubesc ca golanul
iubesc in tranşee şi-n rade de port
iubesc orice dogoritoare femeie
in calitate de amant
călător de ocazie sau consort

iubesc cu candoarea flăcăului teafăr
iubesc cu ticăloşia craiului nărăvit
iubesc cu intreaga disperare
a acestui mileniu aproape sfirşit

iubesc şapte zile pe săptămină
umplu fiecare zi cu iubirea mea
şi dacă ziua ar avea 25 de ore
o oră in plus de iubire-aş avea

iubesc cu aceeaşi iubire năucă
imbrăţişez cu ochii, cu nările largi
a ierburilor fremătătoare nălucă
geamul lunii ce cu picuri il spargi

iubesc străzile spălate in zori
cu săpunul atitor paşi fără nume
iubesc limuzinele fără călători
din parcările de dincolo de lume

iubesc, şi ce dacă, uneori imoral
iubesc viaţa – mărturisesc fără frică
iubesc galopul nărăvaşului cal
şi intimitatea bordeielor de rindunică

materia iubirii este betonul construcţiei mele
o construcţie aerată, cu stilpi sidefii
printre distanţate zăbrele
pot pătrunde in mine
cruciadele de copii

dar – stop – să nu devin plictisitor de grav
iubesc in orice poziţie
a soarelui pe cer

Scrisoare deschisă către camerista misterului

dă-mi voie iubito să fac contrabandă
cu mine insumi
să urc pe prăpăstiile colţuroase ale cerului
dă-mi voie să formez singur prefixul
lui Dumnezeu
tu care eşti
camerista misterului

nu mă stinge cind imi dau foc
focul e viciul meu şi-mi face plăcere
nu te-ngrijora dacă beau petrol lampant
fitilul neliniştilor mele il cere

lasă-mă să-mi iau cimpii
să-mi iau blocurile, să-mi iau dealurile
şi munţii
cind dispar inseamnă că sint acasă
cind sint de găsit
mi-au intrat in repaos locomotivele
frunţii

In zona centrală a unui sentiment

oamenii imbătrinesc numai la periferia iubirii
şi mă intreb cum de n-a fost descoperit
acest principiu al sănătăţii...
rugina nu se prinde pe oase
articulaţiile funcţionează perfect,
Dumnezeu se dă de-a berbeleacu
pe toboganele inimii,
schiaună ingerii de plăcere,
toate analizele ies perfect
cu procente de intinerire zilnică
inexplicabile din punctul de vedere
al Spitalului de geriatrie

acum inţeleg, inspăimintato,
de ce vrei să faci schimb de locuinţă
cu un apartament din zona centrală
a inimii mele

Kamikadze

păzea enoraşi al dezolării
predicatori ai sfirşitului vieţii
pentru a vă dovedi că
poezia iubirii nu moare
singelui meu ii sparg singur pereţii

păzea
nu-i loc pe pirtia de ski pentru babe
pentru cioturi care fac figura răstignirii
eu sar cu o bombă in braţe
şi cind va exploda cu pieptul meu deodată,
vor ţişni trandafirii

păzea, cred in fericire
cred in viitorul poeziei, cred in plămini
sănătoşi
ai celui ce sint
cred că miine pot inchina o cinzeacă
pe Venus
pentru fericirea stelei albastre Pămint

plastică

Impresionismul ca atitudine

Pictura ce ne-o propune în ultima perioadă **Benone Şuvăilă** (Galeria „Simeza") are darul să ne convingă că, în artă, idealul de perfectibilitate nu poate fi decît cel mult raportat la cadrele temporale obişnuite. Migraţia doctrinelor estetice a inregistrat în ultimul secol trasee imprevizibile şi contacte cu medii de cultură şi civilizaţie ce au nuanţat, pînă la a o particulariza, gîndirea artistică. Creaţiei nu-i sînt prielnice delimitările categoriale, nici prefabricatele de ordin stilistic ori metodologic. Personalităţi puternice au orientat în permanenţă drumurile creaţiei artistice către ceea ce ulterior critica şi istoria artelor au consemnat a fi **„una dintre perioadele cele mai explozive şi mai dense în experienţe cutezătoare din intreaga istorie a umanităţii"** (Herbert Read). Sub acest orizont au încăput deopotrivă şi marile şi micile voci ale artei, prin care epocile şi-au rostit inconfundabila fiinţă. Am făcut acest ocol pentru a mărturisi că impresionismul tîrziu al picturii lui Şuvăilă nu e neapărat un gest epigonic, printre volutele căruia cineva ar putea distinge cu uşurinţă umbra unor Dărăscu, Bunescu, Catargi. Benone Şuvăilă poate fi însumarea fericită a acestor sonore ecouri, ca şi a altora din alte orizonturi de lume, tot aşa cum Dărăscu, Bunescu sau Catargi au fost la rîndul lor sinteze perfect decantate şi asimilate ale altor precursori, ce au marcat cu personalitatea lor segmentul de veac şi de artă ce l-au trăit. O mereu rafinată ontogeneză culturală uneşte destinele creatorilor autentici. Şi terenul pe care se manifestă această moştenire este acela al **atitudinii.** La Benone Şuvăilă peisajul este fructul unei atitudini de factură impresionistă, pe care artistul şi-o exercită în actul creaţiei faţă de lumea vizibilului. Factorul ontogenetic de care aminteam mai sus

este, şi în cazul lui Şuvăilă, toată această anvelopă de date şi împrejurări de natură culturală, artistică, profesională, dar şi temperamentală, care îmbracă demersul său creator, în întregul lui, situindu-l în sfera, atît de exact definită de Eugen Schileru cînd vorbea de impresionismul românilor, a „realismului poetic". De la Grigorescu incoace, pictura românească parcurge cu stăruinţă acest drum al transfigurării artistice a realităţii **prin afirmarea unei atitudini predominant lirice.** Peisajul, pictura de interior, florile, naturile statice înglobează cu sensibilitate, în expresii adesea străluciт individualizate, deschiderea artiştilor noştri către jovialitatea coloristică şi armonia solară a formelor.

În această ordine de idei, pictura lui Benone Şuvăilă ni se relevă astăzi printr-o bine strunită confesiune a culorilor într-un univers, aproape mereu acelaşi în plan figurativ (unduioasele plaiuri ale Mogoşeştilor de pe Valea Argeşului), dar nuanţat la infinit cu variaţii de culoare şi estompe, ce evocă nu atît un spaţiu al vizibilului, un decor din natură, cît un teritoriu de cristalizare a unei orgi de sentimente şi gînduri oglindind, în calmul lor fluid, adevărul lumii. Liniştea gravă din pînzele lui Dărăscu se converteşte în peisajul lui Benone Şuvăilă într-o poetică reflecţiune asupra spaţiului şi duratei. De aici, predilecţia pentru ritmurile largi de culoare într-o paletă, în care griurile-albăstrui şi alb-gălbuiul distilează lumina în tot ceea ce poate însemna ea ca sălaş tăcut şi etern al poeziei.

Corneliu Antim

muzică

Filarmonica din Braşov

În timpul turneului întreprins de orchestra Filarmonicii „G. Enescu" în mai multe ţări din vestul Europei, sub cupola Ateneului Român au concertat orchestre simfonice din diferite centre culturale ale ţării. Categoric, rezolvarea continuităţii stagiunii s-a arătat a fi viabilă nu numai prin faptul că, fără excepţie, filarmonicile au făcut faţă cu succes confruntării cu publicul bucureştean pe o scenă de sonoră tradiţie muzicală ; mai mult însă, perindarea unor orchestre reprezentînd centre muzicale diferite ca tradiţie, ca pondere culturală, ca profil interpretativ — trebuie semnalat faptul că cele mai multe colective simfonice poartă pecetea personalităţii unui dirijor, a celui care, cel mai adesea de multă vreme la pupitru, a impregnat colectivului o manieră de a înţelege şi face muzică : propria manieră — poate pune în evidenţă deosebiri şi scăderi, deschideri repertoriale şi limitări de natură financiară (multe orchestre din ţară folosesc instrumente învechite, al căror drum la depozitul de deşeuri este — cine ştie cît va mai fi încă ?! — îndelung aminat) talente şi contratalente, evoluţii interpretative şi neglijenţe în modul de acompaniere a instrumentului solist etc.

Filarmonica din Braşov poartă indubitabil amprenta cuceritoarei personalităţi a dirijorului Ilarion Ionescu-Galaţi, muzician de binemeritată stimă internaţională ; într-un program coerent alcătuit, executat însă cu cîteva supărătoare inegalităţi, Filarmonica de Stat „Gh. Dima", colectiv preponderent tînăr, a lăsat o impresie excelentă pentru că, trecînd peste momente greu credibile din finalul piesei concertante, orice impresie despre (mai ales) un colectiv tînăr nu devine simplă medie aritmetică, ea ridicîndu-se în mod necesar la dimensiunile interpretărilor calitativ-superioare.

Interpretarea lucrării lui Sabin Pautza, **„Cauti profani", Suită pentru cor de copii şi orchestră :** (primă audiţie) s-a bucurat de participarea unui colectiv excepţional : Corala „Camerata infantis" dirijată de prof. Nicolae Bica Folosind din plin resursele expresive ale vocilor de copii piesa a oferit prilejul unei demonstraţii de sensibilitate inteligentă, de spontaneitate excelent mimată (oricum, veritabila spontaneitate se pierde pe parcursul asimilării repertoriului), de plăcere de a cînta o muzică „exploatînd" din plin această nealterată senzaţie. **Concertul pentru pian şi orchestră în re minor** de Brahms, avîndu-l ca solist pe pianistul sovietic Rudolf Kerer, a constituit momentul de inegalitate de care aminteam mai sus. Solistul a impus colectivului o abordare romantică a partiturii, cu rubato-uri sau licenţe de ritmică şi tempo, direcţia în care orchestra nu l-a urmat întotdeauna (şi) din cauză că, neavînd un număr suficient de repetiţii la dispoziţie, punerea de acord a rămas la stadiu de deziderat. Luate separat, atît versiunea interpretativă a pianistului, cu momente frumoase în părţile solistice, cît şi cea a orchestrei, sobră, exactă (uneori prea exactă) stau în picioare; suprapuse însă, întregul capătă diformităţi rezolvate uneori în prag de dezastru — ne referim la clipe ale părţii a treia, pagină de maximă bravură şi dificultate pianistică şi instrumentală. Valoarea orchestrei braşovene o măsoară interpretarea **Suitei simfonice „Hary Janos"** de Zoltan Kodaly. Unei muzici de splendide nuanţe coloristice şi programatice deopotrivă i-a fost oferită recreativa concretă : scînteierea orchestrală, incisivitatea intervenţiilor satirice ale suflătorilor de lemn şi alamă, tandreţea sonoră a corzilor sau monumentalitatea dobîndită în frecventele pagini de tutti orchestral — acestea sînt reperele cele mai vizibile ale unei excelente interpretări „regizate" cu vervă dirijorală, cu plasticitate în gest sau scăpărare de fantezie creatoare de muzicianul veritabil care este Ilarion Ionescu-Galaţi.

Viorel Creţu

FANTASTICUL, DIMENSIUNE A „PROZEI SCURTE" ROMÂNEȘTI

GALA GALACTION

VII. „Un modest Faust valah ?" (2)

Dacă intîile notații vizind portretul lui Călifar („înfățișarea-i sură", „ochii lui ce iscodeau tăios din stufoul sprincenilor"), înfățișarea morii („moara lui cu strașina de-un stînjen") și a locurilor inconjurătoare („un pămînt pietros, scorburos, și plin de mărăcini, în care numai necuratul trăgea brazdă cu coarnele") stau, totuși, sub semnul unui metaforism hiperbolizant, specific oricărei introduceri în „lumea" unei povestiri ce-și propune să reînvie întîmplări de demult, atinse de duh legendar, în schimb, revenirea la aceleași date, prin detaliere, echivalează cu insolita transmitere a materiei descriptive în spațiul privilegiat al simbolului ezoteric-fantastic. Uimitoare, de data aceasta, este indicibila interferență dintre elementele ce compun „inventarul" zestrei conservate de „basmul vrăjitoresc" originar și „speculația" ideatic-magică din unghiul căreia, discret și insidios, întreaga materie încorporată în motivul mitic-folcloric se sublimează de pe acum în univers fantastic de anvergură, „savant" construit, caracteristic prin autonomia și complexitatea sa „ocultistă". Este „lecția" pe care Galaction o propune unora dintre cei mai de seamă exponenți ai prozei fantastice românești contemporane (Mircea Eliade, Vasile Voiculescu, A. E. Baconsky, Ștefan Bănulescu).

În totul, se impune, cu extraordinară capacitate de persuasiune, impresia unui neofaustianism avîndu-și rădăcinile adînc înfipte în mediul strîns în încleștarea ereziilor profan-creștine ale orientului balcano-dunărean. Pactul lui Călifar cu diavolul asigură cheia de boltă a întregului edificiu pe care se sprijină toate celelalte elemente constituente : moara și iazul ca născociri ale întunericului, „apa morții" ce-l „umple" pe acesta din urmă (pe suprafața lui „nu se izvodea, niciodată, nici o undă"), „materialul" ce întărește pe dedesubt zăgazul morii („oasele acelora pe care îi ispitiseră comorile satanei și veniseră la Călifar ca să-i procopsească"), faptul că moara nu funcționează niciodată și că „morarul macină numai pentru stăpînu-său Nichipercea" sau acela că apa de sub „făcău" „fluiera ca un șarpe încolțit de flăcări", scurgîndu-se în „spumegăl de singe" etc. Cît despre împrejurarea că diavoleasca moară este evocată în „nopțile de vreme rea", la șezătorile din Alăuteși, și că acelea care „știu" totul despre ea sînt mai ales femeile „torcătoare", de asemenea, se cuvine să reținem atît straneitatea ceremonialului narativ cît și echivocul (subtil voluntar !) iscat de indeletnicirea povestitoarelor. Sub cel din urmă aspect, ideea insinuantă că avem a face și cu un alt tip de „torcătoare" nu trebuie pierdută din atenție. Se face, desigur, aluzie la legea efemerității ce marchează destinul uman ; lege pe care într-un sens, Călifar o sfidează pactizînd cu diavolul, iar flăcăii din Alăuteși, într-alt sens, o provoacă în chip temerar, aspirînd la bogățiile înfricoșătorului morar, ins „însemnat" prin însuși numele ce-l poartă, de pasăre acvatică și de pradă.

Trecînd la acțiunea propriu-zisă a povestirii (fantastica aventură a tînărului Stoicea la moara lui Călifar), de mare interes se dovedește a fi modul în care tehnica fantasticului se bizuie continuu pe reevaluarea elementului folcloric. În timp ce, cum s-a văzut, Călifar — omul diavolului, sau, cum zice E. Lovinescu, „Călifar e însuși diavolul" — beneficiază de reprezentări portretistice menite a-l asimila regnurilor malefice (într-alt loc se mai spun următoarele despre fiorosul morar : „Barbă sîvă, sprîncene de mușchi uscat, nasul cioc de cucuvaie"), cînd vine vorba despre Stoicea, sursa tipologiei personajului, folclorică și ea, este prin definiție antitetică. Anume, observăm numaidecît că din unghiul identității mitice, eroul lui Galaction este o variantă sui generis a „voinicului" din basmul popular. Faptul se relevă din dublă perspectivă : structură psihic-temperamentală și înfățișare fizică. Numai că, așa-zicînd, dezhieratizînd schema consacrată de prototipul folcloric, prozatorul conferă eroului o puternică identitate realistică, de personaj autentic nuvelistic :

„Printre cei voinici era și Stoicea. Stejar în port, oțel în brat, isteț cît vreai, însă copil din flori, biet Stoicea nici tu tată, nici tu mamă, nici tu stare părintească. Îl găsise răposatul popa Radu, în tinda bisericii, la o lună după moartea preotesei, și-l luase în casa-i pustiită. Dar Stoicea nu se făcuse nici de șase ani și popa Radu își urmase soția în pămînt. De atunci sărmanul Stoicea crescuse pe la pragurile tuturor — copil din flori și de pripas. Și azi era voinicul Stoicea. Dar cine te vrea de ginere, cînd ai crescut din mila satului și cînd păzești vitele celor cu fete de măritat ? De aceea Stoicea vedea bine că nu se putea cătăui în sat la el ; și de multă vreme gîndurile lui pribegeau prin negura pădurii spre moara lui Călifar".

Prin urmare, nu numai voinicia fizică, ci (mai ales !) biografia sa de excepție — copil din flori, descoperit de preot în tinda bisericii, rămas orfan a doua oară prin moartea acestuia din urmă, condiția sa de paria al satului ș. cl. — fac din Stoicea „alesul" care va trebui să-l înfrunte pe Călifar. Avînd în vedere numărul mare al flăcăilor curajoși despre care „se spune" că și-au aflat sfîrșitul tragic în fundul iazului blestemat, Stoicea este „menit" să-i răzbune pe predecesorii săi, repunînd, astfel, în drepturile lui preceptul iminentei izbînzi a binelui asupra răului. Bine cunoscutul motiv folcloric al „încercării puterii" de către „voinic", prin angajarea sa în confruntarea cu forțele satanice, se implică deci într-un complex de motivații și cauze dovedind o excepțională acuitate în planul umanului. Stoicea însuși reflectă la toate acestea, ajungînd la hotărîrea de a lua drumul morii lui Călifar :

„«Adicăte, ce-ar fi să fac o încercare ?... Ce am și ce-o să pierd ? Părinți nu, rude nu, drag nu sunt nimănui... În lumea întreagă, sunt eu de capul meu... De altă parte, slab de inger nu mă știu ; stafii și pricolici n-am văzut niciodată, de atîta vreme de cînd pasc cireada satului, pe la Saele, pe la Cimitirul Vechi, prin Cîmpul Pircălabului și pe unde vreai... Ce vorbă ! Să te sminteștî cînd ai vedea înainte-ți prăpăd de comori și de odoare. Numai să le simt în mînă, cu să știu eu cum să mă port cu Călifar și cu stăpînu-său... M-am hotărît : mîine dimineață slobod cireada în luncă și-o iau razna prin pădure, spre moara lui Călifar»".

Așadar, după ce facem cunoștință cu argumentele ce îndreptățesc calitatea lui de „ales", acum ni se arată că, din propriul punct de vedere, Stoicea este întru totul „pregătit" pentru „încercarea" ce-l așteaptă. Fiind singur pe lume, dispune de o libertate față de sine absolută, căci nici măcar lanțul unei iubiri anume nu-l ține pe loc ; sentimentul fricii îi este complet străin, inclusiv în eventuala împrejurare că s-ar întîlni cu „trimișii" diavolului, în a căror existență, de altminteri, nu prea crede : luînd seama la experiența altora și bizuindu-se pe marea lui stăpînire de sine, este convins că aflarea comorii nu-l va scoate din minți ; cît despre momentul confruntării cu morarul, are, de asemenea, certitudinea că faptele nu se pot desfășura altfel decît în favoarea lui.

Nicolae Ciobanu

Societatea de Poezie a Centrului Național de Poezie din Marea Britanie a hotărît instituirea unui premiu de traduceri în limba engleză din poezia europeană în memoria lui Corneliu M. Popescu (decedat în urmă cu 6 ani în cutremurul din 4 martie 1977), autorul versiunii engleze a poeziilor lui M. Eminescu, laureat post mortem al premiului Academiei Republicii Socialiste România. Premiul se va decerna pentru prima oară la 16 mai 1983 aniversarea a 25 ani de la naștere, și în continuare la fiecare 2 ani.

O istorie în imagini a literaturii române contemporane

Văzută de Ion Cucu

Un personaj din „Intoarcerea lui Ulise" : Modest Morariu

Gheorghe Istrate fotografiat între Urziceni și Buzău

În drum spre Kaiserslautern, Fănuș Neagu se calmează citind din Cronicarul sportiv preferat : doctorul Dan Claudiu Tănăsescu

Realismul dezbaterii (II)

Urmare din pag. 1

efectul subliniat anterior, îngustează spațiul de manifestare a personalității atît a profesorului cît și a elevului. Nu întîmplător, profesorul descoperă expresii, fraze, întregi pasaje șablon, în răspunsurile orale sau în lucrările elevilor săi. Ele provin, nu o dată, din analizele literare, din comentariile, din caracterizările de personaje tipărite undeva sau, mai grav, din compilațiile avînd drept autori inși fără vocație, chiar străini de specificul muncii în învățămînt, materialele circulînd, în manuscris, ori dactilografiate, mai în fiecare localitate urbană.

Dispunem, în locul supraproducției de comentarii literare, de materiale suficiente. Editura **Albatros** își face de multă vreme și cu rodnice rezultate datoria, tipărind seriile „Texte comentate" și respectiv „Sinteze **Lyceum**", ținînd permanent seama de nevoile învățămîntului nostru.

Sub acest raport, paginile „României literare" pe tema „Personaje ale romanului românesc interpretate de..." provoacă serioase îndoieli. Prin colecția „Biblioteca critică", „[...] interpretat de...", Editura **Eminescu** acoperă cerințele. Să ne referim, de exemplu, la pagina dedicată personajelor din proza Hortensiei Papadat-Bengescu (în nr. 51, 16-XII) : extrasele critice sînt din texte de A. Holban, Viola Vancea, Pompiliu Constantinescu, I. Negoițescu, Liviu Petrescu, Valeriu Ciobanu, Ov. S. Crohmălniceanu ; în volumul din „Biblioteca critică", Viola Vancea ne pune la dispoziție extrase mai largi, nu numai din criticii prezenți în pagina revistei (cu excepția lui Valeriu Ciobanu), ci și din scrierile lui E. Lovinescu, G. Ibrăileanu, G. Călinescu, Vladimir Streinu, T. Vianu, Ș. Cioculescu, E. Papu, N. Manolescu, M. Ungheanu, M. Zaciu... Evident, la această sursă merge profesorul și către ea își îndrumă elevul.

Actul de a culege din scrierile critice pasaje vizînd în exclusivitate un personaj sau altul și de a le grupa după acest criteriu, se convertește într-o sabie cu două tăișuri, deoarece il poate îndepărta pe elev (sau chiar pe profesor) de lectura unor fragmente mai ample (care privesc și alte aspecte ale operei decît personajul) menite, în fond, să îndemne și la apropierea de scrierile criticilor. Asemenea „grupaje" adorm efortul de a discerne, lasă impresia că totul e primit „de-a gata", încurajează comoditatea, renunțarea elevului la absolut necesara lectură, pe cînd școala urmărește să formeze cititori pasionați de literatură artistică și, pe cît posibil, competenți. Remarcabil în alte privințe, un material poate să nu slujească realmente școlii, dacă el echivalează cu o temă făcută elevului de altcineva.

Revistele noastre vor izbuti să contribuie la apropierea școlarilor de fenomenul literar nu prin „lecții gata făcute", ci prin materiale care să le stîrnească interesul, curiozitatea, fără a avea caracter strict didactic, fără a cere efort de „învățare". Altfel, de la memorizarea „lecției" din revistă elevul trece ușor în cealaltă extremă: „Și aici... tot... școală?!"

De aceea, socotim inspirată inițiativa luată de revista clujeană „Steaua" de a publica un „Tratat de versificație" (lunar, patru pagini) interesînd deopotrivă elevii și profesorii, îndeosebi cercurile și cenaclurile literare frecventate de școlari, de tineri — în general.

O altă surpriză plăcută o datorăm celeilalte reviste clujene care editează mensual „Tribuna elevului", supliment cu preocupări multiple, fără a neglija aspecte privind limba și literatura română în școală. Din lipsă de spațiu, ne mulțumim, deocamdată, să citățm consultația „Adverbele predicative", de C. C. Neamțu. Tema (tratată în primele două ediții ale suplimentului) ajută și profesorului la clasă, fără a suplini ora, dar prezintă, fără tăgadă, un interes general. Atenția față de producția originală a școlarilor se dovedește constantă. Cum însă nu toți aceștia sînt creatori, sugerăm „Tribunei elevului" să aibă în vedere și prezentarea apariților editoriale pentru copii și tineret, aflată prea puțin în orizontul de interes observat la publicațiile noastre. O asemenea preocupare ar folosi tinerilor cititori, învățătorilor, profesorilor, familiei. Ne referim la actul îndrumării lecturii.

E știut rolul decisiv al întîlnirii cu cartea la vîrsta fragedă. Prin frumusețea limbii — și aici ne alăturăm deplin lui M. Iorgulescu — scrierile de valoare autentică participă efectiv la formarea gustului estetic, hrănind, totodată, dorința copilului de a se exprima în consecință. Sînt cărți românești de literatură pentru copii și tineret distinse cu premii naționale sau internaționale, dar care, fie din cauza tirajelor reduse, fie pentru că au devenit inutilizabile, fie din alte motive, continuă să absenteze din biblioteci școlare. Unele ar merita cu prisosință să fie „reeditate" în foileton. De „Tribuna evului", sau de către altcineva.

Există, așadar, la îndemîna revistelor, posibilități multiple de a sprijini strădania școlii în actul cultivării dragostei pentru limba și literatura română. Opiniile ce se vor exprima, polemicile, „pledoariile sentimentale", vehemente" etc. nu vor rămîne, așa cum se tem sceptici, fără urmări benefice.

INTERVIURILE «LUCEAFĂRULUI»

PAUL CORNEA

Urmare din pag. a 3-a

colocvii ori schimburi de experiență pot spune, în cunoștință de cauză, că cercetătorii noștri își manifestă nu numai receptivitatea față de noile metode, ci și aptitudinea de a le îmbogăți creator. Dar spre a face figură onorabilă în confruntarea pe arena internațională, actualmente, cînd știința evoluează atît de repede încît noutățile se perimează înainte de a fi fost asimilate de toți interesații, problema informării la zi devine capitală. Or, de la o vreme, cercetătorii noștri din științele umane întîmpină mari dificultăți în a afla ce se lucrează aiurea în propriul lor domeniu de specialitate. Cauza e că marile biblioteci au procedat la reduceri masive în bugetul de achiziții de cărți și reviste străine. Nu încape nici o îndoială că economiile sînt azi mai necesare decît oricînd, că risipa ori cheltuielile paralele trebuie stîrpite cu desăvîrșire. Întrebarea care se pune e doar dacă scăzîndu-se drastic cumpărăturile de carte științifică străină, pînă aproape de nivelul zero, nu se merge prea departe. Consecințele unei asemenea situații, pe care forurile superioare de resort cred că nici n-o cunosc, ar putea fi, pe termen lung, extrem de păgubitoare.

În același context, deși nu pe același plan de importanță, ar merita revăzută și hotărîrea recentă a Editurii Academiei de a suprima cele 30 extrase oferite autorilor publicați în revistele științifice. Această măsură anulează o uzanță încetățenită la noi de decenii și constituie probabil o nedorită premieră mondială. Ea pune obstacole în calea difuzării și a popularizării rezultatelor obținute de cercetătorii români și frînează schimbul cu străinătatea tocmai într-un moment în care acesta a devenit o resursă importantă a îmbogățirii fondului nostru informativ. Ar fi deci nimerit să se rediscute dacă ceea ce se cîștigă prin economisirea a 30 exemplare la fiecare publicație academică nu se pierde înzecit prin daunele aduse operei de valorificare peste hotare a cercetării științifice naționale.

— Care sînt titlurile pe care le-ați recomandat pînă acum cititorului ca reușite ale noii discipline, la noi ?

— Nu cred că e cazul să reiau aici lunga listă de studii românești notabile de sociologia literaturii pe care am dat-o în **Regula jocului** (procentul de reușită fiind, desigur, variabil, iar conceptul de „sociologie a literaturii" fiind luat într-un sens larg al cuvîntului deoarece exigența purității de gen e, indeobște, fără sens, și în condițiile noastre — cu totul nerezonabilă). Afară de **Arca lui Noe** a lui N. Manolescu, amintită acolo într-un postscriptum, pot adăuga acum volumul, recent apărut, de studii de sociologie a romanului românesc, intitulat **De la N. Filimon la G. Călinescu** întocmit de un colectiv de cercetători de la Institutul de lingvistică și istorie literară din Cluj-Napoca, cartea unui alt clujean : Aurel Codoban (1982).

INSEMNĂRI DE SCRIITOR

«ZĂPEZILE DE ACUM UN VEAC»

Cu volumul **Noroaiele** (Cartea Românească, 1982), ciclul romanesc al prozatorului Paul Anghel, **Zăpezile de-acum un veac**, s-a ordonat cronologic în primele sale două treimi și intră, cum s-ar spune, pe ultima linie dreaptă. Expresia noastră, împrumutată din limbajul sportiv, nu este deloc impropriu. **Zăpezile de-acum un veac**, la o lectură întinsă și negrevată de prejudecăți, se dovedește a fi un veritabil tur de forță, din toate punctele de vedere previzibile. Dar să nu ne grăbim în a trata întreprinderea cu elogii înainte de a lămuri puterea ei de cuprindere în timp : **Ieșirea din iarnă** (ianuarie — 9 mai) ; **Fluviile** (9 mai — 20 august) ; **Te Deum la Grivița** (20 august — 30 august) ; **Noroaiele** (1 septembrie — 5 noiembrie) ; **Scrisoare de la Rahova** (5—7 noiembrie) ; **Noaptea otomană** (7 noiembrie — 29 noiembrie). De fapt, de acum înainte urmează ceea ce este mai dificil. Fiind vorba despre anul 1877, bineînțeles.

Apărute într-o succesiune nu întru toate comodă pentru cititorii obișnuiți și critici, volumele au dispărut din librării cu o rapiditate revelatoare. De pildă, Mircea Iorgulescu habar nu are că **Ieșirea din iarnă**, despre care și-a exprimat recent convingerea că va apărea ultima, a apărut de fapt în urmă cu doi ani, cînd s-a și epuizat. Însă orice influență are și limite. Pînă în prezent, Cartea Românească încă nu a dat faliment din pricina lui Paul Anghel. Instinctiv, cititorul obișnuit preferă cartea controversată. Și materia **Zăpezilor de-acum un veac**, irezistibil, a început să se reverse printre degetele nu tocmai solidare ale barajului critic ridicat în întîmpinarea ei. Totuși, să nu ne amăgim prea mult : apetitul cititorului mediu pentru cartea controversată a reprezentat un factor infim în balanța succesului de librărie înregistrat de romancierul Paul Anghel. Ciclul său îndrăznet, de-a dreptul temerar, tratează și preschimbă în beletristică substanța de fapte și umanitate a războiului de independență al românilor, de la petrecerea căruia am sărbătorit nu demult un veac încheiat. Este pur și simplu remarcabilă realitatea că, împotriva unor minimalizări repetate ale cărților lui Paul Anghel, romanul de astăzi, cînd trece peste pragul prăvăliilor cărții, epuizează cu o sete încă neschimbată mărturiile scrise despre cucerirea neatîrnării poporului său.

Nu vrem să facem polemică, dar asta nu ne împiedică să-i acordăm lui Paul Anghel circumstanțe atenuante în privința succesiunii aparent dezordonate a cărților sale. Într-adevăr, Paul Anghel nu este Lev Nicolaevici Tolstoi și orice comparație între aceste două nume nu are cum să reziste. Fiind evident faptul că Dan Zamfirescu, lansînd-o, a descărcat un proiectil în nisip. Paul Anghel nu are moșie la Iasnaia Poliana, este un om ca toți oamenii, trăiește din profesia sa, adică din scris, iar scrisul nu produce mijloace de trai cînd nu este tipărit. Imensul depozit de întîmplări și semnificații, înfruntat beletristic de Paul Anghel, supune inspirația unor distorsiuni cu consecințe inevitabile în cronologia efortului productiv. Trecînd peste faptul că orice obiecție clădită pe această nemulțumire se investește de la sine cu deriziunea unui pretext. Fiind pînă la urmă un moft. Toate cărțile lui Paul Anghel legitimează un univers definit și rotund. De asemenea, poate să pară curios ceea ce spunem noi, după avalanșa volumelor omagiale apărute cu prilejul centenarului sărbătorit în 1977, dar o spunem în deplină cunoștință de cauză : în privința documentației, Paul Anghel a defrișat o materie virgină. Scrisul său nu a înfruntat numai prejudecăți de astăzi, ci și un noian de prejudecăți depozitate în memoria zilei de ieri. Este tardiv să acuzăm de lenevie și comoditate pe istoricii de odinioară. Acum, Paul Anghel ne oferă duplicatul literar al sintezei rivnite. Și duplicatul literar este net superior sintezei istorice, încă neîncheiată la toți nasturii. Fapt care — s-a văzut — derutează. Cronologia acestui duplicat fiind acum continentă, ne putem exprima cu privire la un travaliu literar lipsit practic de precedent.

Întîi și întîi, prozatorul a pus eghileți, haine, pasiuni, patimi chiar, pe o sumă de imprejurări expulzate abuziv din istorie. Este adevărat, războaiele le fac soldații, dar de pierdut le pierd popoarele și cînd chipul reprezentării lor este văduvit de simboluri, veacul se reduce la clipă și clipa la ceea ce vrea cel care stăpînește clipa. În războiul independenței de la 1877 s-a jucat o carte mai importantă decît ambiția deșartă de a introduce în cuprinderea unui an al viitorimii o zi aniversară de bătaie cu flori. Multe nume ale ofițerilor și soldaților care s-au înălțat pe cîmpiile din marginea Plevnei, Rahovei și Vidinului reapar în prestația militară din 1916, cînd pe oasele a 800 000 de victime s-a făurit România meritată dintre cele două războaie mondiale. Algii, Maicani și Cerchezi, urmași din neamurile Aldea și Cernat, fie că ne place, fie că nu ne place, și-au mistuit ființa și în flăcările ultimului război general și faptul angajează în istoria românilor o vocație și un țel limpede. Vocația și țelul se împlinesc în timp, peste orice stavilă. Și prozatorul a umblat tocmai la izvoarele impetuozității lor, dovedind cît de vulnerabilă este întîmplarea înaintea unui imperativ legic, cum cad în trena unui curent mai presus de opinia particulară potrivnică pînă și caractere cu statut de catîri. Lent și uneori de-a dreptul inconștient, cu seninătatea unei găini care scurmă, veacul se întoarce spre datoria sa. Această răsucire în vreme strecoară frisoane în toate balamalele vieții sociale, unele funcționînd fără zgomot, altele scîrțîind și scrîșnind. Dar armonicele și disonanțele se înscriu impecabil într-un portativ unitar. Unul dintre meritele de seamă ale prozatorului Paul Anghel fiind chiar îndărătnicia sa de a nu elimina cu comoditate din narațiune întîmplările care aparent nu se potrivesc finalității de-acum cunoscute a acestui episod de istorie și de a căuta sub culorile lor contrastante valori cert complementare. Mereu, în asemenea situații, se deschide o poartă spre viitor. Odiseea și tribulațiile lui Theo Răscanu, tînărul medicinist contaminat de idei socialiste, reprezintă, din acest punct de vedere, un bun exemplu : ele sînt, în același timp, parte și neparte din narațiunea evenimentelor. Ca și, pe alt plan, odiseea voluntarului transilvan Toma Nicoară, care visează cova ce pare imposibil în clipă : unitatea neamului. Theo vrea să schimbe clipa, pentru o altă clipă istorică ; el este un heraclitean. Toma vrea durata ; el este un parmenidian. Amîndoi angajează viitorul. Paul Anghel a vrut și a reușit să demonstreze cu mijloace literare că un capitol de istorie, în măsura în care se închide, simultan, se deschide spre ziua de mîine.

Există în prima carte a ciclului, **Ieșirea din iarnă**, un moment care oferă o cheie prețioasă întregului edificiu literar. Anume, momentul cînd, în completarea unei fantastice cavalcade prin Cîmpia Română, prințul află cîte ceva despre mulțimea tuturor celor ce rîvniseră în vechime să stăpînească aceste meleaguri, pustiindu-le de atîtea ori în timp.

„Lista cuprindea o cascadă de nume, o revărsare de nume care fosneau geologic cu sclipete și sunete stranii, vinturate parcă de iernile colosale ale cîmpiei sau de dezghețurile colosale...

— Dar pămîntenii ? a întrebat prințul, cu mirare, spre acel om cu barba în vrejuri.

— Pămîntenii, a răspuns savantul, s-au retras la munte, apoi au revenit la șes, ca și apele, pe cîmpia care le aparținea.

— Și din aceștia, din năvălitori, ce s-a ales ? a întrebat prințul, indicînd cu lupa înșiruirea de nume. Ce-a rămas de la ei ?

— A rămas cîte ceva, i s-a răspuns. Cîte un nume, cîte un obiect, alteori nimic.

— Cum nimic ?

— Nimic".

Bineînțeles, nu putem obliga pe nimeni să vadă în acest schimb de replici ceea ce vedem noi, dar este cert că puterea de sugestie a cuvintelor implicate în telegraficul dialog merge pînă la a strecura un fior înghețat în suflet. Nu întîmplător, beneficiarul dintîi al acestui fior a fost prințul străin al țării. Și dialogul se întrerupe chiar sub apăsarea spaimei lui implicite, ca presentiment nedorit și prematur al propriei mistuiri de pe scena peisajului românesc. Deocamdată, însă, mai important este faptul că Paul Anghel construiește ampla sa narațiune pornind de la premisa acestui teribil virtej de tip Maelstrom pe care ținuturile de la Dunăre și Carpați l-au așezat cu consecvență în calea tuturor neprietenilor. Paradoxal, acest loc unde cuceritorii sînt pînditi pînă și de neșansa de a dispărea fără urme, de a nu lăsa în urma lor nimic, absolut nimic, nu este la marginea continentului sau a lumii cunoscute de oameni, unde ghiniunul îndrăzneților de a aluneca peste streașină, în hăurile necunoscutului, se mai poate întrucîtva explica. Dimpotrivă, acest loc este chiar în inima Europei. Cu un lux fastuos de amănunte, Paul Anghel ne povestește cum a funcționat România ca inimă a Europei, într-un ceas privilegiat al istoriei sale. Privilegiat ca forță de relevanță.

Nu este greu de văzut că sub obiecțiile aduse volumelor de pînă acum, cu o consecvență demnă de cauze mai bune, se ascunde, de fapt, altceva. Dimpotrivă, noi credem că evenimentul ca atare merită a fi situat în centrul unei întreprinderi literare de proporții. Se aduc împotriva acestui punct de vedere pînă și dovezi extrase din **Istoria României în date:** în asaltul redutelor de la Griviță au murit numai 800 de oameni. De aici, pînă la ispita de a reduce totul la măsurile derizoriului nu este decît un pas: pentru 800 de oameni să facem atîta tărăboi? Într-adevăr, în lupta de la Grivița,într-un singur atac, de la orele 3 p.m., pînă seara, au murit 800 oameni. Recenzentului de la **România literară** i se pare puțin. Evident, cu o asemenea mentalitate nu se poate lupta. Este mentalitatea restanțierilor la istorie. **Istoria României în date** pentru ei a fost scrisă și tipărită, ca să-i scutească de eforturi prea mari înaintea sesiunii din toamnă. Însă, dincolo de glumă, de ce să n-o spunem ?, opoziția la ciclul prozatorului Paul Anghel a început de la o vreme să se exprime în termeni total derobați de exigențele unei loialități culturale elementare. Dacă noi înșine am păși pe aceleași cărări, ar trebui să negăm din principiu tragediile naționale și sociale, îmbrățișîndu-le doar pe cele ce țin de biologic. Cum e lesne de înțeles, o asemenea negație n-ar proba nimic. Dar Paul Anghel nu e scutit de adversități care probează tocmai nimicul. Din fericire, adevărul nu va fi niciodată de partea celor ce nu sînt dispuși să investească nici un fel de strădanie pentru a se apropia cît de cît de el.

Așa este, corpul expediționar român din Bulgaria, în momentul de vîrf al campaniei din toamna și iarna lui 1877, nu a numărat mai mult de 45 batalioane, 38 escadroane și 19 baterii de artilerie. Cum s-au comportat pe cîmpul de luptă se știe. Mai puțin știut este ce se întrevede încă de pe acum : mult mai copleșitoare a fost misiunea armatei din interior, de a supraveghea cu ochiul treaz și limpede și vigilent o mișcare de oști străine cu țeluri nu întru toate previzibile, cum s-a și dovedit dealtfel. Sau misiunea omului politic român, răspunzător de destinul unei țări ajunse la una din marile ei răspîntii. Sau misiunea curierilor și agenților diplomatici porniți pe drumurile alunecoase ale unui continent cu interese planificate. Sau misiunea amărîților cărăușî de provizii, furaje, muniții și toate cele. Citită statistic, epoca nu spune chiar nimic, dimpotrivă, înțelegerea se năruie sub compartimentarea prea riguroasă a statisticii care vrea s-o cuprindă. Multe cunoștințe din epocă au sucombat sub această statistică. Neignorînd-o, Paul Anghel a încerat să-i cuprindă sufletul, și a izbutit.

Dovada acestei aserțiuni o reprezintă, înainte de toate, diversitatea și coerența comportamentală a personajelor sale, care nu sînt simple creații ale imaginației, ci entități cu reazem plauzibil în timp, al căror contur se împlinește în consecință sub semnul unor necesare restricții. Păuna se achită în chip frivol de obligații fce ține de imperativul supraviețuirii unei etnii. Maican, impetuos, socotește a fi înțeles totul înainte chiar de a fi posibil acest înțeles. Theo, purtînd în sine sămînța de vizionar, o seamănă într-un peisaj înfrigurat, încă impropriu ideii de germinație, de-a dreptul arctic. Parva oscilează între o pasiune abstractă și rostul concret al clipei. Practic, nu există categorie sau pătură socială sau poziție imaginabilă neilustrată pe parcursul ciclului romanesc al lui Paul Anghel. Brătianu și Kogălniceanu se străduiesc să ni se înfățișeze așa cum au fost ei, de fapt, și nu așa cum i-a unilateralizat o istorie scrisă cu mîna stîngă. Și subteran sau deasupra a toate stărue chipul acelui prinț, intrat prin hazard în „familia de adopțiune a națiunii române", rece, distant, cu o înțelepciune mecanică, dar prin asta nu mai puțin eficientă, convins că tot ce atinge are șclipătul ademenitor și fierbinte al ghețurilor. Momentul căderii Plevnei îi pecetluiește rolul : „Ordinul privind bătălia îl semnase prințul și nimeni nu-l mai putea revoca. Nici victoria nu se mai putea revoca". Avea destinul subsumat brutal unor realități evoluînd în voia lor dincolo de voința lui, prințul fiind aproape mîndru că e subaltern în istorie și că la ceasul socotelilor nimeni nu va avea să-i reproșeze ceva. Nici Brătianu, nici Kogălniceanu, dar nici cărăușul anonim al drumurilor înzăpezite din Cîmpia Română, la capătul cărora era așteptat întruna de o speranță mai tare decît cuprinderea veacului. În aceste cărți, peste toate biruie anonimul, biruie omul înfrîngerii. În **Noroaiele**, Parva notează despre acești anonimi : „Ei sînt specialiști în înfrîngeri. Ei le rezistă victorios".

În subtextul ciclului romanesc al prozatorului Paul Anghel nu întîlnim numai o ambiție, ci în primul rînd o mizâ. Față în față cu cei pentru care miza aceasta nu are importanță, dialogul devine dificil și, uneori, superfluu. Ne aflăm înaintea unor cărți care vor și reușesc să sugereze literaturii române un orizont anume de implinire. Implicit, ele deplasează atenția de la un deceniu obsedant la un veac obsedant și la o întreagă istorie obsedantă și numai faptul acesta, se pare, deranjează mai cumplit decît și-ar fi imaginat Paul Anghel, un cunoscător de elită al trecutului acestui popor, dublat de un fin constructor de peisaje umane. Drumul pe care-l trasează cu borne de început Paul Anghel, departe de a se preta la o nervoasă și numai aparent săgalnică miniaturizare, are șanse mari să ajungă din urmă atît atitea și atitea fabulații scrise strîmb și interesat. Asta sperie, nu altceva. Paul Anghel ne încredințează că puțină rigoare în proză nu strică. El propune o metodă și un gen de răbdare demne de interes chiar și numai prin adversitatea ce o provoacă.

Mihai Pelin

Închinare de mărțișor

Urmare din pag. I

de roți, de pirghii și de cuțite, și care ocupa urlînd și troznind o încăpere întreagă, era supravegheată de o fetișcană blondă, pistruiată și veseiă. N-aș putea spune că n-am văzut și bărbați la U.C.M.R. dar pe porțiunea aceea de uzină ultratehnicizată, în dimineața aceea de primăvară, se contura silueta unei femei. Și într-o comună de vestiți olcri din mărginimea Sibiului am fost într-o primăvară, și la o adunare cu obștea satului, afară, în curtea largă a primăriei, treburile curente erau rezolvate, în văzul tuturor și în tăcerea respectuoasă a stăpînilor acelor meleaguri — de tovarășa primăriță, fostă învățătoare, o femeie tînără și voluntară, aflată de ani de zile la cîrma acelei străvechi colectivități. Și pentru unitatea articolului am să spun că tot primăvara remarc în ziare prezența femeilor în avangarda științei, a culturii și tehnicii, că do numele lor se leagă descoperiri, creații, brevete și inovații care duc numele țării peste hotare și-l aduc înapoi ca... renume, însoțit de elogii și diplome. Și, desigur, tot primăvara, ne amintim că mama e tot acolo unde o știm, acasă, în satul copilăriei, lîngă tîmpla casei bătrîne, în mijlocul treburilor gospodărești, că soția ne este tot acolo și ea, sub tîmpla familiei, cu sufletul casei în brațe, arzînd de grijă și dragoste, ca un rug.

Departe de mine dorința de a face discriminări. Departe de mine chiar și ambiția de a scrie un articol despre egalitatea în drepturi a femeilor cu bărbații. În toate întîmplările pe care le-am relatat, aceasta este prea evidentă. Dar iată : sîntem din nou sub fila zilei de 8 martie și m-am gîndit că în afara florilor și a lănțișoarelor de tot felul, omagiul care li se cuvine într-o împrejurare ca asta femeilor este să recunoaștem cu gravitate și cu dreptate că cel mai nobil chip în care își onorează drepturile pe care le-au primit de la societate este munca eroică pe care o așează la temeliile țării și iubirea nestînsă cu care își ocrotesc casa, familia, pruncii pe care i-au zămislit.

5 MARTIE 1983

L6

CUMPĂNĂ

Scurtă călătorie în Grecia

Îmi rezerv, pentru o altă intervenție, dreptul de a lăuda ultima carte a poetului Ion Papuc (**Scurtă călătorie în Grecia**. Ed. C.R. 1982). Cartea suscită tot interesul, e captivantă, tensiunea prin care livrescul caută falii să se împlinte în viața imediată conține mereu o evidență maximă. Voi începe lauda viitoare printr-o critică actuală.

La pag. 52—53, Ion Papuc aduce o corecție autorului „Spațiului mioritic". Acesta afirmase că Ființa lui Parmenide, ca abstracțiune totală, are nevoie, pentru a fi exprimată, și de imaginea sferei ilustrînd, astfel, necesitatea metaforei în textele cele mai acut conceptuale. Papuc dă o replică interesantă cu care eu nu sînt de acord: „Ființa este sferă nu în sensul unei figurații spațiale — cum credea poetul (sic!) ci numai ca cuprindere noțională, ca însumare semiotică, ca înglobare organică a înțelesurilor lumii". Parmenide precizează că „același lucru (Ființa) este Gîndirea și obiectul gîndirii". Oricum am lua observația lui Papuc trebuie să decidem că ea reduce existența, așa cum este concepută de Parmenide, la un fragment strict psihologic, confundînd sfera ca obiect cu „sfera unei noțiuni". Ar fi putut lesne observa că, pentru a fi definită însăși noțiunea ca termen abstract este folosită (și folosește el însuși) o imagine, fie și vizuală, a sferei; și că, fără să-și dea seama, repetă o „greșeală" pe care o combate.

La pag. 140 Ion Papuc vorbește despre „gravele inconveniente" ale teoriei lui Mircea Eliade asupra mitului. Inconveniente pot să existe dar nu mi se par atît de grave. Citat din Mircea Eliade **(Aspecte ale mitului)**: „Miturile îi învață (id est : pe australieni) cum să repete gesturile creatoare ale ființelor supranaturale și, prin urmare, cum să asigure înmulțirea cutărui animal sau a cutărei plante". Comentariul lui Papuc: „Dar cu acestea lucrurile au fost simplificate pînă la neverosimil. Pentru că în ce privește mitul ni se pare mai îndreptățit să vedem în el nu o soluție pentru înmulțirea animalelor, spre pildă — simplu pozitivism agresiv, ci mai degrabă ceva în legătură cu spaima și uimirea și spiritul pur ce luminează în om. (...) Ultimele sanse de acces la o filozofie a mitului sînt lichidate apoi prin precizări care împing acest scientism poetic pînă în marginile umorului, căci, spune eseistul nostru, în consecința considerațiilor de pînă acum (urmează un citat din Mircea Eliade): „a cunoaște originea unui obiect, a unui animal, a unei plante etc. înseamnă a dobîndi asupra lor o putere magică, mulțumită căreia reușim să le dominăm sau să le înmulțim potrivit bunului nostru plac". Și continuă Papuc: „Dar o convingere ca aceasta pare mai degrabă din superstiția inturerată decît din luminozitatea, fie și nocturnă, a misterului". Obtuzitate sau rea credință în înțelegerea corectă a unui text? Mircea Eliade are grijă să precizeze că e vorba de societăți în care miturile **mai sînt încă vii,** în care ele „fundamentează și justifică întreaga comportare și întreaga activitate a omului". El se bazează pe o descriere actuală a mitului, pe viu, utilizînd experiența concretă a societăților „primitive". Papuc caută numai spiritul mitului, Mircea Eliade îl vede în litera și spiritul lui. Atitudinea lui Papuc este, în parte, îndreptățită în cazul marilor mitologii consacrate, lustruite de vreme pînă la sclipirea metafizică, nu într-un studiu care vizează rădăcina mitului în materialitatea el primordială. Bazîndu-se pe descriere, comentariul lui Mircea Eliade este precis; comentariul lui Papuc se poate, oricînd, referi la cu totul altceva: „ceva în legătură cu spaima și uimirea și spiritul pur ce luminează în om".

Mă miră, la un cunoscător al filozofiei grecești, necunoașterea Mitului Cavernei. Platon este numit în multe pagini Divinul și eu sînt convins că așa e. Comentînd pe citeva pagini formidabilul Mit al Cavernei, Papuc începe prin a descrie figura lui. Pentru că, aici, fiecare cuvînt contează voi cita exact cit este necesar: „Să ne imaginăm, deci, o amenajare subterană, un soi de peșteră naturală cu o intrare ce se deschide înspre lumina zilei, iar în interiorul subteranei, încă din copilăria lor înlănțuiți de picioare și de gît, sînt oameni incremeniți definitiv în același loc, neputînd vedea decît drept în față pentru că lanțul care le fixează capetele nu le îngăduie să se întoarcă într-o parte sau într-alta. **Lumina le-o dă un foc care arde în fața lor** (subl. noastră) mai departe înspre înălțime". Iată ce spune Platon: „Închipuiește-ți niște oameni într-o locuință subterană, în formă de peșteră, avînd pe toată lățimea ei o intrare deschisă la lumină; acești oameni sînt acolo din copilăria lor, cu picioarele și gîtul în lanțuri; în așa fel că ei nu se pot nici mișca, nici privi în altă parte decît înaintea lor, lanțul împiedicîndu-i a întoarce capul; **lumina le vine de la un foc aprins departe în spatele lor".** (Subl. noastră). În relatarea lui Papuc „Lumina le-o dă un foc care arde în fața lor", la Platon „lumina le vine de la un foc aprins departe în spatele lor". Ca să înțeleagă corect construcția mitului lui Platon, lui Papuc i-ar fi fost de ajuns să facă o apropiere nevinovată cu simplul act al proiecției la cinematograf unde sursa proiectoare se află în spatele spectatorilor. Culmea este că, deși nu știe cum arată Caverna în viziunea lui Platon, o comentează, după aceea, perfect ca și cînd ar fi pornit de la o descriere corectă a ei. Numai că ceea ce este cu adevărat nou în aceste pagini constă doar în greșeala făcută inițial. Dar și greșelile pot fi memorabile.

George Alboiu

CODRUL

Urmare din pag. 1

care naște codru, tot astfel cum, în trecerea-i fulgerătoare, orice ar face, Hyperion rămîne inefabilul prizonier al cerurilor dublu înstelate. Un codru în codru, pădure în pădure și grădină în grădină, cu o luxurie a descrierii edenice rar întîlnită, aflăm în **„Dacă treci riul Selenei...",** luna făcînd parte, întrupîndu-se din acest peisaj : **Dacă prin codri pătrunzi dai de-o vale frumoasă și verde / Pe-al cărei deal se întinde o mîndră grădină. / Mari cireși cu boabele negre, cu frunza lor verde, / Crenguțe-ndoaie de greul dulcilor, negrelor boabe, / Meri, cu merele roșii ca fața cea dulce-a Aurorei, / Mișcă în vînt frumoasele, mari, odorantele roade ; / Iară pe marginea mîndrei grădini înălțată-i în huciuri / Vița de vie cu frunza întoarsă ce umbră dorește / Și cu strugurii vineți și galbeni ce înflați stau în soare. (...). Iar în mijloc de grădine, într-o luncă de verzi portocale / Naită-se ca într-un flor învălit palatul Selenei. / Mare-i, cu zece intrări, la care duc scări înălțate / Și cerdacuri în aer — țînut de-argintoase columne / Și în trei caturi se-naltă palatul cu mii de ferestre / Mari și boltite prin care pătrunde-o lumină albastră ; / Și prin bolți de ferestre se văd argintoase coloane, / Muri cu oglinzi de diamant, ce lucesc mai clare ca ziua. / Mîndre icoane cu fețe de crai îmbrăcate-n albastru. / Codri de basme cu arbori vrăjiți și cu albe cerboaice, / Iar prin coloane pare că vezi trecînd o minune : / Luna cu părul ei blond destăcut, care curge în valuri / Pe umeri în jos, împletat cu dulce de miroase și cîntec, / Care tremură-n veci în aerul fin al serii.**

Asemeni cerului și mării, soarelui și nopții, codrul, redus la esență, la arbore și izvor, poate da chip de-ne-ntruchipatului, zeităților tinere. Făt-Frumos din tei este frate bun cu Hyperion, mai blînd în taina nașterii sale, mai uman : **Umbra-n codri ici și colo / Fulgerează de lumine... / Ea trecea prin frunza-n freamăt / Și prin murmur de albine ; // În mijloc de codru-ajunse / Lîngă teiul nalt și vechi, / Unde-izvorul cel în vrajă / Sună dulce în urechi. // De murmur duios de ape / Ea trezită-atunci tresare, / Vede-un tînăr, ce alăturî / Pe-un cal negru stă călare. // Cu ochi mari la ea se uită, / Plini de vis, duioși plutînd, / Flori de tei în păru-i negru / Și la șold un corn de-argint.** Codrul nu înseamnă doar putința întrupării, ci și simbolul în genere al genezei, al echilibrului dintre mișcător și static, al universalului în toată iluzoria lui concretete : **De trecî codrii de aramă, de departe vezi albind / Și-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint. / Acolo, lîngă izvoară, iarba pare de omăt, / Flori albastre tremur ude în văzduhul tămîiet ; / Pare că și trunchii vecinici poartă sufiete sub coajă, / Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă. / Iar prin mîndrul întuneric al pădurii de argint / Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind ; / Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic, / Cînd coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic, / Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace, / În culbar rotind de ape, peste care luna zace.** Astral, codrul, în herbul căruia sînt inscrise luna, soarele și luceferii, amestecînd clipa cu veacul și veacul cu clipa, abolește timpul, realizează, cu alte cuvinte, eternitatea. Este din spița Demiurgului. La el, viața și moartea găsesc deopotrivă răspuns. Subt salcimul tutelar, zeitate și prezență a zeului, „noaptea bogată" este sinonimă cu acea „oară de iubire", cînd viața și nemurirea nu mai înseamnă nimic : **Ne-om rezima capetele unul de altul / Și surizînd vom adormi sub inaltul / Vechiul salcim. — Astfel de noapte bogată / Cine pe ea n-ar da viața lui toată ?** Și această ductilitate a lemnului viu la fiorul morții, în spiritul unei dendrologii uitate dar adînc implantată în ființa umană, din **O, mamă...,** unind principiul matern cu cel erotic, într-o totală însomnorare : **O, mamă, dulce mamă, din negura de vremi, / Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi ; / De-asupra criptei negre a sfîntului mormînt / Se scuturâ salcîmii de ploaie și de vînt, / Se bat încet din ramuri, ingînă glasul tău... / Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu. // Cînd voi muri, iubito, la creștet să nu-mi plîngi ; / Din teiul sfînt și dulce o ramură să frîngi. / La capul meu cu grijă tu ramura s-o-ngropi, / Asupra ei să cadă a ochilor tăi stropi ; / Simți-n-voi o dată umbrînd mormîntul meu... / Mereu va crește umbra-i, eu voi dormi mereu.**

● **CULEGEREA** de studii intitulată : „Trecutul în fața noastră : Scrieri de istorie contemporană în Statele Unite", publicată de Michael Kammen, întrunește frumoase aprecieri din partea unor critici luată ce scrie V.Q.R. : „Inspirată de Asociația istorică americană, această lucrare conține 20 de eseuri scrise de oameni de știință eminenți, care trec în revistă contribuțiile, varietatea și directiile pe care se orientează studiile recente ale istoricilor americani. Eseurile sînt organizate după ariile geografice studiate, cum ar fi Africa, Asia și America Latină ; după tematică, cum ar fi cea socială, politică, urbană feministă sau de istorie diplomatică, și de metodă, cum ar fi istoria orală, istorie cantitativă și psiho istorie".

15 poeți tineri

Generațiile mai noi au adus în poezia românească un ritm sacadat și un decor cu elemente ale modernității, indicative pentru schimbarea de mentalitate artistică, atît de firească în lumea de azi. O cercetare tipologică va trebui să distingă mai atent „shift"-ul de sensibilitate, pe parcursul a două decenii, o transformare sau, mai bine zis, o explozie a mijloacelor de expresie, neînsoțită întotdeauna și de o radicalizare a problematicii, din motive lesne de înțeles. Deși aparține unui ultim val de lirică tradițională, Nichita Stănescu fusese cel dintîi care încercase să dinamiteze expresia statică, prin fluența sensurilor și artificiu gramatical, mai cu seamă prin abuz de gerunzii. Rezultatul a constat într-un dinamism fără precedent al expresiei, halucinant și adeseori păgubitor chiar pentru autorul său, însă nu mai puțin semnificativ la scara întregii literaturi române. Generația ulterioară, în mod paradoxal, nu a mers pe aceeași linie, cu toată admirația profesată de reprezentanții săi față de lirica lui Nichita Stănescu, pe care îl numesc afectuos și penibil Nichita (este un fel de jargon de capelă literară de cartier generalizat în ultima vreme: Camil Petrescu devine pur și simplu Camil sub pana unor semidocți, ș.a.m.d.). Febrilitatea și nelinistea lor a luat o formă mai concretă, căutînd să exprime tensiunea artistică a vieții imediate (imediată, dar deloc banală, cum este uneori critica tentată să minimalizeze), adîncimea și surprizele ei. Între Marius Robescu, să spunem, și Matei Vișniec se produce un asemenea fenomen de schimbare, cu rezultate variabile pe planul strict valoric, dar cu indiscutabile cîștiguri pe planul tipologiei literare. Din acest punct de vedere, antologia întreprinsă de Liliana Ursu pentru Editura **Eminescu, 15 Young Romanian Poets** este cum nu se poate mai bine venită, propunînd un eșantion reprezentativ de experiențe artistice, pe gustul autoarei, care și-a impus din fericire punctul de vedere. Cu toate acestea, întreprinderea sa merită a fi discutată din perspectivă critică, avînd în vedere publicul străin căruia i se adresează. Ce înseamnă „young poets" pentru un cititor de limbă engleză? Răspunzînd la întrebare vom ajunge la concluzia că Liliana Ursu a avut în vedere sensul acreditat în literatura română, unde tineri sînt scriitorii pînă aproape de patruzeci de ani. Pentru un cititor de aiurea, un om peste douăzeci și cinci de ani, cel mult, avînd și una sau două cărți la activ, trebuie considerat un scriitor matur, exprimîndu-se cu toată forța personalității sale.

Problema cea mai importantă este însă cum se aude versul acestor autori în limba engleză, mai ales dacă avem în atenție experiențele artistice și limbajul specific al poeziei din ultimele decenii. Trebuie spus că traducătoarea a făcut un efort de acurateță absolut remarcabil, că versiunile sînt limpezi, cu foarte puține ezitări, și că a depășit adeseori boala literalității, atît de comună traducerilor din limba română. Vocabularul englez pus la contribuție este bogat, cu sensuri rare aduse la lumină, atunci cînd a fost cazul, precum și cu formule mai puțin uzitate. Pentru un cititor familiar cu limba, mi se pare că autoarea a folosit prea puțin expresii idiomatice, care dau adevărata viață a englezei, avînd alte funcțiuni decît în celelalte limbi, precum și prea puține locuțiuni prepoziționale, care ar fi condus de fapt tot la construcții idiomatice. Teama de a nu se îndepărta de original a făcut-o uneori să audă cuvintul în românește, cum ar fi întrebuințarea repetată a lui „cave" pentru „depths", în traduceri, sau „philology" pentru „literature", în prezentările poeților. Pare astfel că avem o generație compusă aproape exclusiv din tineri cu preocupări de lingvistică și texte vechi, ceea ce ar fi fost prea frumos ca să fie adevărat! Ar fi condus cu siguranță la o mai mare precizie de fond a vocabularului, excluzînd trăirea generală, formulată în întrebări și „aserțiuni" care cu greu mai pot fi citite în poezia de limbă engleză. Iată cum se exorimă un poet, remarcabil de altfel, Mircea Florin Șandru: „In the evening you sometimes feel lonely in this universe". Trebuie tradus din limba română ca să mai vezi un asemenea vers în engleză, unde pare totalmente lipsit de continut, el nu mai evocă deloc singurătatea reală. Ar trebui la urma-urmei să ne gîndim dacă o mai realizează chiar și în original. Următorul vers este foarte frumos, o mică bijuterie, însă nepotrivit, dacă nu chiar greșit, tradus în englezește: „You fall asleep and in your sleep your blood breeds huge mushrooms". Mi se pare nepotrivit cuvintul „breed" (a prăsi), care indică un conținut strict animal și nu poate produce „mushrooms" în englezește, iar succesiunea verbală ar fi cerut un verb folosit idiomatic, așa cum spuneam mai înainte că traducătoarea se ferește să întrebuințeze. Eu aș fi tradus „You fall asleep and your blood would sleep off huge mushrooms", permițîndu-mi creațiuni lingvistice poate neîntîlnite în original. Mica deviațiune de sens implică o accentuare a răului din „mushrooms", la care aș adăuga chiar o determinare nouă, pentru că limba engleză cere exactitate maximă, chiar și în sensurile figurate. Cel mai bine mi s-au părut că „sună" în engleză poemele Lilianei Ursu, împrejurare facilitată desigur de faptul că poeta s-a tradus singură, gîndindu-și textele direct în noua formă, precum și Mircea Dinescu, încă o dată la largul său într-o haină străină, chiar foarte acut, Daniela Crăsnaru, surprinzătoare pe alocuri, Adrian Popescu, însă fără „Physicians Headquarters". Ioana Ieronim, Ion Mircea (dar o fi „where" din „the verse where a negro" cea mai bună traducere?), și un excepțional „En attendant Godot" de Dan Verona.

Aurel-Dragoș Munteanu

PSEUDO-CULTURA PE UNDE SCURTE (VI)

Substituția de autoritate

Monopolizarea opiniei, dirijată în așa fel incît ea să fie, pe cît se poate, eficace nu s-ar fi putut produce, în condițiile în care se produc aceste fenomene, fără o **substituție de autoritate.** Ignorînd fenomenul cultural din România, cititorul străin este expus oricărei mistificații abile și ajunge, uneori, ca o voce oarecare din Occident (român sau, preferabil, băștinaș) să scrie despre cineva că „reprezintă" literatura română și că are o biografie „mai specială" (adeseori de „opozant") spre a-i crea, cine știe cărui amator, o mică faimă întreținută cu metodă. Printr-un cor regizat, un astfel de „intrus", pe care nu-l recomandă decît cine știe ce gazetar dubios, poate fi, într-o zi, el însuși unul care să recomande pe alții. Acest **lanț al dezinformării** se bazează, în realitate, pe tehnici cunoscute ale presei de tip occidental care cunoaște săptămînal „star"-uri lansate propagandistic. (Ce se ascunde în spatele acestor mașinații care vor să falsifice imaginea literaturii române nu e greu de întrevăzut).

Interesant este că aceste „stele" cărora li se face reclamă deșănțată se prezintă, de regulă, ca fiind cei mai autorizați scriitori din România și vorbesc chiar în numele acelora care își văd de treburile lor, în țară. Spre a izbindi într-o asemenea **substituție** amplă, e, însă, mai întîi nevoie de stingerea canalelor străine care pot să pună **autoritatea fabricată** sub semnul întrebării. Nu întîmplător de cîte ori în presa străină apar articole obiective asupra culturii din România și care încearcă să priceapă fenomenul românesc se și ivesc, la ordin, polemiștii care nu lasă pe dinafară nici un element ce poate fi persuasiv. Cînd Miguel Angel Asturias a scris o carte despre România s-a și găsit Sanda Stolojan să-i dea lecții. Un articol al lui Henri Chapier din „Les Nouvelles Littéraires", (22 martie 1979) a provocat o adevărată cruciadă la care au participat Paul Goma (în „Le Matin", 2 aprilie 1979), și Virgil Tănase („Les Nouvelles litteraires" 5 aprilie 1979). Ceea ce afla cititorul francez din articolul lui Goma era, pentru noi, de tot hazul, nu însă, probabil și pentru acela care nu cunoaște realitatea : în România, zicea polemistul, nu poate fi „dezgheț" pentru că... se fac arestări de scriitori, de preoți, de directori de teatru, de doctori, de țărani, de homosexuali". Cînd un ziarist francez, Jean Anne Chalet, scrie corect o carte despre „La Roumanie alliée rebelle" un oarecare Manuel Lucbert îl atacă în „Le Monde", ca fiind un mistificator, cu „lacune crunte", interesat să „obnubileze" adevărul ; acest Manuel Lucbert este însă colaborator la revista „Limite", unde comentase favorabil un interviu extrem de violent antiromânesc al lui Ilie Păunescu (din „Le Monde", 11 mai 1973). Ideea de a-și asocia, în asemenea operațiuni, și ziariștii străini sensibili la tîrguieli, coruptibili sau pus și simplu naivi, nu este, așadar, nouă. Cine urmărește atent așa-zisele campanii de presă occidentale, stîrnite de gazetari băștinași, observă cu uimire că sînt nume care se amestecă peste tot. Nu este o întîmplare că atît un articol din „International Herald Tribune" (din 25 ianuarie 1977, despre Virgil Tănase) și un altul, din iulie 1978, din „New York Times" sînt semnate de același Henry Kamm. Povestioara lui despre Paul Goma care își ținea zilele din munca cu spinarea și cu fierăstrăul, terorizat de români în România (?!) era, probabil, lacrimogenă și a impresionat pe unii dar era, în întregime, o minciună. Este, poate, fructul hazardului împrejurarea că un Claude Bonnefoy, care îl luase un interviu lui Paul Goma („La Quinzaine littéraire", 16 dec. 1972) a devenit, peste cițiva ani, criticul „de casă" al lui D. Țepeneag scriind despre două din cărțile lui ? Se poate numi întîmplare pasiunea subită pe care a făcut-o Nicolette Frank („La libre Belgique" în '80—82) pentru problema scriitorilor români așa-ziși „dezidenți" ? Cînd nu este o simplă goană după senzațional aceste preferințe explică operațiuni puse la cale și dirijate atent pînă la ultimele detalii.

Tehnica substituției cunoaște, cel puțin în privința lui Goma și Tănase, un destul de rudimentar amendament. Ei sînt, inițial, prezentați drept **„scriitori români"** însă cu specificația „scriitori români contestatari". În acest chip, regizorii unor astfel de afaceri înlătură întrebările nedorite asupra identității unui creator într-o cultură națională și îl așează pe acesta în „opoziție". Este „opozant", nu mai poate, așadar, să se compare cu ceilalți care sînt „conformiști". Absența unei identități naționale a unor astfel de scriitori le dă însă o identitate nouă, așa-zis „internațională", aceea de „contestatari" (de altfel, fără o discuție asupra culiselor „dizidenței" se va înțelege mai greu mașinăria tuturor acestor afaceri). Cea mai mare parte dintre aceștia aderă la grupuri multi-naționale de transfugi, colaborează la publicațiile lor, se legitimează cu această nouă condiție de „izolat", martirizat. Deznaționalizați, ei vorbesc, curios, în numele țării lor de origine. O „masă rotundă" despre România (organizată la Londra de „Labour Focus On Eastern Europe") a avut drept temă de discuție pe Paul Goma (?!) și a numărat printre participanți pe Alain Paruit (traducătorul lui Goma) și pe D. Țepeneag. La o consfătuire a foițelor contestatare „Avenir", „Esprit". „Irodalmi Ujsag", „Kontinent", „Kultura", „Swedectivi", „Limite" (din 21 ap. 1976) a cuvîntat și „dizidentul" Ilie Păunescu. Mulți autori români colaborează la aceste foi — Sanda Stolojan, la „Esprit", Monica Lovinescu la „Kontinent", „Cahiers de l'Est" nu e, în definitiv, altceva. E probabil simptomatic că printre recenzenții extaziați ai lui Paul Goma se numărau și autori precum Eugene Sillanoff („Le Figaro Littéraire", 5 nov. 1971), Laurand Kovacs, („Nouvelle Revue Française"), Dieter Schlesak, („Frank, Allg-Zeitung", 12 oct. 1971), K. Emile Gulkovati („Express", 24 feb. 1979), Kosta Christiche („Le Point", 12 martie 1979) și că Dimitri Stolipin, admiratorul său, e secretar la P.E.N. Clubul francez. Cînd este însă dificil de convocat ziariști străini care să facă zgomot ajunge, adeseori, ca semnalul să-l dea și unul de origine română, fie și necunoscut. În aceste condiții, recomandarea unui „conațional" poate valora mai mult, căci presupune „cunoașterea la zi" a literaturii de unde se trag cei doi autori. În acest chip, complicat și prin „campanii" bine organizate au apărut în presa occidentală și Goma și Virgil Tănase. Cei care au scris printre primii despre Paul Goma au fost Horia Stamatu („Die Welt der Bücher" nr. 7, 1972, învinuind pe traducătoare pentru „vulgaritățile crase" ale cărții), Mircea Popescu („La Fiera Letteraria", 12 sept. 1972), Anneli Ute Gabanyi („Die Zeit", 12 nov. 1971). În toate aceste cazuri, lozinca obsedantă este aceea a „contestației" : toți ar fi „mari scriitori" în România, ignorați, persecutați, nepublicați fiindcă „se opun". Cum în rare cazuri critica occidentală le-a aplicat și analize estetice serioase, așezîndu-i acolo unde merită, substituția de autoritate, organizată ca în niște grupuri de mafioți, a mers bine.

Artur Silvestri

plutarc

Urmare din pag. a 8-a

ghiobi, iar prin „prieteni", pe cei buni și înțelepți." „Ei bine," răspunse Periandros, „atunci, scumpe Gorgos, vorbește în fața tuturor sau, mai degrabă, înalță-ți glasul pînă la meșteșugul ditirambilor de acum."

18. Gorgos porni să povestească : jertfa ținuse trei zile, iar în ultima zi cu toții petrecurăm, pe malul mării, o lungă noapte de veghe, cu dănțuiri și jocuri, în lumina lunii ce-și aruncă razele strălucitoare pe luciul apelor liniștite sub un cer senin. Atunci văzurăm venind din depărtări o dîră ce despica fremătătoarele ape apropiindu-se din ce în ce mai mult de promontoriu. Alergarăm cu toții mirați, spre locul unde părea că se îndreaptă zgomotul, fără să înțelegem ce se petrece — întîi atît de repede marea se spinteca. Și văzurăm, atunci, o ceată de delfini, unii adunați în cerc, alții ce păreau a fi călăuzele lor, îndreptîndu-i pe toți spre partea cea mai accesibilă a malului. În urmă sosea încă un grup ce forma o escortă ; iar deasupra valurilor se zărea un trup ! Delfinii, adunați într-un singur loc, în dreptul țărmului, așezară cu grijă pe nisip un om care mai respira, și se putea mișca. După aceea, delfinii porniră înapoi spre promontoriu sălțind mai sus decît săltaseră pînă atunci, ca și cum joaca lor ar fi fost semnul unei nespuse bucurii. Cei mai mulți dintre noi, cuprinși de spaimă, fugiră departe de mare și abia cîțiva îndrăznirăm să înaintăm spre omul care zăcea pe mal. Era Arion — citaredul — ce-și rosti numele de cum ne văzu. De altminteri, era ușor de recunoscut după îmbrăcămintea lui pe care de obicei o purta la concursuri, atunci cînd el cînta în isonul ceterei. L-am dus, cu grijă, la o baracă. Din fericire nu pățise nimic ; era doar sleit de puteri și foarte speriat de rapiditatea cu care străbătuse valurile. Ne povesti atunci nemaipomenita sa întîmplare, greu de crezut pentru cei care nu văzuseră ceea ce văzuserăm noi. Arion de multă vreme voia să părăsească Italia, dar abia după ce primi o scrisoare de la Periandros dori cu tot dinadinsul să plece, cu atît mai mult cu cît apăruse în port o corabie corintiană. Se sui pe navă și, după trei zile de plutire în bătaia vîntului ușor, înțelese că marinarii puseseră la cale să-l ucidă. Mai apoi află de la cîrmaci — ce-l vestise în taină — că neplegiuirea avea să fie săvîrșită chiar în timpul acelei nopți. Singur, fără nici un sprijin de nicăieri, avu în disperarea sa o inspirație divină. Avea să se îmbrace, cu toate că era încă viu, în felul în care se obișnuește să fii îmbrăcat în fața Morții, adică în straiele pentru concurs, dorind să moară cîntînd, cum mor lebedele atît de nobile și curajoase în cea mai grea dintre clipe. Odată îmbrăcat, spuse marinarilor că dorește să cînte un imn întru slava lui Apollon, ca să fie ocrotiți corabia, corăbierii și el. Apoi rămase în picioare la prora și, începînd printr-o invocație către zeii marini, cîntă imnul pe care și-l alesese. Arion ajunsese abia la jumătatea cîntecului, cînd soarele asfinți la orizont și în zare apăru pămîntul Peloponesului. Fără să mai aștepte ivirea nopții, marinarii înaintară cu toții spre el, scoțindu-și din teacă pumnalele. Împresurat de ei și văzînd cum își acoperă cîrmaciul fața, Arion se socoti pierdut și — cu toată puterea — se năpusti în mijlocul valurilor, cît mai departe de navă. Dar chiar în clipa cînd ar fi trebuit să se scufunde, înghițit de ape, șosiră în urma lui delfinii și-l ridicară deasupra mării, pe crestele înspumate ale valurilor. La început, Arion cu greu înțelese ce se petrecea — pe-atît de uluit, pe cît de înfricoșat ! Dar, încetul cu încetul, simțindu-se purtat ușor și cu grijă de un mare număr de delfini adunați în jurul lui, pricepu că doreau cu toții să-i arate bunăvoință, ca și cum cineva le-ar fi poruncit s-o facă. Atît de repede înotau, încît ajunseră curînd departe de corabie. Atunci, Arion dori mai mult ca niciodată să scape de moarte. Această înversunare care îl cuprindea nu se năștea doar din frica morții — ne-a spus-o citaredul — ; ea ținea, mai cu seamă, de faptul că el rîvnea să fie salvat, ca să apară un ales al zeilor primind din partea lor nemuritoare slavă. Și în timp ce privea cerul înstelat, luna argintată luminînd bolta cerească, marea liniștită — netulburată de undurea valurilor, ci doar de goana delfinilor care spintecau marea, lăsînd în urma lor o dîră adîncă —, pricepu că Dreptatea avea ochi nenumărați, iar astrii nu erau altceva decît privirile zeului veghind pămîntul și mările. Aceste gînduri îi risipiră temerile toate, cîte îl încercaseră ; iar cînd delfinii ajunseră la promontoriu, înalt și pe apăstios, și-l ocoliră cu multă grijă, ca să urmeze malul, înotînd aproape de el, Arion pricepu că vietățile acestea aveau să-l lase pe uscat, după cum intră o corabie într-un port. Mai pricepu că totul se făptuise sub oblăduirea divinității ce-l izbăvise de Moarte. „După ce ne povesti toate cîte se întîmplaseră," urmă Gorgos, „l-am întrebat unde credea că ancorase corabia. Mi-a spus că, fără doar și poate, la Corinthos, dar cu o mare întîrziere. Arion sărise în mare la vremea asfințitului ; și străbătuse, după socoteala lui, nu mai puțin de cinci sute de stadii. Apoi marea, încremenită, ținuse pesemne corabia în loc." Fără întîrziere, Gorgos află numele căpitanului și acel al cîrmaciului, de îndată ce știu care era emblema năvii. Trimise vase și oșteni să străjuiască locurile, pe unde ar fi putut să tragă la mal. Luîndu-i și pe Arion, avu grijă să-l ascundă, ca nu cumva vinovații să prindă de veste că citaredul scăpase cu viață ; ceea ce i-ar fi pus pe fugă ! De bună seamă, divinitatea vrusese ca totul să se petreacă după cum era drept, căci — abia sosit la Corinthos — Arion află că ostașii puseseră stăpînire pe corabie, iar negustorii și mateloții fuseseră prinși.

19. Periandros ceru lui Gorgos să-i închidă pe nelegiuiți, ca să nu afle că Arion era viu. Atunci Aisopos observă : „Vă bateți joc de gîițele și corbii mei care știu graiul omenesc și iată că delfinii săvîrșesc fapte tot atît de extraordinare !" I-am răspuns : „Nu cumva, o Aisopos, ar trebui să-ți povestim și o altă întîmplare ? E o poveste scrisă de demult — acum mai bine de două mii de ani —, de pe vremea lui Ino și a lui Athamas." „Să admitem, o Dioclès," spuse Sólon, „că asemenea isprăvi se aseamănă cu acele ale zeilor și că ele întrec puterea de înțelegere a oamenilor. Dar întîmplarea lui Hesiodos e cu totul pe măsura judecății noastre și înțelegem cu toții pătimirea lui. Poate vei fi auzit povestea !" „N-am auzit-o niciodată," am răspuns. Atunci Sólon urmă : „Merită s-o ascultați. Se pare că un om din Miletos ce împărțea cu Hesiodos găzduirea unui locuitor din Locroi se iubea pe furiș cu fata acestuia. Din nenorocire, tinerii fuseseră prinși asupra faptului ; iar Hesiodos a fost bănuit că știuse totul și — prin tăinuire — înlesnise dragostea lor. De fapt, Hesiodos era nevinovat și osîndirea lui era cu totul lipsită de temei, pornită doar din ură și minie. Frații fetei îi pîndiră pe el și pe Tròilos, robul său, lîngă sfîntul lăcaș al lui Zeus Nemeeanul din Locrida, unde fură amîndoi uciși. Apoi le aruncară leșurile în riul Daphnos. Cel al lui Tròilos, purtat de ape, se opri la vărsarea riului, izbindu-se de o stîncă ușor bătută de valuri ; și, pînă în zilele noastre, ea poartă numele lui Tròilos. Dar leșul lui Hesiodos, de cum intră în apele mării, fu primit de o ceată de delfini care-l purtară înspre Rhion din Molycreia. S-a întîmplat atunci ca locrienii să prăznuiască sărbătoarea Rhiilor (a Promontoriilor) și Panegyria, după cum le sărbătoresc și astăzi cu aceeași strălucire, și în același loc. Uimiți, oamenii — după cum este și firesc —, văzînd un trup purtat de valuri, fugiră spre mal să afle cine era cel adus de delfini ; și-l recunoscură numaidecît pe Hesiodos, deoarece fusese de curînd uciș și lesul era neatins. Cea dintîi grijă a celor de față fu să știe cine erau făptașii : într-atît de mare era faima celui ucis ! După puțin timp ucigașii, fiind descoperiți, au fost de îndată zvîrliți în mare și casele lor dărîmate. Apoi, l-au înmormîntat pe Hesiodos în apropiere de Nemèion ; iar locul mormîntului a rămas ascuns pentru cei mai mulți dintre străini, deoarece orchomenienii îl căutau pe poet, ca să-i ducă rămășițele în țara lor, după un oracol — care cerea să le fie adus lesul, spre a-l îngropa pe pămîntul lor. Dacă delfinii au vădit atîta grijă față de un mort, nu e de mirare că au venit în ajutorul celor în viață, mai cu seamă cînd este vorba de cineva care știe să cînte din flaut fermecătoare melodii sau chiar atunci cînd aud altă muzică. Cu toții știm că delfinilor le plac sunetele armonioase și deseori — cînd e marea liniștită — ei înoată aproape de corăbii, ascultînd ritmul flautului și cadența cîntecelor care însoțesc vislitul. Ba chiar, uneori, delfinii dănțuiesc, ori vin spre mal să vadă copii înotînd. Se mai pricep să se întreacă în jocuri cu ei cufundîndu-se în adîncurile apelor. Iată de ce sînt ocrotiți, în temeiul unei legi nescrise, care oprește cu desăvîrșire uciderea lor. Nu-i este îngăduit nimănui să-i vineze ori să le pricinuiască vreun rău, fie cît de mic ; afară doar de cazul cînd se lasă prinși în mrejele pescarilor, aducîndu-le pagube. Atunci sînt pedepsiți ca pruncii prinși că au săvîrșit o faptă rea și primesc — ca și ei — cîteva lovituri. Îmi aduc aminte că am auzit povestindu-se, de către lesbieni, cum că o fată tînără a fost cîndva scăpată de urgia valurilor cu ajutorul unui delfin. N-aș putea să vă povestesc cu de-amănuntul întîmplarea. Cum însă Pittacòs cunoaște povestea, va trebui să ne-o spună el."

20. „Este adevărat," începu să vorbească Pittacos, „că povestea e foarte cunoscută și că mulți oameni își mai amintesc de ea. Un oracol ceruse colonilor întemeietori ai Lèsbosului — de cumva vor putea ajunge la promontoriul numit Mesògaion — să jertfească un taur lui Poseidòn și o fecioară Amphitritei și Nereidelor, aruncîndu-i pe amîndoi în mare. Colonia avea șapte regi, iar mai-marele lor — al optulea — se numea Echèlaos, un bărbat încă neînsurat. Îl alese căpetenie oracolul de la Delphòi. Cellalți șapte însă aveau copii necăsătoriți și, trăgîndu-se la sorți, năpasta căzu pe fata lui Smintheus. După ce au îmbrăcat-o în veșminte de preț, împodobite cu aur și după ce rostiră obișnuitele rugi întru jertfirea fecioarelor, au aruncat-o în mare. Dar iată că, dintre cei care luaseră parte la întemeierea coloniei, un tînăr de neam, pe cît se pare îndrăgostit de fată, purtînd numele de Ènalos, cuprins de deznădejde, dori nebunește să o salveze cu orice preț. Și în clipa cînd fata se prăbuși în valuri, el o luă în brațe și dispăru împreună cu ea, în adîncul apelor. Curînd, se răspîndi un zvon ce părea neinteme-iat, dar pe care — pînă la urmă — oștirea îl crezu, cum că tinerii fuseseră izbăviți de moarte și purtați deasupra mării. Mai tîrziu s-a pretins că Ènalos ar fi apărut la Lesbos și ar fi povestit că amîndoi fuseseră ținuți deasupra apelor de către delfini ; pînă ce, feteri, ajunseseră la mal! Mai spuse și alte lucruri Ènalos, încă și mai ciudate, sortite să-i încinte pe ascultători. Și pînă la urmă izbuti să întărească cele povestite de el printr-o faptă cu totul deosebită. Un val uriaș se ridicase în jurul insulei și to

mapamond

plutarc

EMBLEME ALE UNIVERSALITĂȚII

Înțeleptul din Cheroneea (48—125 e.n.) este, din instinct, în tot ce a scris, și nu numai în Moralia, **dar și în** Viețile Paralele, **un moralist convins de virtuțile Frumosului și ale Binelui — modalități unice, pentru el, de a trăi intens și mai aproape de adevăr. Pentru marele patriot care a fost Plutarc, politica este, după vorbele învățatului francez Octave Gréard, „cel mai înalt și mai complet exercițiu asupra moralei aplicate la ameliorarea societății". „Moralist tolerant", cum atît de nimerit îl numește Emerson, Plutarc ni se arată prin excelență doctrinarul grecescului „metron" și profesează o filozofie a bunului simț.**

La începutul veacului al XIX-lea, Joseph Jouberl, într-unul din celebrele sale aforisme, caracteriza pe Plutarc, acel din Moralia, **drept „un Herodot al filozofiei". Fără doar și poate, sînt mai puțin arbitrare și mai puțin convenționale „Operele morale" decît „Viețile Paralele"; și ele constituie o adevărată frescă a civilizației antice, pe care Plutarc o rezumă, cu un mare dar al simpatiei, în bună tradiție platonică și chiar — am spune — neoplatonică. Dar bogata moștenire culturală a înțeleptului din Cheroneea se întemeiază pe nenumărate investigații, în care n-au lipsit cuminția Egiptului și tradițiile trace, venerate de Plutarc. Ceea ce vădește o mentalitate arhaică de vechi prestigiu.**

În cunoscutul Banchet al celor Șapte Înțelepți, **din care dăm, pentru prima oară în românește, ultima treime a textului, vom fi în măsură să surprindem — deopotrivă — grația ironică și platonismul romantic al lui Plutarc. În afară de Solon care întruchipa, printr-un fermecător anacronism, idealul platonic de viață, ni se impun atenției alți doi ideologi reprezentînd concepția orfico-pitagoreică, de certă origine tracă. Ne referim la „scitul" Anăcharsis și la Epimenides din Cnossos (Creta). Cu surprinzătoare anacronisme, un fel de licențe poetice, observăm la ei o concepție dominantă: aceea a misteriosului romantism de veac al VI-lea i.e.n.**

Anăcharsis apare ca un ginditor înrîurit de viziunea tracă a lumii și este o personalitate de o surprinzătoare vigoare intelectuală, acest moralist fiind o celebritate a antichității. S-a văzut totdeauna în el omul care, în numele orfismului, critica excesivele rafinamente ale civilizației. Rămîne de la Anăcharsis avertismentul: „Stăpînește-ți limba și pintecul!"

Cît despre proorocul vizionar Epimenides, el este pomenit și de Aristotel (intîia carte a Politicii) **și de Diogenes Laertios. Cugetător subtil, Epimenides a trăit în jumătatea a doua a secolului al VII-lea, tradiția consemnînd că ar fi fost un prieten al lui Solon, după ce oracolul i-a poruncit cretanului să meargă la Atena. S-a bucurat de o excepțională faimă, în calitatea sa de reprezentant principal al concepțiilor de tipul orfico-pitagoreic, inspirîndu-l certe tradiții trace. I-a fost legat numele lui Epimenides de misteriile de la Samothrace, de sorginte orfică.**

Plutarc moare pe timpul lui Hadrian. O tradiție medievală a pretins că fusese profesorul împăratului Traian. Se crede că în acel an 125, în care a murit înțeleptul, ar fi văzut lumina zilei faimosul ironist și relativizant, Lucian din Samosata — ultimul mare scriitor grec.

banchetul celor șapte înțelepți

14. ...Deoarece Chersias nu răspunse, Cleodoros luă cuvîntul: „Dar nici voi, înțelepților, nu aveți o măsură egală a bogăției." Cleobulos interveni: „E neîndoios că Legea hotărăște — o cel mai bun dintre oameni! —, întocmai ca un țesător, ceea ce se cuvine și este pe măsura fiecăruia dintre noi. Iar tu, ținînd seama de dreptа judecată ca și cum ar fi cuvîntul Legii, dai bolnavilor tăi o anumită hrană, un regim și leacuri care nu sînt egale pentru toți, fiecăruia prescriindu-i ratia ce-i este pe măsură." Atunci vorbi Ardalos: „Aș vrea să știu după care lege prietenul vostru Epimenides, oaspetele lui Solon, duce la gură — pentru a-și astîmpăra foamea — doar puțin aluat, pregătit de el, fiindu-i oprit orice alt aliment? Petrecîndu-și astfel întreaga zi fără să prinzească ori fără să cineze!" Cuvintele lui Ardalos treziră interesul tuturor oaspeților și Thales, în glumă, spuse că Epimenides avea bune temeiuri să nu se mai obosească, precum Pittacos, cu măcinatul și coptul grînelor. „Căci am auzit", mai zise el, „atunci cînd m-am dus la Eresos, cum cînta în fața morii: „Macină, moară, macină! Macină și Pittacos, el care este domn în marea Mytilenă!" Solon se miră că Ardalos nu citise în Hesiodos regimul urmat de Epimenides: „Poetul fusese întîiul care îi dărui lui Epimenides grăunțele acestei hrane, învățîndu-l să cunoască virtuțile nalbei și ale asfodelului." „Crezi așadar," observă Periandros, „că Hesiodos a născocit acest regim? De ce nu-ți închipui, mai curînd, că el, care laudă cumpătarea, ne-a povățuit să folosim alimentele cele mai simple, ca fiind și cele mai plăcute? Nalba este bună de mîncat, iar floarea asfodelului este dulce. Dar acestea sînt, mai degrabă, leacuri împotriva foamei și setei, după cîte știu; ele cuprind miere, o anume brînză de-a barbarilor și tot felul de grăunțe greu de găsit. Dacă plugăritul ar cere tot atît de multă pregătire, **n-am vedea oare** — după cît ne spune Hesiodos — **coarnele plugului atîrnate deasupra vetrii și nu s-ar sfîrși cu truda boilor și-a răbdătorilor catîri?** Dragul meu Solon, mă întreb dacă Peisistratos, oaspetele tău, cînd a făcut, nu de mult, marea purificare de la Delos, n-a luat aminte că în sanctuar se aflau printre alte plante — întru veșnicirea amintirii celei dintîi hrane a oamenilor — nalba și floarea asfodelului? Și e lesne de înțeles că Hesiodos a lăudat simplicitatea și bunătatea lor." Anăcharsis zise atunci: „Dar ele sînt lăudate foarte mult și pentru faptul că tămăduiesc bolile."

Cleodoros încuviință: „Este întemeiat ce spui. Nu e nici o îndoială că Hesiodos se pricepea la medicină, așa cum ne-o dovedește faptul că nu într-o doară, și ca un neștiutor, ne vorbește despre regim, despre amestecarea vinului cu apa, despre baia femeilor, despre vremea cea mai potrivită pentru împreunarea bărbatului cu femeia ori despre cum trebuie să șadă pruncii. De fapt, după părerea mea, ucenicul lui Hesiodos este mai curînd Aisopos decît Epimenides, căci istorioara cu privighetoarea și uliul i-a dat ideea acestor înțelepciuni atît de frumoase, de variate și cu graiuri felurite. Dar, fără doar și poate, cu multă plăcere l-aș auzi pe Solon, întrucît a trăit vreme îndelungată la Atena în preajma lui Epimenides și va fi aflat, chiar din cele spuse de el, în temeiul cărei experiențe sau prin ce raționamente a izbutit să ajungă la acest regim."

15. Solon spuse: „Ce nevoie aveam să-i pun această întrebare? După supremul bine, cel mai însemnat dintre lucruri ar fi să te folosești cît mai puțin de hrană. Desigur, cel mai bine nu crezi oare că ar fi să nu avem deloc nevoie de ea?" „Nu sînt de această părere," răspunse Cleodoros, „dacă mi se îngăduie să spun ceea ce gîndesc, îndeosebi cînd se află așezată o masă bogată înaintea noastră. Dacă înlăturăm hrana, înlăturăm totodată și masa, altarul zeilor prieteniei și ai ospitalității. Thales pretinde că, dacă pămîntul s-ar prăbuși, întreaga lume s-ar prăbuși în haos. Tot astfel faptul de-a suprima hrana înseamnă desființarea casei. Împreună cu ea va dispărea și focul — stăpîn al căminului —, căminul însuși, cratерele și, mai cu seamă, plăcerea deosebită de a primi oaspeți, adică toate datinile vrednice de cinste ale prieteniei, temei al legăturilor dintre oameni. Mai mult decît atît. Viața, în totalitatea ei, va dispare dacă, după cum se spune, traiul omenesc este trecerea timpului desfășurat în acțiuni. Dintre acestea, cele mai multe purced din nevoia de a mînca și de a-și pregăti hrana. Iar nenorocirile se vor abate, prietene drag, și asupra agriculturii, ceea ce va face ca pămîntul să se întoarcă la starea de sălbăticie, ajungînd în paragină. Pentru că lenea omenească l-ar lăsa năpădit de păduri, de mărăcinișuri și de torente năvalnice! Vor pieri meșteșugurile și arta, de vreme ce hrana este pricina existenței acestora, agricultura fiind temeiul și materia lor; și, de îndată ce hrana nu va mai fi, ele și-ar pierde însemnătatea... Ar dispare și slăvirea datorată zeilor, pentru că muritorii nu vor mai arăta aceeași recunoștință Soarelui, și mai puțină încă Lunii, nemaisimțindu-se nevoie decît de lumina și căldura lor. Cît privește pe Zeus cel-ce-trimite-ploaia, pe Demeter, zeița care i-a învățat pe oameni să muncească pămîntul, pe Poseidon, zeul nutritor al plantelor, unde se vor mai afla altarele lor? Ce jertfe vom mai putea aduce? Cum să mai însemne ceva Dionysos cel-care-împarte-bucuria, dacă nu vom mai avea nevoie de darurile lui? Și ce vom mai aduce drept jertfe și prinosiri? Cum să mai închinăm pirga roadelor? Se va împăminteni dezordinea, aducînd prăbușirea minții și a conștiinței omenești. Dacă e nebunesc să îndrăgești doar plăcerile, este tot atît de smintit să respingi orice fel de plăcere. Să îngăduim sufletului omenesc a învăța bucuriile nobile. Oare poate trupul afla o mai îndreptățită desfătare decît aceea de a se hrăni? Toată lumea știe acest lucru. Plăcerea mesei se poate expune tuturor privirilor și cu toții o împărtășim, pe cînd vreme plăcerile iubirii sînt tăinuite în umbrele nopții. Într-adevăr, a împărtăși bucuriile dragostei se socotește de către oameni o faptă rușinoasă și chiar bestială. În schimb, să guști bucatele împreună cu alții pare să fie una din alesele plăceri!" Cleodoros se opri și luă cuvîntul: „De ce nu spui că vom pierde somnul dimpreună cu hrana? Iar dacă nu vom dormi, va pieri și visul, dispărînd totodată cea mai veche formă a divinației. Ce plicticoasă va deveni viața! Ce i-ar mai folosi sufletului omenesc învelișul trupului? Doar cele mai însemnate și cele mai numeroase părți ale sale sînt organele nutriției: limba, dinții, stomacul, ficatul. Toate au o funcție în trupul omenesc și nu sînt hărăzite altor întrebuințări. Cînd omul nu va mai simți nevoia hranei, corpul va înceta să-i mai fie de folos; ceea ce ar însemna că nu vom mai avea nevoie de noi înșine, deoarece fiecare există prin strînsa legătură a sufletului cu trupul. Iată ce am avut de spus întru apărarea pînteculuі. Iar dacă Solon, ori altcineva, dorește să-l invinuiască, îl vom asculta cu plăcere."

16. „Mă învoiesc!" răspunse Solon. „N-ar trebui să părem mai puțin cumpăniți decît sînt egiptenii, care deschid cadavrul, îl expun la soare, apoi aruncă unele părți din lăuntrul lui în fluviu și nu mai au de aici încolo grijă decît de ceea ce a rămas, trupul fiind socotit de ei acum neîntinat. Acolo se află întinarea cărnii și Tartarul ei, plin — ca și Tartarul lui Hades — de fluvii spăimîntătoare, de vînt amestecat cu focuri și încărcat de cadavre întrate în putrefacție. Ființa vie nu se hrănește cu o ființă vie! Noi ucidem animalele și le mîncăm printr-o cumplită nedreptate, după cum și plantele sînt distruse de noi — cu toate că și ele participă la viață, de vreme ce se hrănesc și cresc. Distruse fiind de noi, substanța lor se schimbă și prin corupere ele devin hrana altei ființe. A te abține de la consumarea cărnii, cum se povestește că făcea strămoșul Orpheus, înseamnă doar un subterfugiu și nu mijlocul de a ocoli cu adevărat nedreptatea de-a te hrăni. Pentru a te sustrage păcatului, pentru a fi neprihănit, rămîne un singur mijloc, care duce la desăvîrșita moralitate: să nu-ți trebuiască nimic din afară, nimic dintr-un alt izvor decît propria-ți ființă. Dar acel căruia divinitatea i-a hărăzit pedeapsă de a nu putea fi salvat decît în paguba altor vieți, primește — împreună cu firea-i — principiul imoralității sale, al ticăloșiei. Oare n-ar fi de dorit, prietene, ca dimpreună cu ticăloșia din noi să stîrpim intestinul, stomacul, ficatul, care nu trezesc simțăminte nobile, și nici drepte dorințî? Mai curînd, ne amintesc de uneltele bucătăriei: cuțite, cratițe sau instrumente slujind la coptul pîinii. De bună seamă, la cei mai mulți dintre oameni sufletul se vădește a fi închis ca într-o moară; și el se învîrte necontenit în jurul poftei de a mînca! De altfel, și noi — adineauri — nici nu ne vedeam, nici nu ne auzeam, fiecare din noi stînd cu capul plecat, robiți cu toții dorinței de-a ne hrăni. În schimb, în această clipă, cînd mesele s-au ridicat și ne aflăm iarăși slobozi de apăsarea Nevoii — împodobiți cu frumoase ghirlande —, ne putem bucura de a fi împreună, de-a ne schimba părerile în tihna, fără a fi supuși aprigei pofte a foamei. Să zicem însă că starea în care ne aflăm acum ar dura de-a lungul întregii noastre vieți. Ne-ar fi dat astfel să rămînem împreună fără să ne temem de sărăcie și rupti de vinovate ginduri de-a ne îmbogăți. A dori lucruri de prisos este inevitabila consecință a nevoii celor trebuitoare. Cleòdoros își încheie cu hrana va dăinui pentru ca să dăinuie mesele și craterele, și să putem jertfi Demetrei și Córei. Alții vor să creadă că luptele și războiul sînt îndreptățite prin faptul că ducem lipsă de fortificații, șantiere navale, arsenale și că este absolut necesar să aducem jertfe pentru o sută de vrăjmași uciși, cum este — zice-se — obiceiul în Messenia. Cineva, gîndesc eu, va deplînge desăvîrșita sănătate spunînd că viața lipsită de boli atrage după sine o mulțime de neajunsuri. Nu va mai fi nevoie de cuverturi moi și nici de paturi și nici nu-i vom mai jertfi lui Asclepios și altor zei care ne apără de năpaste. Meșteșugul tămăduirii, cu multele-i unelte și cu leacuri bune, va dispărea, acoperit de un rușinos discredit. Cele spuse acum în ce măsură se deosebesc de ce s-a spus mai înainte? De fapt, hrana este un remediu împotriva foamei tiranice. Cînd mîncăm, nu facem altceva decît să ne îngrijim printr-un tratament care nu este nici plăcut, nici desfătător, ci doar este o necesitate a Firii. Nevoia de a mînca atrage după sine mai multe necazuri decît plăceri; sau — mai bine spus — plăcerea este scurtă și fără prea mare însemnătate pentru trup, pe cînd vreme chinul și dezgustul pricinuite de digestie, umilințele și necazurile ce le avem de îndurat ar fi greu de înșiruit aici. Iată, îmi închipui, care a fost gîndul lui Homer cînd, drept dovadă a nemuririi zeilor, a invocat faptul că nu au nevoie de hrană: **Zeii nu mănîncă pîine și nici nu beau vinul de-culoarea-focului; de aceea, nu au sînge și li se spune Nemuritori!** Prin aceste cuvinte poetul a vrut să arate că hrana nu este numai mijlocul de a trăi, dar și un mijloc aducător de moarte. Iată de ce bolile se țin de trupul omenesc și este tot atît de primejdios să fie ghiftuit, cum și să fii lipsit de hrană. Uneori, e mai greu să mistui și să elimini hrana introdusă în trup decît să-ți fi procurat alimentele necesare. După cum Danaidele erau în încurcătură neștiind ce viață le așteaptă cînd vor scăpa de truda lor înjositoare de a umple butoiul, tot astfel și noi ne vom întreba ce ne rămîne de făcut, de cumva nu vom mai dărui cărnii mereu nesătulă tot ceea ce pămîntul și marea produc. Și, atunci, neștiința noastră față de frumos ne va îndemna să îndrăgim această viață atît de cumplit supusă Necesității. Foștii sclavi, după ce se eliberau, continuau să facă, pentru ei înșiși, din proprie inițiativă, ceea ce făcuseră în viață pentru stăpînul lor. La fel și sufletul, trudind întruna să dea hrană trupului — dar izbăvit acum de chin! — se va hrăni, firește, pe sine și nu va avea în vedere decît propria-i ființă și Adevărul, fără ca să-i tulbure ori să-l distragă altceva."

Iată, o Nicarchos, cele ce s-au spus atunci cu privire la hrană.

17. În vreme ce Solon vorbea, intră Górgos, fratele lui Periandros. Fusese la Tàinaron, trimis în misiune în urma unor oracole, spre a conduce o procesiune sacră, unde urma să aducă jertfe întru slăvirea lui Poseidon. L-am salutat cu toții, iar Periandros l-a îmbrățișat. După ce Górgos s-a așezat lîngă el pe pat, i-a făcut o amănunțită dare de seamă ce-l privea doar pe el și pe care Periandros o asculta mișcat, încercînd rînd pe rînd diferite sentimente: cînd de tristețe, cînd de indignare, părînd adesea neîncrezător și pînă în cele din urmă chiar cuprins de uimire. Apoi ne spuse rizînd: „Vreau să împărtășesc tuturora cele ce mi-a povestit Górgos, cu toate că abia mai îndrăznesc după ce l-am auzit pe Thales spunînd că, dacă sîntem îndreptățiți să povestim lucrurile verosimile, va trebui să trecem sub tăcere cele imposibile." Bias luă atunci cuvîntul și rosti: „Există o altă maximă a lui Thales care ne spune că vorbele dușmanilor nu trebuiesc ascultate, chiar dacă ele ar fi vrednice de crezare, pe cînd vreme, sîntem obligați să credem spusele prietenilor, de-ar fi să ne pară neverosimile. După părerea mea, prin „dușmani" el a vrut să înțeleagă pe ticăloși și pe ne-

Prezentare și traducere din greaca veche de Sanda Diamantescu și Radu Hâncu

Continuare în pag. 7

CHINA '82 (VI)

Ce este permis în „orașul interzis"?

SPECTACOLUL LUMII

văzut de Ioan Grigorescu

Mai întîi să exclami orice interjecție de uimire: Ah! Ah!... Oh! Oh! Chiar și „aoleu" — permis mirărilor mai rustice. Un basm oriental de 720 000 metri pătrați, trei palate mari, trei duzini de palate mai mici, în total 9 000 de încăperi. Ah! Cuibul daurit al împăraților din două dinastii — Ming, care a domnit peste China din 1368 pînă în 1644 cu 17 capete încoronate, și Quing (Chin), cu numai 10 împărați, din 1644 pînă în 1911. În total 27 de „fii ai cerului" în 543 de ani. Domneau îndelung, căci nu trebuiau să ceară firman vreunui „protector", doar cîte o răscoală fi mai clătina de pe tronuri, trimițîndu-i să-și caute mausoleele prin locurile tainice ale zidirilor lor subpămîntene.

Bunăoară, împăratul Wanli din dinastia Ming a rămas pe tronul Chinei 47 de ani (din 1573 pînă în 1620), fiind bătut în longevitatea pe tron de către Qianlong, din dinastia Quing, cu 59 de ani de domnie. Recordul recordurilor în materie îl deține însă împăratul Kangxi, cu 60 de ani petrecuți pe tron, el fiind capul încoronat în fața căruia s-a plecat Nicolae Milescu Spătarul la capătul drumului său făcut în China între anii 1675 și 1678... Și a mai fost un împărat, ultimul, un năpîrstoc urcat pe tron în 1902, la vîrsta de numai trei ani, Aisin-Gioro Pu Yi, în locul căruia domnea mama sa, „ajutată" de generalul Yuan Shikai, cel care a încercat să înăbușe revoluția din 1911 condusă de eroul național al Chinei, doctorul Sun Yat-sen. În toamna lui 1965, în timpul primului meu drum în China, acest ultim vlăstar imperial al tronului celest mai trăia încă la Beijing, ocupîndu-se de grădinărit și de studierea istoriei dinastiei sale, după ce făcuse zece ani de „reeducare", nu atît pentru „vina" de a fi fost cîndva copil-împărat, ci pentru aceea de a fi colaborat în anii '30, cînd era bărbat în toată firea, cu intervenționiștii japonezi, care l-au uns pe tronul fantoșă al Mandchoukuo-lui. În autobiografia sa în două volume, intitulată „Din împărat, cetățean", Pu Yi arată ce s-a întîmplat cu el de la vîrsta de șase ani, cînd a fost obligat să abdice, fiind lăsat împreună cu numeroasa lui familie să locuiască mai departe în „orașul interzis", unde avea la dispoziția sa 470 de eunuci și peste o sută de slujnice pînă la obținerea supremului titlu de cetățean. Instruit de un profesor american, el și-a luat numele de Henri Pu Yi, a învățat la perfecțiune engleza și a provocat un imens scandal familial atunci cînd a anunțat că nu se va însura decît cu o singură femeie, renunțînd la privilegiul de a-și alege o turmă de favorite. În 1924, în timpul unor mari tulburări politice petrecute la Beijing, și-a concediat „curtea" și s-a refugiat în concesiunea japoneză din Tientsin, unde a rămas șapte ani, pentru ca, în 1934, să accepte tronul Manciuriei „nipone" pe care a rămas pînă în 1945, cînd a fost arestat de Armata Roșie, la Habarovsk. O singură dată a ieșit din această primă detențiune, în 1945, cînd a fost adus la Tokio, ca martor al acuzării în procesul criminalilor de război japonezi. În 1950, la puțin timp după victoria revoluției socialiste din China, a fost predat Beijingului. Mărturisește că se aștepta să fie condamnat la moarte. În loc de a fi urcat pe eșafod a fost supus unui proces de reeducare, devenind încetul cu încetul, din fost împărat, simplu cetățean. A murit în octombrie 1967, după ce se însurase cu fosta lui infirmieră, și apucase să-și scrie autobiografia; în ultimii opt ani ai vieții sale lucrînd ca cercetător al Institutului botanic al Academiei de științe. Astăzi i-au mai rămas în viață doi frați și șase surori. Unul dintre frații săi este cercetător în probleme istorice și culturale, celălalt contabil la o școală. Surorile fac și ele ce pot. Una este croitoreasă, alta pictoriță, alta profesoară de liceu, celelalte trei — pensionare. Toleranța chineză dă roade mai bune decît ghilotina sau rafalele de mitralieră...

Ah! Ah!... Oh! Oh!... „Orașul interzis"! Un gigantic patrulater din acoperișuri de olane smălțuite în șofran, cu streașinile în fuste ridicate ca în încrementirea bruscă a unei năbădăioase învîrtite, cu cornișele arcuite purtînd în capetele lor șiruri de dragoni miniaturali, de lei cu ochi bazedovieni și fenicși cu aripile desfăcute. Porți cu cîte nouă rînduri de cîte nouă cuie cu măciulițile purpurii pe fiecare foaie, coloane din trunchiuri de cedri rubinii, scări de marmoră, tabernacole de bronz aurit, cristelnițe cît să cuprindă un bivol, și ele cîndva aurite, dar acum avînd stratul de metal prețios răzuit cu baionetele unui timp obtuz și nu prea crutător cu valorile de artă. În geometria succesiunii de palate și atenanțe riguros aliniate nu poți să nu te rătăcești dacă pașii nu îți sînt conduși de un ghid măcar pînă la ferestrele apartamentelor imperiale protejate de o sticlă groasă pe a cărei suprafață s-au imprimat amprentele palmare ale milioanelor de vizitatori curioși să pătrundă cu privirea în semi-obscuritatea dinăuntru.

Am avut privilegiul de a pătrunde în acele interioare, și mi s-a permis să văd și să pipăi obiectele intime ale „celeștilor", pe care timpul le învăluise cu un aer funerar, de cripte părăsite de foștii lor locatari. Parcă mă aflam într-un acvariu sec, expus ca o exotică viețuitoare, deoarece de dincolo de ferestrele-vitrine mă priveau sute de ochi ocrotiți de palmele puse streașină deasupra sprîncenelor pentru a îmblînzi reflectarea soarelui în sticla fumurie.

Pe cît de somptuoase, de vaste și de copleșitoare prin fastul lor palatele tronurilor, pe atîta de meschine încăperile intime ale atotputernicilor. Cîtă dreptate avea Martha Bibescu sugerînd capetelor încoronate ca, pe lîngă sceptru să poarte și un sul de hîrtie higienică, pentru a nu uita că sînt oameni! Palatele din „orașul interzis" par mai curînd temple, o atmosferă de sanctitate vetustă și decrepită le învăluie interioarele, doar imaginile idolilor lipsesc, deoarece tronurile „dragonilor" sînt goale și numai pulberea fină a scurgerii timpului se cerne încet peste ele. Din palatul mamei ultimului împărat al Chinei a fost scoasă expoziția vidanjorilor fruntași pe care o văzusem instalată acolo, în toamna lui 1965, în plină revoluție culturală, restituindu-i-se locului însemnele destinației sale dintîi, cu toate obiectele de artă și de înalt protocol necesare cîndva exercitării puterii. Nu viața e trecătoare, ci deșertăciunea puterii, deși se confirmă maxima „ars longa, vita brevis", potentații din toate timpurile făcîndu-și din artă apanajul falsei lor superiorități, acumulînd astfel comori peste comori pentru a-și spăla continuu ochiul într-o baie de frumos. N-a existat artist important căruia să nu i se smulgă produsele harului său pentru strălucirea puterii lipsite de glorie...

În „Sala Armoniei Supreme", cel mai impunător dintre edificiile „orașului interzis", se desfășurau marile și fastuoasele ceremonii ale curții imperiale. Arta era cu adevărat „regele", deoarece fără ambianța creată de geniile înghițite de anonimat strălucirea n-ar fi fost posibilă. Se pătrunde urcînd o scară de marmora cu trei etaje, tăiată după spusele unei legende care descria piedestalul unei colosale statui a lui Buddha de pe muntele Sumeru considerat „buricul pămîntului". Un prag înalt, ca un pîrleaz — caracteristic tuturor templelor și palatelor chinezești — te obligă să salți pasul, pentru ca, depășindu-l, să te apleci involuntar, într-o obligatorie mătanie. Nici o coloană sprijină plafonul înălțat la 17 metri, și constructorii de azi continuă să studieze calculul rezistențelor inspirat de legendarul „palat al Lunii" din epoca dinastiei Song. Solilor străini, curtenilor, supușilor, trebuia să li se creeze iluzia că tronul celest era situat într-o lume feerică, intangibilă, și, pentru aceasta, s-a apelat la harul unor neîntrecuți meșteri, capabili să înalțe și să impodobească edificii fără egal în lume. Patru tabernacole reproducînd siluetele stilizate ale unor fenicși svelți, în picioare, susțin patru vase de bronz aurit în care ardeau mocnit substanțe aromatice degajînd un miros îmbătător. La capătul lor se înalță șapte trepte de marmură, ducînd la picioarele tronului pustiu, profilat pe evantaiul în șapte foi al unui paravan daurit. „Nu-mi place aici! Vreau acasă!... Acasă vreau, aici nu-mi place!" — a strigat micul Pu Yi în ziua de 2 decembrie 1908, cînd a fost luat în brațe și pus pe tronul „dragonului", unde a rămas țintuit de imprecațiile isterice ale mamei sale care-l liniștea: „Nu va dura mult, bălatule, nu va dura mult!" Și, într-adevăr, n-a durat.

În Sala Armoniei Supreme stăruie o aromă de santal degajată de lemnul mobilierului, dar și un iz de cavou oriental. Îmi plac mai mult parcurile cu cedri bătrîni, cu tise multiseculare și cu chiparoși ca niște gigantice luminări vegetale. Se joacă printre ei copiii Beijingului, iar pe băncile de marmoră odihnesc provincialii veniți din toate colțurile Chinei să vadă ce le este permis în „orașul interzis". Și vom vedea împreună.

● **O EXPOZIȚIE** a marelui pictor francez Matisse, deschisă la Düsseldorf, întrunește sufragiile criticilor, care evidențiază splendoarea culorilor și forța sentimentelor degajate din pînzele maestrului de la Nisa. Bertram Möller scrie în acest sens: „Atunci cînd a murit, la vîrsta de 84 de ani, el a lăsat prin opera sa o estetică a decorativului, care trecea dincolo de artele decorative. Într-un articol remarcabil, publicat în catalogul expoziției, Peter Schneider atrage atenția asupra faptului că arta islamică a semnificat pentru Matisse mai mult decît o simplă sursă de inspirație. Atunci cînd este vorba de o decorație veritabilă, totul participă în același sens sacralizat".

● **O CASĂ** de editură din Gansu a publicat recent Culegerea de studii asupra peșterilor Mogao de la Durhuang. Se știe că cele 490 de peșteri Mogao au conținut peste 2 000 de statui în culori și lucrări în frescă de peste 45 000 metri pătrați. De asemenea, o senzație mare în rîndul specialiștilor a făcut-o prezența în Durhuang a unor texte budhiste. Studiile publicate recent analizează cronologia lucrărilor, istoria și geografia ținutului Durhuang, originea frescelor și o analiză estetică a lucrărilor de artă de pe pereții peșterilor. În total, au fost publicate 260 000 de caractere vechi chinezești, ilustrate de fotografii ale frescelor și ale unor statuete vechi.

SPORT

Dintr-o seară fascinantă

— DIRECT DE LA KAISERSLAUTERN —

Kaiserslautern e un fel de infern rural. Uite, stau aici de mai mult de o oră și toată lumea rupe mesteceni și cîntă din niște trîmbițî imposibile. Cam vreo 30 000 de spectatori fluieră și vor pieirea Craiovei. Noi, cei vreo cincizeci de români, fluturăm steaguri tricolore și batem în dunga zăpăciților. Să nu credeți că oamenii de aici sînt mai buni sau mai răi ca ai noștri. (Îmi cer scuze, un individ înarmat cu trombon îmi urlă în ureche). De două zile, echipa noastră stă și joacă și se simte, aici, ca la ea acasă. Dacă n-ar fi extraordinara publicitate care se face pentru F.C. Kaiserslautern, ne-am putea privi frumos unii în ochii altora.

În avion, băieții noștri (inclusiv Balaci) nu se temeau de nimeni. Dar acum, cînd privesc iarba verde și tribunele arhipline care cîntă, urlă, dansează și aruncă petarde, nu mai cred că băieții ăia minunați ai Craiovei sînt prea liniștiți. Stau în cameră cu un ziarist din Craiova, omul sare din somn, suspină și vrea să rupă un arbore. Îl opresc și eu pe cît se poate... Acum nu se mai poate. Intră pe teren U. Craiova și e întîmpinată cu zece mii de altare de fluierături. Sînt mîndru. Tuturor băieților noștri li se filfîie. Nu sîntem lingura de împărtășanie a Europei.

Ticăloșia (minunată, de altminteri) e că trebuie să stai și să te vezi plin de speranță. E cel mai frumos lucru din lume. Nu contează că batem sau vom fi înfrînți. E deasupra tuturor cauzelor, întîmplarea că putem să rupem în două, patru, șase toate închipuirile Europei. Iarbă verde, iarbă verde, și la microfon spectatorii sînt rugați (să nu zic implorați) ca să-i salute pe fotbaliștii din Craiova. Nimeni nu aplaudă. Nemții (spectatorii) sînt mult mai răi ca noi. De altminteri, trebuie să știți că nimeni nu ne mai iubește de cînd sîntem buni. Numai proștii fac pomana Europei. Stau la masa presei cu Ilie Balaci. E un comentator foarte instruit. Susține că vom învinge. Și, iaca, primim un gol, două, trei. Mamma mia! O sirenă (foarte trupeșă) îl întrerupe. El nu se sinchisește. Primim un gol. „N-are-a face", Ilie zice că a văzut și mai multe năzdrăvănii. Pe undeva e uluit de viltoarea tribunelor. Dar tot el se corectează: nea Fane, sîntem la treizeci de minute depărtare de Luxembourg, latini adică. Începe hoția cu minutul. Sîntem furați de cel mai ordinar arbitru pe care l-am injurat vreodată. Hoțul hoților internaționali se numește Schoeters. Dar și noi sîntem în afara lumii. Parcă n-am fi văzut minge pe lume. De ce ne aflăm atît de aiurea? !... Dar, o brad frumos, se clatină lumea la față. Băieții noștri schimbă lè (optsprezece) pase și nemții încep să înghețe. Dam un gol. Oh, ce cal înzăpezit în munții Luxembourgului! Dăm și al doilea gol. O, ce poveste minunată! Și numai acum, doi ziariști germani care vorbesc frantuzește (sau cam așa ceva) îmi spun că arbitrul meciului e născut la Kaiserslautern. Va să zică, doamna F.I.F.A. umblă cu necuratul, Doamne-ferește. Învăț și învățăm în această seară amețitoare că trebuie să ne ajutăm singuri... Și, iată un lucru uluitor: publicul, convins acum că U. Craiova e cu o clasă mai bună decît echipa pe care-o iubesc, se dă bătut. Pleacă. Pe teren, în infernul verde, unsprezece diavoli albi împlinesc un vis și o legendă. Ilie, îl întreb pe Balaci, ți-e frică de luna martie? Și el îmi răspunde: nea Fane, la Craiova îi bat singur... O, brad frumos, o, cal înzăpezit!

Fănuș Neagu

Luceafărul
Revistă editată de UNIUNEA SCRIITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTA ROMÂNIA

Redactor șef: Nicolae Dan Fruntelată, Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct), Teodor Balș (secretar responsabil de redacție)

REDACȚIA: București, Piața Scînteii nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei nr. 115, tel. 50 74 95
Tiparul executat la: COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"